

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ ANABİLİMDALI

AİLE, EVLİLİK VE GELENEK: KUŞAKLAR ARASI
FARKLILIĞIN ANALİZİ
(İNEGÖL'DE YAŞAYAN ERZURUMLULAR
ÖRNEĞİ)

ÜMRAN BAKAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Gürcan Şevket AVCIOĞLU

Konya - 2019

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	ÜMRAN BAKAR
	Numarası	134205001013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	SOSYOLOJİ
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tezin Adı	AİLE, EVLİLİK VE GELENEK: KUŞAKLAR ARASI FARKLILIĞIN ANALİZİ (İNEGÖL'DE YAŞAYAN ERZURUMLULAR ÖRNEĞİ)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

 Öğrencinin imzası
 (İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ümran BAKAR
	Numarası	134205001013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Gürcan Şevket AVCIOĞLU
	Tezin Adı	Aile, Evlilik ve Gelenek: Kuşaklararası Farklılığın Analizi (İnegöl'de Yaşayan Erzurumlular Örneği)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Aile, Evlilik ve Gelenek: Kuşaklararası Farklılığın Analizi (İnegöl'de Yaşayan Erzurumlular Örneği) başlıklı bu çalışma 01/07/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman/Üye	İmza
Doç. Dr. Gürcan Şevket AVCIOĞLU	Danışman	
Doç. Dr. Mehmet Ali AYDEMİR	Üye	
Dr. Öğr. Üyesi Uğur ÇAĞLAK	Üye	

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın yapılması konusunda beni destekleyen, sabırla yardımcı olan, yol gösteren Doç. Dr. Mehmet Ali AYDEMİR ve tez danışmanım Doç. Dr. Gürcan Şevket AVCIOĞLU'na ve üzerimde emeği olan tüm hocalarıma katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Bu süreçte benim her zaman yanımda olan değerli aileme ve bu yola birlikte çıktığımız yol arkadaşım Filiz ÖKAZ' a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1.1. AİLE VE AKRABALIK	4
1.1.1. Formlar, Bağlar, Anlamlar.....	4
1.1. 2. Aile ve Akraba Olmak: Tanımlamalar ve Değişen Anlamlar.....	8
1.1.3. İlişki Zemininde Değişim: Bireysellik ve Topluluk	16
1.1.4. Sosyalleşmenin Bağlamı: Akraba Sosyalleşmesinden Çekirdek Sosyalleşmeye.....	23
1.1.5. Aile Kültürü: Gelenek ve Değişim Arasında Aile Yapısını Kavramak.....	30
1.1.6. Aile Bireyleri: Roller ve Statüler	34
1.1.7. Aile Değerleri: Aile Olabilmek.....	38
1.1.8. Evlilik Tercihleri ve Eş Seçimindeki Değişme.....	40
1.2. AİLE KURAM VE YAKLAŞIMLARI.....	45
1.2.1. Kuramsal Yaklaşım.....	46
1.2. 2. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım.....	47
1.2.3. Sitüasyonel (Durumsal) Yaklaşım	48
1.2.4. Gelişimsel Yaklaşım	48
1.2.5. Çatışmacı Yaklaşım	49

1.2.6. Yapısal-İşlevselci Yaklaşım	51
İKİNCİ BÖLÜM.....	56
KENT AİLESİ VE BURSA ÖRNEĞİ	56
2.1. Bursa’ da Erzurum Ailesi	56
2.2. Akrabalık İlişkilerini Sürdürme Çabaları: Eski Alışkanlıklar, Yeni Buluşmalar.....	61
2.3. Kent içinde Ailenin Temel Formları ve İşlevleri.....	65
2.4. Karı Koca olmak veya Eş olabilmek: Kent Ailesinde Statü Değişimi	67
2.5. Eski ve Yeni Arasında Erzurumlu Aileler	71
2.6. Erzurumlular Mahallesi: Aile ve Akrabalık İlişkileri	77
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	81
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİ	81
3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	81
3.2. Araştırmanın Önemi	81
3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	82
3.4. Araştırmanın Problemleri	82
3.5. Araştırma Metodu	83
3. 6. Evren ve Örneklem	84
3.7. Görüşme Formu	85
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	87
ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ.....	87
4.1. Kentleşme ve Aile.....	87
4.2. Evliliğe Bakış ve Evlilik Tutumları.....	93
4.3. Akrabalık İlişkileri.....	103
4.4. Çocuğa Bakış.....	108
4.5. Geleneksel Değerler.....	117

4.6. Kadın - Erkek Rolü.....	121
4.7. Ekonomi.....	127
4.8. Karar Alma.....	129
SONUÇ.....	132
KAYNAKÇA.....	134
EK- 1.....	149
EK- 2.....	151

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	ÜMRAN BAKAR
	Numarası	134205001013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	SOSYOLOJİ
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Gürcan Şevket AVCIOĞLU
	Tezin Adı	AİLE, EVLİLİK VE GELENEK: KUŞAKLAR ARASI FARKLILIĞIN ANALİZİ (İNEGÖL'DE YAŞAYAN ERZURUMLULAR ÖRNEĞİ)

ÖZET

İnsanın varlığından itibaren değişim yaşamımızda hep var olmuş ve günümüze kadar her toplumda değişim kaçınılmaz olarak varlığını göstermiştir. Toplumun temelini oluşturan aile de sahip olduğu esnek yapısı, toplumsal değişimlerden etkilenmekte ve değişimlerin etkisinde kalmaktadır. Bu değişim ve dönüşümler aile yapısının genel görünümüne yenilerinin eklenmesine etki etmiştir. Özellikle sanayileşme ve kentleşme süreci, nüfus hareketliliğine neden olmakla birlikte ailelerin değişmesine de etki etmiştir. Kente göç edip gelen yaşamını artık kentte devam ettiren aileler ile kent ailesi arasında, aile yapıları ve evlilik yapılarında farklılıkların yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Çalışmanın hipotezi bu ifade üzerine kurulmuştur. Kent bir çok kültürü içinde barındırmaktadır. Bu yüzden toplumsal düzen için bütünleşmeyi, uyumu gerekli kılmaktadır. Kırdan kente göç ile gelen aile, kent hayatında zamanla bulunduğu kültür ile uyum sağladığı, kültürel değişimlerin görüldüğü bir gerçektir.

Aile toplumsal gelişmeler ile bağlantılı olarak değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Aile gerek genel yapısı bakımından gerek işleyiş bakımından dönüşüm yaşamaktadır. Kentleşme sürecinde ailenin değişimini daha somut olarak görmek adına, kente göç etmiş ailelerin kültürel değerlerine, aile yapılarına ve aile içi ilişkileri konusunda saha çalışması yapılarak öğrenilmeye çalışılacaktır. Kent yaşamında çekirdek aile yapısının arttığı, evlilik kuruma karşı tutumların değiştiği, aile içi ilişkiler de eşitlikçi bir rol dağılımının olduğu, kadının çalışmaya yaşamında yerinin arttığı görüşü büyük oranda geçerliliğini korumaktadır. Çalışma, kentsel alanda yaşayan Erzurum ailelerin kent içindeki form ve işlevleri kır-kent karşılaştırmamızda spesifik perspektif sunuluyor olması, ortaya çıkacak sonuçlar açısından ayrı bir önem taşımakta, çalışmayı önemli kılmaktadır. İnegöl'de yapılan bu araştırma, Erzurumlu ailelerin kuşak farklılığı dikkate alınarak incelenmiştir. Çalışma, spesifik bir konu çerçevesinde araştırılarak meydana gelen değişimi, farklılıkları, saha araştırması çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: Aile, Akraba, Kent Ailesi, Değişim ve İnegöl.

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	ÜMRAN BAKAR
	Numarası	134205001013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	SOSYOLOJİ
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Gürcan Şevket AVCIOĞLU
	Tezin İngilizce Adı	Family, Marriage and Tradition: The Analysis of The Gap Between Generations (The Case of Inhabitants Living in İnegöl)

SUMMARY

Change has always existed in our lives since human existence, and it has inevitably shown its existence in every society to this day. The flexible structure of the family that forms the basis of the society is affected by and influenced by the social changes. These changes and transformations have influenced the addition of new ones to the general appearance of the family structure. Particularly, the process of industrialization and urbanization has caused population mobility but also affected the change of families. It has prepared the ground for the differences in family structures and marriages between the families who migrate to the city and continue their lives in the city. The hypothesis of the study is based on this statement. The city contains many cultures. For this reason, it requires integration and harmony for social order. It is a fact that the family coming from rural to urban immigration has adapted to the culture of the city in time and cultural changes have been observed.

The family undergoes change and transformation in connection with social developments. The family undergoes transformation both in terms of its general structure and its functioning. In order to see the change of the family more concretely in the process of urbanization, the field of cultural values, family structures and intra-family relations of families who have migrated to the city will be learned through field work. The view that the nuclear family structure increases in urban life, attitudes towards the institution of marriage change, the distribution of an egalitarian role in the family relations, the position of women in working life is still largely valid. In this study, the fact that Erzurum families living in urban areas are presented with a specific perspective in our rural-urban comparison of forms and functions within the city has a special importance in terms of the results that will arise and makes the study important. This study conducted in İnegöl was examined by taking into consideration the generational differences of the families of Erzurum. The study will investigate the changes, differences occurring in a specific topic within the framework of field research.

Key Words: Family, Relative, Urban Family, Change and İnegöl.

KISALTMALAR**BİYOĞRAFİK BİLGİ**

ASAGEM	Aile ve Sosyal Araştırma Genel Müdürlüğü
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
HÜNEFE	Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
s.	Sayfa
S.	Sayı
ss.	Sayfadan sayfaya
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar geçmişi olan aile, dünden bugüne genel yapısı hakkında birçok tanımlar yapılmış varlığı, yapısı sürekli olarak sosyal araştırmacılar tarafından üzerinde yoğunlaştığı ve yeni tanımlamalar yeni görüşler ile farklı yaklaşımlarla da ifade edilmeye çalışılmıştır. Toplumsal varlığı devam etmekle birlikte aile, toplumda değişim ve dönüşmeler karşısında etkilenmiş ve araştırmaların merkezinde yer almaya başlamıştır. Genel kurulumunu korusa da aile; yapısı, işlevleri, değerleri, akrabalık ilişkileri, eş seçme usulleri, roller gibi tanımlamalarında dönüşümlere uğramaktadır. Toplumsal değişim karşısında aile yapısı da aynı kalmazdı. Çok yönlü bir yapıya sahip olan aile kurumu, temelindeki özellikleri korumak ve yerine getirmekle beraber toplumsal değişmelerinde etkisinde kalmaktadır. Bu noktada aile, değişen topluma karşı kendisini ve bireyi farklı sosyal ve kültürel ortamlarda topluma karşı uyum sağlamasında yardımcı olan bir kurumdur.

Sanayileşmenin gelişmesi ile tarımda makineleşme 1950'den sonra kırdan kente nüfus hareketinin başlamasında etkili olmuştur. Bu hareketlilik devam ederken, toplumun kurulu düzeninde de hareketlilik baş göstermiştir. Sanayi alanındaki gelişmeler bir yandan kent toplumunu yeni imkanlar sunarken bir yandan da kır toplumunda ekonomi buhranın yaşanmasına bu durum kır toplumundaki ailelerin kente göç etmesinde neden olmuştur. Geleneksel tarım toplumundan endüstriyel topluma geçişin kaynağı olan sanayileşme artık insan emeğinin yerini makinenin aldığı dönemi ifade etmektedir. Sanayileşme; tarımda makineleşmenin yaygınlaşmasına, işsizlik problemlerin artmasına fiziksel yer değişmelerine etki etmiştir. Endüstriyel gelişme ekonomik bir gelişme olduğu kadar sosyal bir değişmedir. Kalkınmışlığın ve gelişmişliğin göstergesi sanayileşme insan hayatında etkisi büyüktür. Kırdan kente göç hareketleri ile aile yapısında, değerlerinin ve geleneklerinde de dönüşümler başlamıştır. Kente uyum sürecinde geleneksel değerleri sürdürme çabası gösteren aile bir yandan da yeni kültürel değerleri benimseme çabası içerisine girerken bir yandan da yeni toplumsallaşma süreci başlamıştır.

Aile, kültürün temsilcisidir. Aile yapılarını, değerlerini, geleneklerini incelerken aslında kültürel bir analiz yapılmaktadır. Bir yerden başka bir yere geçiş

yapan aileler gittikleri yerde kendi kültürel değerlerini yansıtırken bulundukları yerin de kültürel değerlerine uyum göstermeye, kültürel bir bütünleşme çabası içine girmişlerdir. Kendi kırsalından, memleketinden kopan nüfus, yaşam olanaklarının daha iyi olduğu kent merkezlerine göç etmesiyle bu süreçte yaşanan kentleşme bağlamı ve tutunabilme çabası aileler üzerinde etkileri nelerdir, bunun üzerinde durulacak olması ve çalışmayı kır-kent ikilemini daha spesifik hale getirerek kırdan kente göç eden Erzurum ailelerinin İnegöl İlçesine göç etme sebepleri ve kente uyum sürecinde aileye etkileri üzerinde durulacak olması çalışmayı önemli kılmaktadır.

Kentleşme sürecinde ailenin değişiminin daha somut olarak görülmesi, ancak kente göç etmiş ailelerin hem kültürel değerlerindeki değişimi hem de yeni yaşam alanındaki ilişkileri saha çalışması yapıldığında görülebilecektir. Bu nedenle, araştırmanın kentsel alanda yaşayan Erzurum ailelerin kent içindeki form ve işlevleri kır-kent karşılaştırmamızda spesifik perspektif sunuluyor olması, ortaya çıkacak sonuçlar açısından ayrı bir önem taşımakta, çalışmayı önemli kılmaktadır.

İnsanların yaşam merkezileri, kültürel değerlerin oluşmasını sağlamaktadır. Her aile kendi içerisinde değer ve norm etrafında yaşam sürmektedirler. Zamanla değişen yaşam ve kentleşme aile yapısında, işlevlerinde, değerlerinde ve aile içi ilişkilerde, akrabalık ilişkilerinde, evlilikte, tutum ve davranışlarda bir değişim varsa ne tür değişimler olduğunu tespit etmektedir.

Kent aynı zamanda genel çerçevesinde birçok kültürü barındırmaktadır. İnsanlar kentte tutunabilmek için bir örgütlenme biçimi oluşturduğu ve eski alışkanlıklar ile yeni alışkanlıklar arasında bir adaptasyon yaşanmaktadır. Aile de farklılaşmalar karşısında kendini yeni alışkanlıklara uyarlamaya çalışmaktadır. Farklılıkların oluşmasında bireysel, sosyal, kültürel ve ekonomi gibi birçok neden aile değerlerinde değişim yaşanmaktadır. Bu çerçevede bu çalışmada Erzurum ailelerinde görülen değişim çalışmanın anlaşılmasında kaynak olmaktadır.

Bu çalışmada, değişim ve aile konusu kuramsal çerçeve anlatıldıktan sonra kent ailesi adı altında Erzurum ailelerinde meydana gelen değişimler, saha çalışması çerçevesinde incelenmektedir. Yapılan çalışma araştırma alanı olarak İnegöl de

yaşayan Erzurum aileleri incelenecektir. Nitel araştırma yöntemi ile görüşme formları oluşturduktan sonra Erzurum aileleri arasında kuşaklar arası farklılık analizi yapılacaktır. İnegöl'de yaşayan Erzurum ailelerinin yaşadıkları mekânda zamanla bakış açıları, değerleri ve sosyal gerçekliği anlamak ve yorumlamak çalışmanın metodunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın evreni kente göç ile gelen Erzurum ailelerinden ve yine kayıtlı olduğu il, Erzurumlu ailelerinden oluşmaktadır. Karşılaştırma yapılması amacıyla seçilen kişilerin arasında kuşak farklılığı olması da gereklidir. Ailenin genel kurulumunu oluşturan kadın ve erkek, araştırmada daha iyi sonuçlar elde etmek için anket uygulayıcıları olarak kabul edilmiştir. Araştırmanın örneklem tespitinde, İnegöl'de yaşayan Erzurum ailelerin tespitinde her hangi bir kurumdan ulaşılması noktasında yetersizliğinden dolayı 'kartopu örnekleme' kullanılarak bir zincirleme örnekleme oluşturulmuştur.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde aile ve akrabalık bağlamı tanımlamaları ve değişimi konusunda kavramsal çerçeve çizilmektedir. Bu çerçevede toplumsal değişim karşısında aile kavramının geleneksel tanımlamalarındaki değişimlerin neler olduğu aile üyelerinin rollerinde dönüşüme neden olan etkenler paylaşılmıştır. Ayrıca, toplumsal değişimler ailenin kültürel değerleri, ilişkileri ve evliliğe bakış hakkında teorik bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın teorik kısmının olduğu bölümdür.

İkinci bölümde; Araştırmanın metodolojisini oluşturmaktadır. Konusu, amacı, önemi, evren ve örneklemi, sınırlılıkları, problemleri ve görüşme formu oluşturmaktadır.

Üçüncü Bölümde; Kentte aile yapısı ve kent kültürünün aileye nasıl yansıdığı ve kırdan kente göç etmiş Erzurum ailelerinin kentleşme sürecinin etkilerinin neler olduğu ve yabancılaşmaya karşı örgütlenme çabası konusunda akrabalık ilişkilerinde ortaya çıkan sosyal boyut incelenecektir.

Son bölümde; Görüşme formlarının sonuç ve değerlendirilme yapılacaktır.

I. BÖLÜM

1.1. AİLE VE AKRABALIK

1.1.1. Formlar, Bağlar, Anlamlar

Aile ilk insan toplularından itibaren var olan ve bugüne kadar varlığını devam ettiren toplumsal yapıyı oluşturan en temel kurumdur. İnsanlık tarihi kadar geçmiş olan köklü bir yapıya sahiptir. Dünya toplumlarının da kutsal kitaplarına göre aile, ilk Adem ve Havva'nın yaratılması ve birlikteliği ile kurulmuştur. Bu demektir ki aile kavramı bireyin dünyaya geldiği andan itibaren içinde var olan ve bireyin bu ortam içerisinde oluşturduğu bağ ile yaşamını idame ettirebileceği olanakların sunulduğu sosyal bir kurumdur.

Ailenin temel işlevi de, insan soyunu sürdüren ve cinsel hayat ihtiyacını gideren neslin devamını sağlayan bir kurumdur. "Toplumun temelini oluşturan bu kurumun içinde yardımcı kurumlar; nişanlılık dönemi, evlilik, çocuk, akrabalık gibi hususlar yer alır" (Ünver, 2000: 239-240). Sosyal bir kurum olan aile işlevlerini yerine getirdiği sürece varlığını devam ettirmektedir. "Aile, cinselliğin kontrol altına alınması, neslin devamı, çocukların yetiştirilmesi, önceden tanımlanmış statülerin ve kültürün öğretilmesi ve duygusal yönden güven ortamı sağlamak gibi pek çok işlev yerine getirmektedir" (Sarı, 2013: 23).

Sosyal hayatın temelini oluşturan aile toplumun en küçük birimidir. Tanımlamalarda en küçük birim olarak geçse de aile olgusu toplumu yansıtan en önemli sosyal birimdir. Bir toplumun varlığının devam ettirilmesinde, değerlerin aktarılmasında, çocuğun sosyalleşmesinde önemli bir kurumdur. "Aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün sürekliliğini sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne denk toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal, yönleri bulunan toplumsal bir birimdir" (Sayın, 1990: 2). Türk toplumu için aile; değerlerin aktarılmasında ve kültürün devamlılığını sağlamak adına önemli bir role sahiptir. "Aile, insanlık tarihi boyunca

ayakta kalmayı başarmış ve değişikliklere uyum sağlamış, esnek bir toplumsal birimdir" (Marshall,1999: 7).

Aile ile ilgili önemli bir kavram akrabalıktır. Aile kavramı, kadın ve erkeğin oluşturduğu, aralarında nesep bağı ile bağlanan akrabalık kavramının oluşmasını da sağlayan bir kurumdur. Akrabalık bağları, ya kan bağı yoluyla yani doğumla gerçekleşen kan akrabalık ya da evlilik yoluyla gerçekleşen hısım akrabalığı ile meydana gelen bir aile birliğini oluşturmaktadır. "Mesela bir kimsenin anne babası ile arasında kan bağı varken, kayınbabası ve kayınvalidesi ile toplumsal bağ söz konusudur" (Sayın, 1990: 95).Yakınlık olarak tanınan akrabalık, aynı soy ve evlenme yolu ile birbirine bağlanan kişilerin oluşturduğu kültürel ilişkiler sistemidir. "Bir başka ifade ile akrabalık, bireylerin birbirine karşı yükümlülükleri ve sorumlulukların taşındığı, akrabaların da olduğu toplumsal ağıdır" (Haviland, 2008: 500).

Akrabalık, bir asıldan meydana gelen insanlık, kadın ve erkeğin evlenmesi ile oluşan sosyal yakınlık oluşturmaktadır. Akrabalığın ilk temelleri biyolojik bağlardan oluşmaktadır. En temel birimini anne, baba ve çocuk oluşturmaktadır. Buna göre akrabalık; "anne, baba, çocuk ile başlayan ve daha sonra onları kardeş, büyük baba, büyük anne, amca, dayı, hala, teyze ve dayı ile devam eden ve gittikçe genişleyen bir yakınlık sistemidir" (Demir-Acar,2002: 26; Bozkurt, 2009: 260; Balaman, 1982: 7; ASPB, 2011: 49). Her toplumda oluşan bu toplumsal bağlar bireyler arasında belirli yükümlülükleri de beraberinde getirmektedir. "Akrabalığın oluşmasında belirleyici iki sebep vardır: Bu belirleyiciler: kan bağının olması ile toplumsal anlaşma bağının olmasıdır" (Sayın, 1990: 95-96).

Aile kurumu ile insanlar birbirini daha iyi tanıma fırsatı bulmakla beraber "aynı zamanda başkaları tarafından daha kolay tanınır ve bilinirler" (Yılmaz, 1994: 19-20). Birliği de temsil eden aile, fertlerin çevresiyle ve akrabaları ile sosyalleşme ortamı sağlamaktadır. Aile birliği ile oluşan ortam akrabalık ilişkisi, toplumsal bir düzenin ve kültürel ilişkinin temelini de oluşturmaktadır. "Akrabalık ve yakınlık kuralları, oturma yerini, bireyler arasındaki ilişkileri, hitap biçimlerini ve başka iktisadi ve siyasal davranışları etkileyip belirlemektedir" (Marshall, 1999: 12-13).

"İnsan dünyaya geldiği andan itibaren bir ailenin, bir akrabanın, bir kültürün içinde doğmaktadır. Aile, insan ile başlar ve insanın hayata adımından ölümüne kadar varlığını devam ettiren önemli bir toplumsal kurumdur. İnsanoğlu dünden bugüne hep aile içerisinde var olagelmıştır. Semavi dinlerde çizilen ilk insan tipi Adem ve Havva ile ilk aile tipi olarak görülmektedir" (Aydın, 1997: 40). Aile, dünyanın her yerinde de ön plana çıkmış toplumsal bir kurum olan beşeri ilişkiler sistemidir. İnsanlık ve toplumsallaşma olgularının sağlanabilmesi için kurumların belli işlevleri yerine getirmesi gerekmektedir. Bu kurumların başında aile gelmektedir. "Toplumsal hayatı oluşturmada önemli diğer bütün kurumlar (ekonomi, siyaset, eğitim, din vs.) ile bu kurumlara bağlı olarak gerçekleştirilen davranış biçimlerinin küçük ölçekli temsilleri aile hayatında gerçekleşir" (Çağan, 2016: 83). Ailenin diğer kurumlara nazaran daha önemli bir kurum olmasının nedeni insan hayatını işlevsel olarak daha geniş perspektifte kapsamasıdır. Aile, bireyin biyolojik, psikolojik, toplumsal, ekonomik, hukuksal, dini vecibeler, eğitim vb. yönleri olan çok kapsamlı sosyal bir birimdir. Nitekim, ailenin kurumsal olarak ilk sırada yer alması bireysel ve toplumsal yaşamının en önemli dinamiğini oluşturmaktadır.

Aile bir yol gösterme bir ahlak mektebidir. Gelecek nesillerin yetiştiği aile ortamında kimlik ve kişilik kazanılır. Kişi kendine yer bularak kendisini hayata intibak ettirici, toplumsal yapının normları, değerlerini, gelenek ve göreneklerin öğrenildiği yerdir aile. Aile içerisinde kişi hayata hazırlanmaktadır. Her bir birey bir aileyi temsil eder ve aile içerisinde sosyalleşir. "Bireyin sosyalleşme ile içinde yaşadığı toplumun kültürünü veya toplumdaki kabul görmüş geleneksel rol dağılımını anlayarak, kendini tanımlamayı ve sosyal yapı içinde başka bireyler ile kurduğu ilişkiler ile edinebileceği yeri anlar; ya da sahip olduğu rolün gerektirdiklerini, davranışları ve duyguları ile ilişkilendirmeyi öğrenir" (Doğan, M.S., 2005: 38). Bireyler yaşadığı toplum içinde birbirleri ile etkileşim halindedir. "Nihayetinde etnik grupların ve dinsel grupların özgül değerlerden beslenen inançlarından bahsedilebilmekte ve bu farklılıklar ile hem toplumsal cinsiyete yüklenen rollere ilişkin anlayışları, aile içi iş bölümünü ve çocuk yetiştirme tarzlarını

etkilemekle birlikte, hem de çalışmaya ve diğer toplumsal kurumlara karşı var olan tutumları etkilemektedir " (Marshall, 1999: 8).

Her birey bir ailenin içinde dünyaya gelmekte ve bu aile içinde hayatını şekillendirmektedir. Sahip olduğu aile içerisinde birey, içinde bulunduğu toplum içerisine kendini var kılmaktadır. Kısacası aile, birey ile toplum arasındaki bir bağıdır. "Her insanın, dünyası, canını korunduğu ve vücudunun idame ettireceği azığa, elinin altındakileri koruyacağı ve işinden dönünce sığınacağı eve, kendisi için evini ve kazandığını koruyacak bir eşe, gücü yetmediğinde onun için çalışacak, yaşlandığında geçimini sağlayacak, kendisinden sonra neslini sürdürecektir ve adını anacak çocuğa, yardımcı olacak ve yükünü taşıyacak koruculara muhtaçtır" (İbn Sina, 1992: 906-917). Aile, bireyi hem toplumsal yaşamı için hem de bir fert olarak yaşamını disipline edebilmesi açısından öneme sahip olmakla beraber geçmişle kültürel değerlerin anlaşılmasını sağlayan ve toplumsal beklentilerin karşılayan sosyal bir kurumdur. Bir sosyal sistem olan aile toplumu ayakta tutan temel öğedir. Bu öğe "evlilik adı altında bir yandan biyolojik ihtiyaçların karşılanarak yeniden üretim sağlanırken bir yandan da aile ve akrabalık ilişkileri ile yeni toplumsal ilişkilerin, dayanışmanın sağlandığı bir toplumsal organizasyon ortaya çıkmaktadır" (Demez, 2016: 94). Yani aile bir yandan neslin devamını sağlarken bir yandan da sosyo-kültürel ortamı hazırlamaktadır. Aile yapısının sağlıklı oluşabilmesi için evlilik gibi sağlıklı bir değer ile yapılanmış olması gerekmektedir. İki insanın hayatlarını birleştirmesi, hem toplumsal hem hukuki açıdan belli yükümlülükleri üstlenildiği birliği ifade eder.

"Akrabalığın önemi gerek İslami kaynaklarda gerek toplumumuzun sosyo-kültürel yapısında önemli bir yere sahiptir. Akrabalık, "kültürel olarak kabul edilmiş toplumsal ilişkiler sistemidir" (Keskin, 2014: 38). Akraba olmak bir birliği, bir gurubu, bir yakınlığı aile içindeki ilişki bağına ifade etmektedir. Akrabalık kan bağı ya da evlilik bağı ile yakınlık olarak tanımlansa da sosyo-kültürel bağların temelini oluşturmaktadır. Yapı olarak toplumda bir düzeni ifade etmektedir. "En yaşlısından en gencine ya da en bilgisinden en bilgisize doğru bir tavsiye mekanizması işleyişi sürdürür" (İlbar, 1975: 204). Her birey kendine özgünlüğü ile vardır. Bir üstünlük derecelendirmesi değil bir yaş ve cinsiyet derecelendirmesine göre işler. Bu

derecelendirme de yaşanmışlıklar yani tecrübeler önem arz etmektedir. Bu ilişkiler sayesinde kuşaklar arasında devamlılıkta sağlanır.

Akrabalık, toplumda sosyal ilişkiler ağının temelini oluşturduğundan her toplumda görülen bir yakınlık sistemidir. "Akrabalık ve yakınlık kuralları, oturma yerini, bireyler arasındaki ilişkileri, hitap biçimlerini ve başka iktisadi ve siyasal davranışları etkileyip belirlemektedir" (Marshall, 1999: 12-13). Akrabalık sistemi ile aileler arasında destek ve dayanışma, maddi-manevi ilişkileri pekiştirmesini sağlamakta ve güçlenmesinde öneme sahiptir. "Bu ilişkiler ile dayanışmanın ve yardımlaşmanın en üst düzeyde yaşandığı akrabalık ilişkisi ile bu anlamda şehir yaşamının da temel unsuru haline getirebilmektedir" (Topçuoğlu, 2010: 243). Akrabalık bağları aile bireyleri üzerinde destek ve dayanışma ile beraber kontrol işlevi de görür. Bu kontrol işlevi aileler arasında düzeni sağlamaktadır. "Birçok toplumda insanlar çeşitli destek ve güvence mekanizmaları temin etmek için kendi ailesinin ya da ev halkının yeterliliklerini aşan bir sosyal ilişkiler ağı oluşturmak ve sürdürmek isterler. İşte en temel düzeydeki bu sosyal ilişkiler akrabalık aracılığıyla kurulur" (Haviland, 2008: 499).

1.1.2. Aile ve Akraba olmak: Tanımlamalar ve Değişen Anlamlar

Toplumsal değişme, hem toplumsal ilişkilerde hem de sosyal yapılarda meydana gelen farklılaşmadır. "Toplumsal devamlılığı ve sürekliliği için en temel birim olarak tanımladığımız aile, tarihsel süreç içerisinde yapısı, türleri ve işlevleri bakımından büyük bir değişim yaşamaktadır" (Dündar, 2016: 39).

İnsanlık tarihi kadar eski olan aile, varlığını hep korusa da dünya da var olan değişim karşısında köklü değişimler yaşamış ve tarihin bütün toplumların da ve kültürlerin de bu değişimi izleri yansıtmıştır. "Bu değişimler ile ailenin değerleri, örgütsel yapısı, üye sayısı, topluma katılım, üretim ile ilişkileri vs. bulunmaktadır. Toplumların üretim biçimleri, inanış ve gelenekleri, göç ve savaş durumları, kır ve kent yerleşim yapıları aileyi de etkilemektedir" (Yıldırım, 2016: 121). Sosyal bir kurum olan aile de, tarihsel sürece bağlı olarak sosyal yapının kurallarına paralel olarak bir gelişim göstermektedir. En ilkel dönemden en modern döneme kadar aile yaşanan süreç içerisinde kuşkusuz varlığını hep sürdürmüştür. Aile tarihsel süreç içinde geçirdiği değişimler zamanın şartlarına göre anlamlandırılmaktadır.

Bilimsel çalışmalar içerisinde toplumları en iyi karakterize eden kurum şüphesiz ailedir. Aile toplumsal yaşamın devamı için en önemli yapıdır. Antropologlar ilkel dönemden günümüze kadar çeşitli aile tipleri var olduğunu kaynaklara dayanarak ifade etmişlerdir. Çeşitli bulgular doğrultusunda çeşitli aile tipleri ortaya çıkmıştır. Aile; iş gücü, hane yapısı, evlilik biçimi, akrabalık türleri gibi sosyal olgular tarih boyunca var olan tanımlarından farklılıklar gözlenmekte ve tarih boyunca ailenin evriminde her medeniyete özgü aile tipleri ortaya çıkmaktadır.

Türkiye tarihin de büyük değişimler yaşamış ve bu değişimler toplumsal yapının unsurları olan toplumsal kurumları da etkilemiştir. Kurumlar birbirleri ile ilintili olduğundan toplumda yaşanan bir olay toplumun temelini oluşturan aile kurumu üzerinde de dönüşümler başlamıştır. "Bir taraftan eski toplumsal düzenimizde ilk olan yerellik, tarımsal, geleneksel gibi niteliklerin önemi azalmaktadır. Eski toplumsal yapımızda dağınıklar, ufalanmalar gözlenmektedir. Sanayileşme ile birlikte kentleşme, modernleşme kavramlarıyla ifade edilen, toplumumuzda yeniden yapılaşmalar saptanmaktadır" (Sayın, 1995: 44).

Kaynaklara göre Türk aile yapısı 'pederi' aile yapısı görülmekteydi. Baba egemenliğine dayanan aile yapısı hakimdi. "Eski Türkler cemiyetinde umumiyetle tek zevcelik(monogami) görülürdü" (Fındıkoğlu, 1946: 266; Akt. Donuk, 1991: 299). "Eski Türk aile yapısı da " geniş aile şeklinde değil, küçük aile tipindedir" (Kafesoğlu, 1997: 201). Bu durum çekirdek ailenin modern dönemde ortaya çıktığı tezini de çürütmüş oluyor. Türk aile yapısının sosyal hayatı aile ve akrabalık üzerine kuruludur. Anaerkil bir yapıya sahip olunan bu dönemde, sadece erkeğin değil kadının da söz hakkına sahip olduğu bir eşitliği de simgelemektedir.

Bu dönemde geçim; avcılık ve toplayıcılık şeklindeydi. "Eski arkeolojik bulgular ile erkeklerin avcılık yaptığını, kadınların ise toplayıcılık yaptığını, doğa koşullarına karşı güçlü mücadelelerin verildiği ve toplumsal yaşamın merkezi oluşturan aile ve akrabalık ilişkilerinin olduğunu bulunduğunu göstermektedir" (Duman, 2012: 20). Eski dönemlerde Türk aile ve akrabalık ilişkileri, birlik ve dayanışmanın öneminin fazla olduğu bilinmektedir. Aileler arasında kollektif bir birlik ve paylaşım vardı. "Eski Türkler' de kadınında devlet yönetimlerinde bulunduğu, hem aile içinde hem de ekonomik hayatta eşiyile eşit söz hakkına sahip olduğu ve eşi kadar işin içinde bulunmaktaydı " (Avcı, M. 2010: 87-109).

Mevcut kaynaklardan hareketle, Eski Türklerde aile, evlenen kişilerin rızasıyla birlikte ana-babanın da rızası gerekli olduğu; kadının evlenirken, kendi tercihini yapmada özgür olduğu, ayrıca aile de mülkiyet ile ilgili kararları verirken bireysel kararları da verebilmesi noktası önem arz etmekte. Türklerde kadın ya da aile yapısı hakkında Gökalp'in görüşlerini incelediğimizde; Ziya Gökalp; evin hem kadın hem de koca için ikisine birden ait olduğunu ifade ederken çocukların velayetinin baba kadar anaya da ait olduğu vurgulamaktadır. Kadınların da emvâlde dirliklere, zeametlere, haslara, mâlikânelere de mâlik olabildiklerini" (Gökalp, 1990: 159-160) aktarmıştır.

Toprağın işlenmeye başlaması, aile de yerleşik hayat ve tarımsal dönemin başlangıcıdır. Yerleşik hayata geçiş, medeniyetinde başlangıcı denilebilir. Ailenin göçebe hayattan yerleşik hayata geçişi ile bu döneme uygun bir yapısal özellikler var olmuştur. "Göçebe döneminde ailenin görevleri hayvanlara bakmak ve onları yetiştirip ehlileştirmektir. Tarım döneminde ise; toprağın çapalanması tarlaların sabanla sürülmesi tamamıyla ailenin işi ve görevleri haline gelmiştir. Bu durum güce bağlı bir çalışma olduğu için aile içerisinde erkeğin önem kazanmasına da neden olmuştur" (Nirun, 1994: 21). Tarım ekonomisinde baba başattır. Kadın için tarım mesleği azalmış, daha çok bağ-bahçe işleri ile uğraşmakta ev ve çocuk ile ilgilenmektedir. Bu durum kadın ve erkek ilişkileri arasında ekonomik eşitsizliği ortaya çıkarmıştır. "Erkekler, tarım, çanak-çömlek yapımı ve taşıma üzerinde söz sahibi olduktan sonra çoğu toplumlar patriarkel (babaerki) oldu" (Erdentuğ, 1991: 349)

Tarıma dayalı ekonomi gücü de ifade etmektedir. Bu dönemde İşgücü gereksiniminden dolayı çocuğa ihtiyaç geniş aileleri de oluşturdu. Sosyolojik araştırmalar geniş aile yapısının temel dayanağının üretim ilişkilerinden doğan tarım mülkiyetini göstermektedir. Pre-modern de denilen bu dönemde geleneksel ve geniş aile yapısı görülmektedir. "Geniş aile, üye sayısının fazla ve akrabalık bağı hinterlandının daha kapsamlı olduğu aile tipidir. Anne-baba, çocuklar, büyük anneler ve büyük babalar, kardeşler gibi birinci derecede akrabalık bağı bulunanlar bu ailenin üyelerini oluştururlar" (Can, 2013: 75-76). Geniş aile, üretim ve tüketim paylaşımlarının birlikte yapıldığı aile büyükleri ile birlikte yaşandığı çok çocuklu bir aile yapısının olduğu geleneksel ve kültürel bağların baskın olduğu bir ailedir. "Geleneksel ailede baba, ailenin geçimi için gerekli tüm fizyolojik ihtiyaçları

karşılama ile birlikte geniş ailede yetişen çocuk ise anne-babasına yaşlandığında bakmakla yükümlüdür" (Yıldırım, 2016: 72). Homojen bir yapı olan geleneksel aile yapısında evlilik de daha çok akraba evlilikleri yani tercihli evlilik modeli vardır. Eş seçiminde babanın etkili olduğu ve evlenen çift evlendikten sonra anne ve baba ile oturmaktadır.

"Mead, toplumlarda kadın ve erkeğin farklı sosyal koşullara sahip olduğunu ve dolayısıyla kadın ve erkeğin üstlendiği rollerin tarihsel süreç içerisinde farklılaştığını ve dönüştüğünü belirtir" (Özen, 1991: 397). Aslında aile tanımlamaları içerisinde toplumsal ve ekonomik koşullar aile yapısındaki meydana gelen değişimler ve çözümler hakkında bilgi verir. Aile yaşadığı değişimler karşısında yapı ve değer olarak eskiyi sürdürmekle beraber toplumda yaşanan köklü değişim etkisi ile yeni yapı ve değerleri üstüne koyarak varlığını sürdürmektedir. Kuşkusuz ailenin değişimin de en büyük etki sanayileşme dönemi ve beraberinde getirdikleri olmuştur.

İnsanlığın var olduğu zamandan itibaren hiç bir şey aynı olmamış ve günümüze kadar her toplumda farklı bir toplumsal değişim karşımıza çıkmıştır. Evrensel bir özelliğe sahip olan aile de, tarih içerisinde yaşanan konjonktürel gelişimlere bağlı olarak değişimden etkilenmiştir. "Türkiye’de XIX. yüzyılın sonundan itibaren yaşanan sosyo-demografik ve ekonomik dönüşümler, aile yapısının değişmesine ve farklı aile biçimlerini ortaya çıkmasına yol açmıştır" (Koç, 2014: 24).

Değişme; ilerleme, kalkınma, sanayileşme, kentleşme, küreselleşme gibi kavramların takip ettiği kavram modernleşme adı altında birleşmektedir. "Toplumsal değişme biçimi olarak modernleşme, genelde az gelişmiş ülkelerin, endüstrileşmiş ülke modeline uygun değişimleri anlamında kullanılır" (Kongar, 2013: 59). Bu değişim, toplumsal değişmeyi anlatmaktadır. Aile de, bu değişimin etkisiyle toplumda var olan ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal vb. kurumlar gibi dışarıdaki etkilere açıktır. Bu değişme, geleneksel aile biçiminin işlevlerinin değişmesini ve modernleşmenin getirdiği yeni yaşama uygun yeni toplumsal aile biçimlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Modernleşme anlam olarak ilerleme, gelişme, yenileşme olarak tanımlansa da toplumda ki etkileri her zaman olumlu yönde ilerlememiştir. "Giddens'ın (2000: 19) belirttiği gibi biri fırsatlar sunan, diğeri karanlık olan iki yönü "vardır. Kongar'a göre de değişimin temeli olarak "toplumsal değişme sürecinin altında, insanoğlunun tüm birikimi yatar. Bu birikim

maddi kültür alanında teknoloji, manevi kültür alanında da ideolojidir" (Kongar, 2013: 60). Teknolojinin gelişmesi ile olanakların güzelleşmesi (tabi bu olanakları iyi kullanırsan) ve refah bir ortamın imkanını sunması iyi yönde bir değişme iken ikincisi olarak modernleşme adı altında zihinsel bir ideoloji dayatması karanlık yüzü olarak da gerçekleşir. "Sınıfsal yapı, teknoloji ve dış dünya gerek devletin gerekse toplumsal değişimin tarihsel belirleyicileri olarak her zaman ağırlıklarını sürdürürler" (Kongar, 2013: 394).

Modern döneme geçişte en köklü değişim sanayileşme ile birlikte gerçekleşmiştir. Modern toplumun değişim karakteri doğal toplum modelinden endüstriyel, üretimi insan gereksinime dayalı bir toplum modeline geçiştir. Sanayileşme kavramı ekonomik olduğu kadar sosyal bir değişmedir. Kalkınmışlığın ve gelişmişliğin göstergesi olan sanayileşmenin insan hayatında etkisi büyük olmuştur. En büyük etkisini şüphesiz aile üzerinde göstermiştir. Geleneksel tarım toplumundan endüstriyel topluma geçişin kaynağı olan sanayileşme artık insan emeğinin yerini makinenin aldığı dönemi ifade etmektedir. Sanayileşme; tarımda makineleşmenin yaygınlaşmasına, işsizlik problemlerin artmasına ve kentleşme sürecinin hızlanmasına etki etmiştir. Üretim biçimindeki değişim toplumsal değişimin nedenidir. "Sanayileşmeyle birlikte aile kurumundaki değişimleri iki genel bağlamda değerlendirmek gerekir: İlki yoğun göçler ve yaşanan nüfus hareketleri ailenin parçalanması ve yeni bir görünüm almasıdır. Bu süreçten dolayı aile ve akrabalık ilişkileri geleneksel döneme göre farklılaşmıştır. İkinci olarak; kent ortamının getirdiği değişimlerdir" (Can, 2013: 80).

Sanayileşme bağlamında yaşanan göç ve beraberinde kentleşme olgusu, aile ve toplum üzerinde değişim-dönüşümde en büyük etkidir. Sanayileşme, Türkiye'de, 1945-1950 yıllarında önceki yıllara nazaran Türkiye için yeni bir dönemi ifade etmektedir. Bu dönemde toplumsal yapıda köklü değişimlerin başladığı bir dönemdir. 1950 yılından itibaren ülkemizde ve dünya da etkili olan Marshall yardımları da tarımda makineleşme döneminin başlaması ile Türkiye'de nicel ve nitel büyük bir değişim gerçekleşmiştir. Kırdan- kente doğru bir süreç başlamış bulunmaktaydı. "Kırsal kesimde yaşanan dönüşüm belirli yönleri, kentte uzun yıllar yaşamın kır kökenli kesimlerde yarattığı değişim ya da sanayi toplumunun yapısal

gerekleri, hane büyüklüğünü ve biçimini, aile ve akrabalar ile etkileşimi, onlardan destek alma sıklığını etkilemektedir" (Duben, 2016: 69).

Çeşitli nedenleri içeren ve sonuçlar doğuran göç süreci insanlık tarihi kadar geçmişe sahip bir göçebe harekâtıdır. Ülkemizde, göç olgusunu en etkin yaşayan ülkelerin başında gelmektedir. Göç süreci, toplumları nedenleri ve sonuçları birbirlerinden farklı olarak etkilemektedir. Göçler, daha iyi bir yaşam için gelişmemiş bölgeden gelişmiş bölgeye yapılan yer değişikliğidir. İlk bakışta kavramsal olarak yer değişikliği olarak görülen göçebe harekâtı, göçe etki eden ve göçün etkilediği boyutlar 'ekonomik, siyasal, kültürel, bireysel vb.' insanoğlu üzerinde etki etmektedir. "Toplumsal değerler, kurumlar, ilişkiler, sosyal gruplar vs. ile değişim içinde olduğunu göstermektedir. Bu kadar büyük, köklü değişimler içerisinde aile de üstüne düşeni almıştır" (Yıldırım, 2016: 128).

Toplumumuzda eski bir kavram olan göçeme olgusu yerleşik hayata geçtikten sonra etkisini büyük oranda hissettirdiği dönem sanayileşmenin etkili olduğu 1950'li yıllardır. "Sanayileşme hareketleri sonucunda çok önemli oranda nüfus önce en yakın yerleşim merkezlerine, daha sonra ise gerek iletişim ve ulaşım araçlarının gelişmesi ve gerekse de toplumun sosyo-ekonomik ve siyasal açıdan gelişme kaydetmesi sonucunda belli başlı metropol alanlara yığılmıştır" (Öztürk , Altuntepe, 2008: 1587-1625). Sanayileşme ile birlikte, topraktan kopma dönemi ve kente uyum süreci esaslı bir değişim ve uyum süreci içerisinde aile kurumu için yeni bir toplumsallaşma süreci başlamıştır. Aile yapılarında, değerlerinde, norm ve inançlarında değişimlerin başladığı bir gerçektir. Bu nedenle kentleşme olgusu, bir toplumsal değişimin görüntüsüdür. Her değişim toplumda bir farklılaşmanın habercisidir.

Kırdan-kente göç eden aileler geldikleri yerin kültüründen çok farklı bir kültür ile karşılaşmaktadırlar. Göçün sonucunda oluşan mekan farklılığı kültürel değişimi de beraberinde getirmiştir. Bir yandan kır özelliklerini kente taşıyan aile, diğer yandan kent kültürüne uyum sağlamak zorunda kamıştır. Geleneksel bir çevreden modern bir çevreye geçişte bir yabancılaşma yaşanmaktadır. Bu süreç içerisinde akrabalık bağları göç edilecek yerin belirlenmesinde önemi artmıştır. Göçmenlerin, akrabalık bağları yeni mekan değişikliğinde gittikleri yerdeki akrabaları ile geldikleri yerdeki akrabaları ile iletişimlerini belli süre içerisinde koparmamaları iki kenti

birbirine bağlamış ve bu süreçte akrabalık bağlarının kente göç sürecinde maddi ve manevi dayanışma ile birbirlerine destek olması, önemini arttırmıştır. Akrabalarla yaşanan ilişkiler kişiye bir güven sağlamakta, yaşamında karşılaşılan sorunların çözülmesinde destek sağlamaktadır. Bu doğrultuda akraba kavramı, kişinin yaşamında güçlü bir dayanak olarak öne çıkmaktadır. Yalnızlığın kol gezdiği metropol yaşamında, akrabalığın önemi etkili olmakta ve kişinin yeni ortama uyum sağlamasında bireye tutanak olmaktadır. Özellikle ilk göç yerleri olarak akrabalara, hemşerilere yakınlık bir güven ortamının gerekçesiydi. Göçmenler arasında ekonomik ve siyasi bağlar yerleşmede etkiliydi. "Göç ile kente gelen birey kent kültürüne hemen entegre olamazdı bu süre zarfında gerek aile gerek akrabalık ve hemşerilik ilişki ağları önem arz etmekteydi. Kurulan ilişki ağları, daha sonra kendini geliştirerek farklı alanlara kaymakta ve ağ giderek daha karmaşık hale gelmektedir" (Güllüpınar, 2012: 74). Ayrıca kozmopolit kent ortamında zamanla toplumsal değişme zamanla akrabalık ilişkilerinin zayıflamasına neden olmuştur.

"Toplum; bireyleriyle, küçük gruplarıyla, sistemleriyle, kurumları ve genel yapısıyla bir bütün oluşturduğundan, sayılan öbeklerin herhangi birinde meydana gelecek bir değişme tüm bütünü etkileyebilecek bir hareketliliğe sahiptir" (Bingöl, 2010: 71). Toplumun oluşmasını sağlayan ve toplumun genel karakteristiklerini yansıtmaya da en önemli kurum olan ailenin de yapısı, işlevleri tamamen değişimden etkilenmiştir. Ailedeki değişim tarih boyunca farklı adlandırmalar ile ortaya çıkmıştır. Ataerkil aile, anaerkil aile, geleneksel geniş aile, modern çekirdek aile ve en son toplumumuzda hızla var olmaya başlayan tek ebeveynli ailedir.

Kırdan-kente göç, kentlerdeki iş olanakları ve maddi olanakların daha yüksek olması kentleşmeyi cazip kılan etkenlerin başında gelmektedir. İyi bir yaşam isteği ve tarımsal alandaki yaşam zorlukların itici yönü ülkemizde kentleşme sürecinin hızlanmasını sağlamıştır. Köy hayatından şehir yaşamına doğru hareketlilik, insanın kentteki imkânları doğrultusunda karşılaştığı daha iyi bir yaşam hem psikolojik hem de sosyolojik gibi etmenler bakımından şehir hayatının köy hayatından daha iyi olduğunu görmektedir. Özellikle ilk kente göç edildiği zaman dilimi için geçerli bir tanımdır. Kent, zaman içerisinde kendine ait özellikleri ile varlığını göstermektedir. "Kentte oturanların sayısı arttıkça nüfusta giderek çeşitlenir. Gelişen olanaklar daha

çekici duruma gelmekte; bunları elde etmek içinde daha büyük bir rekabet oluşur" (Giddens, 2005: 566). Kent yaşamı emeğin değerinin belirlendiği ortamdır. "Üretim güçlerindeki değişikliğin olması toplumsal değişimin hızını artmasını sağlamıştır. Bu bağlamda üretim ilişkilerinin yeni üretim güçlerinin yeni gereklerine uyması ve biçim değiştirmesi kaçınılmaz olur. Ülkemizde kentleşme böylesine temel bir değişimin, kırsal-kentsel alanlarda farklı bir şekilde görülen bir oluşumdur" (Özer, 2016: 323).

Aktay (2014: 182), sanayileşme ile birlikte toplumunda aile yapısı, geniş aileden çekirdek aileye doğru bir değişim kaydederken, bir yandan da kadın ve erkek arasında eşitliğin arttığı ve aile içindeki rollerde de değişim görüldüğünü belirtmektedir. Şüphesiz, sanayileşme etkisi ile oluşan modern kent hayatı aile de küçülmeye gidişin ve geleneksel değerlerin, rollerin değişimine etki etmiştir". Toplumlarda geleneksel görünümünden modern görünüme doğru geçtikçe, aile de değişim ve dönüşüm gözlenmektedir.

Modern dünyanın yarattığı normlar sistemi, herkesi etkilemekle görevlerde yüklemektedir. Ülkemizde de modernleşme dünyada yaşanan değişime paralel olarak yaşanmaktadır. Kuşkusuz sosyal bir olgu olan aile, toplumdaki değişimden etkilenmektedir. Modern kent hayatının getirdiği yükümlülükler, ailenin üretim yönünden çok tüketim ihtiyaçlarının artması aile ve kadına da etki etmiş ve roller değişmeye başlamıştır. Modern toplum kadın ve erkeğin yaşamındaki eşitsizliğini bozmuştur. Kadının, kent hayatında kendine iş buldukça erkeğe olan bağlılığı azalmış ve ekonomik yönden özgür oluşu kendine güvenin artmasını da sağlamıştır. Kadının çalışma yaşamında yerini alarak aile ekonomisine katkıda bulunması ataerkil yapının zayıflamasını sağlamıştır. Belki de ailenin de değişen yapısının en önemli konusu kadının aile ekonomisine para desteği sağlamasıdır.

Ülkemizde de var olan kültür, kırdan kente göç ile ister istemez yeni bir kültür yapısı ile karşı karşıya kalacaktır. Geleneksel- homojen bir yapıya sahip olan aile kurumu sanayileşme ile oluşan modern kent-heterojen bir yapı içerisinde yeni değerler ile varlığını devam ettirmektedir. İnsan ilişkileri, kent hayatında daha karmaşık bir görünüm kazanmakta ve insanların birlikte vakit geçirdiği grupların sayıları kırsal hayata oranla artmaktadır. Öyle ki, artık bireylerde yaşamları boyunca birlikte vakit geçirdikleri ilişkilerini, kent hayatında; okul, iş, yeni sosyalleşme

ortamların yerini, farklı yerlerdeki faaliyetlerinden dolayı azaltmakta, bir günlük yaşamlarını parçalamaktadır" (Aydemir, Tecim, 2014: 199). Bu durum aile içi roller, evlilik, aile yaşamı ve akraba ilişkilerinin de değişmesine neden olmaktadır. Aile de fonksiyonel yönden zaman içerisinde ekonominin, eğitimin iyileşmesi, çevresel ortamlardaki farklılaşma ile çekirdekleşmektedir. "Günümüz toplumlarında vurgusu yapılan bireyselleşme ve özgürlük söylemleri ile cinsler arasında farklı ilişki şekilleri ile evlilik dışı birliktelikler ortaya çıkmış, evlilik dışı çocuk oranı artmış, hatta ailenin yerini hızla bir arada yaşayan fakat evli olmayan çiftler almaya başlamıştır " (Topçuoğlu, 2010: 29).

1.1.3. İlişki Zemininde Değişim: Bireysellik ve Topluluk

"Eğitim filozofu John Dewey, insanın değişmeyen bir doğası varsa o da "değişmedir" demiştir. Çünkü insan öğrenen bir varlıktır, gerçi bireyin temel yapısı değişmez gibi görünüyor ama canlının altındaki huy, bir kuşaktan ötekine, her kişide değişir. Kuşakları oluşturan bireyler de farklıdır" (Güvenç, 1996: 323). Toplamların belirli bir yaşam ve kültürel sistemi vardır. "Kültürel sistemin öznesi olan insan aktif bir role sahiptir. Bu rolü sebebiyle o 'anlam dünyasını' dönüştürüp biçimlendirirken, hayat ve varlığı anlamak için geliştirdiği bir paradigma çerçevesinde davranış modelleri üretir" (Macit, 1998: 58-59).

Değişme, hem insan eliyle anlam kazanmakta hem de sosyal örgütlerin temel niteliklerinden meydana gelmektedir. Hiçbir toplum değişmeden bağımsız denilemez. Her toplum değişimden etkilendiği gibi değişime de katkıda bulunur. Toplumsal değişme, insan davranışlarında, mevcut ilişki sisteminde ve değerlerinde, yapılarında meydana gelen kültürel farklılaşmadır. Kongar'a (2006: 24) göre toplumsal değişme; İnsanlar arası ilişkilerin değişmesi demektir. Toplumda hem üretim hem de mülkiyet ilişkilerinin değişmesine bağlı olduğu hem de anlamların, değerlerin, kuralların değişmesine bağlı olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda toplumsal değişme yeni gereksinimleri daha iyi benimseyebilmek için yeniliklere karşı uyumu ifade etmektedir".

Toplumlarda ilerleme, kültürün tarihsel evrim süreci koşullara bağlı olarak değişmektedir. Değişmenin bir biçimi de modernleşmedir. Değişim içerisinde evrensel tarih gelişimini hissedenler küresel modernleşme sürecinin dışında

kalamıyor. Modernleşme, 17. ve 18. yüzyıllarını kapsayan Aydınlanma çağı kilisenin egemenliğinin sona erdiği ve insan aklının ve toplumun önünün açılması ile 19.yy. da pozitif bilimdeki gelişme ile sanayi devriminin ortaya çıkışı ile yeni bir dünya düzeninin oluşumunun habercisidir. "Böylece bir Aydınlanma projesi olarak gelişen modernlik, "bir zihniyet, dünyaya bir bakış ve bu bakışın yöntemleri, yaklaşımı ve bilgi-kuramsal araçları bakımından belli bir tarzda belirlenmiştir. Bu tarz, kendini evrenselci ve akılcı olarak tanımlar" (Bumin, 2010: 7)

Bireysellik-topluluk ayrımını, hem sosyolojinin hem de antropolojinin tarihsel arka planda, "Parsons'ın (1951) yazılarında geçen 'benliğe yönelme' ya da 'topluluğa yönelme' kavramlarında, Kluckhohn ve Strodtbeck'in (1961) 'özel çıkarları arayış' ve 'topluluğun ortak çıkarlarını arayış' görüşlerinde" görülebilmektedir. Tönnies'in (1957) 'Gesellschaft ve Gemeinschaft (Cemaat-Cemiyet)' ayrımı ise; sosyal bilimlerde, bu ayrışmanın en bilinen öncülüdür (Kağıtçıbaşı, 2012: 123, Akt. Aytekin, Sakal, 2014: 49). Tönnies, "modernleşmenin" geleneksel yapıdan modern yapıya doğru dönüşümü ve modernleşmenin toplumsal biçimindeki kopukluğunu ifade etmektedir. Tönnies de cemaat ve cemiyet kavramsallaştırması ile ideal analitik bir çözüm üretmeye çalışarak modernleşme ile yeni toplumsal oluşum hakkında görüşünü bildirmiştir. Tönnies, topluluk-cemaat kavramını "sanayi öncesi" olarak ve toplum-cemaat kavramını "sanayi sonrası" toplum olarak nitelendirmektedir. "Alain Touraine (2000: 25) için; Batı'nın modernlik yaklaşımı, geleneksel olduğu ifade edilen toplumsal bağların; duygular, görenek ve inançların yıkılmasını gerektirdiği ve modernleşme olayını, belli bir kategori ya da sınıfa değil, aklın kendisi ve o aklın zaferini hazırlayan tarihsel bir gereklilik şeklini aldığını belirtmektedir". Bu sınıflandırmalar bize iki toplum yapısında da farklılığı görmemizi sağlamaktadır.

Bireysellik ve toplulukçuluk, hangi anlamda alınırsa alınsın(toplumsal ya da bireycilik) özü kültür ile alakalıdır. Kültürü, tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde toplumların kendilerine ait değerleri, gelenekleri nesilden nesile aktarması diye tanımlayabiliriz. "Giddes'a (2005: 22) göre de kültür; Bir toplumun üyeleri hakkında ya da toplumdaki grupların yaşam biçimleri hakkında gönderme de bulunur". Bu açıdan kültürel bir değişmeyi daha iyi analiz edebilmek için bireyi veya onun oluşturduğu toplumu inceleyerek daha detaylı bilgi elde edebiliriz. Bireycilik-

Toplulukçuluk, Hofstede (1994), bireycilik ve toplulukçuluğu şu şekilde tanımlanmaktadır: “Bireycilik, birey arasında bağların esnek olduğu toplumlarda geçerli olduğunu, herkesin kendisine ve ailesine bakmakla yükümlülükleri vardır. Bunun tersi olan toplulukçuluk, insanların doğumundan itibaren bir grup içinde varlığına başladığı ve kaynaşmış gruplar ile bütünleşebilen toplumlar için geçerlidir. İnsanlar bu grupların içinde nedensiz sadakat karşılığında ömür boyu koruması altında kalırlar” (Hofstede, 1994:51, Akt: Ton, 2008: 14). Bireyci kültürlerde, bireylerin gruplara bağlılık ilişkisi toplulukçulara göre daha duygusal ve özerktir.

Bütün toplumlar örf, adet, inanç, gelenek ve göreneklerden oluşan onların yaşam biçimlerini etkileyen bir kültüre sahiptir. İnsanlar kültürel değerleri göz önünde tutarak ilişkilerin düzenlenmesinde ve toplumsal yaşamı sürdürmesi için yardımcı olan en önemli öğedir. Kültür, insanların yaşamlarını anlama ve anlamlandırma da yardımcı olmaktadır. Tylor'a (1958: 1) göre de, "Kültür, içine bilgiyi, inancı, sanatı, ahlakı, hukuku, geleneği ve toplumun bir üyesi olan insanının diğer becerilerini ve alışkanlıklarını alan karmaşık bir bütündür" (Akt. Gezon&Kottak, 2016: 18). Kültür, toplum içinde bireylerin kültürel bütün içerisinde yetiştirildikleri ve toplumların birbirleri ile ayrımın yapılmasında bir araçtır.

Toplumun, aynası olan kültürel değerler önemlidir ve her dönem içinde kültürel değerler değişimin getirdikleri ve zorunlu kıldığı durumlarda üstüne eklemelerle kuşak farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Baktığımızda, sanayi öncesi dönemde yaşam tarzı tarıma dayalı geleneksel topluluklarda, iş yükünün ağırlığından dolayı yardımlaşmanın ve birlikteliğin fazla olduğu ve karşılığında hiçbir ekonomik talebin olmadığı bir dayanışma hakimdi. Bu dayanışma güçlü bağların oluşmasına ve güvenilir bir yaşamı idame ettirmek için önem arz ediyordu. Geleneksel toplulukta kendi gıdalarını kendilerinin ürettikleri bir toplum kültürü vardı. Toplumsal ilişkiler, yerel kurallar ve yörenin üretim biçimi topluluk içerisinde belirlenmekteydi. "Çağcıl toplumların önemli özelliklerinden birisiyse, aksine yoğun bir karşılıklı ekonomik bağımlılık ilişkisinin giderek yayılmasıdır" (Giddens, 2005: 377). Toplum içinde artık geleneksel üretimin aksine insanlar kendi gıdalarını kendi üretmedikleri daha çok tüketici bir toplum yapısı almıştır. Sanayi sonrası, yerel üretimden pazar ekonomisine doğru geçiş ile beraber toplum ve birey arasındaki yaşam tarzında da değişim kaçınılmazdır. Artı ürün kavramı ile eski üretim biçimin yerine sanayi

öncesi dönemde yöredeki tanıdıklarla birlikte yapılırken, arz talep kanunlarının hakimiyeti ile toplumsal yaşam üzerindeki etkisi ile üreticiler arasındaki bağ kopmuştur. İnsanlık tarihinin en önemli değişim güçlerini oluşturan sanayileşme ile bireyler araççı bir bakış açısı ile hayatlarını kazanma yoluna girmişlerdir. "Maddi hayatın üretim tipi, toplumsal, siyasal ve manevi süreçlerin genel karakterini saptamaktadır" (Marx, 1963: 51; Akt. Kongar, 2013: 129).

Batı toplumları için 'modernliğin' ortaya çıkışında en önemli unsur Aydınlanma döneminin 'tekniklerini' şekillendiren rasyonel istenç, teknoloji, bilimsel gelişim ve sermaye birikimidir (Kağıtçıbaşı, 1992: 16, Akt. Topçuoğlu, 1994-1995: 129). Modernleşme daha çok bilimin, aklın, teknolojinin, ilerlemenin, insan hakları ve insanın özgürlüğü üzerinde dururken bu gelişmeler sonucunda kapitalizm, sömürü, yabancılaşma ve bencilliğinde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Modern sistem yeni bir toplum modeli oluştururken aynı zamanda yeni bir insan modelinin de oluşumunu da sağlamıştır. "Batılı, insanın kendilik algısının, dünya algısının, değişim algısının bir parçası olarak kurduğu modernlik giderek olup biten her şeyin sorumlusu bir kişilik olarak tasavvur edildi. Birçok şeyin faili olarak modernlik, insanların kendi eylemlerinin, sorumlulukları atabilecekleri ve tabi ki mevcut durumdan çıkış yollarını tıkayan bir özne olarak resmedildi" (Aktay, 2013: 63). Bu algının oluşumu modernleşmenin getirdiği imkanlar mahiyetinde bir sonuca varıldı. Bunlar; endüstri ve teknolojiadaki gelişme ile onları takip eden bilimsel bilgedeki ilerlemedir. Teknoloji ve bilimselliğin gelişimi yaşamın her alanına yerleşerek özümsemesi bireyin yaşam ve davranışlarında etkin olarak bireyselliğini arttırmıştır.

Modernleşme, "geleneksel olarak nitelediği kültürlere kendini karşıt olarak gösteren ve onları er-geç dönüştürme tutkusuyla dopdolu olan modern kültür", (Aydın, 2014: 10) düne ait olmayan bir toplum modeli oluşturmaya çalışmıştır. Modern kültürün gelişi ile geleneksel kültürün dayanışmaya, bağlılığa, güven ilişkilerine, topluluk yapısına dayalı özellikleri de geride bırakmıştır. Bunların yerini belirsizlik, güç, rekabet ortamı, bireysellik gibi unsurlar yer almaya başlamıştır. Bu unsurlar bireyin yaşamında tüketen ve bireysel bir görünüm üstlenmesine yol açmıştır. Buna dayanarak Poole'un (1993: 201) de ifade ettiği gibi; "Modernliğin ilk çizgisini, pratiklerini araçsal aklın isteklerine maruz bırakarak bireyi geleneksel bağlılıklarından soyutlamaktır".

Değişme, bir önceki yapıdaki farklılığa bakılarak anlaşılabilirliğini güçlendirir. Toplumsal hayattaki görünümeler bize toplumsalı anlama, farklı yaşam tarzları ve bu yaşam tarzlarının bizde uyandırdıklarını bugünün toplumlarını ve dünyanın toplulukları ile karşılaştırma, bağlılık ve bütünleşme kavramlarının ayrımı hakkında da bilgi verir.

İnsanların daha iyi bir yaşam arayışı onları kentlere göç ile iletişim ve eğitim olanakları, kendi kendilerine yeterli olunabileceği düşüncesi artmaya başlamıştır. Modernleşme hareketinin en önemli boyutlarından birisini oluşturan kent kültüründe sanayileşmenin gelişmesi ve göç alarak büyüyen şehir, aralarında artan kültürel farklılıklar geleneksel yapıdaki gibi homojen bir yapı yoktur. Toplumların niceliksel yapıları niteliksel yapılarında da farklılaşmalarında etkilidir. Sayıdaki artış topluluk kültüründeki tek gruba girme hakkı yerine bireyin grup sayısındaki artış ve istediği gruba girebilmesi, bireyin ahlaki zorunluluğunu değil kişisel tercihinin kararıdır. Kent kültürü kırdaki sosyalleşmeden farklı olarak kente özgü kültür yapısı yavaş yavaş hakimiyetini artırmaktadır. İnsanın çevresinin ve kentin sunduğu imkanların genişlemesi, çağdaş yaşam içerisinde bilgi birikiminin ve bunu sağlayan akılcı yapının gelişmesi ile kolektif bir hayat düzeni yerine teknolojiye gelişim ile birlikte bireysel bir yaşam biçiminin artmasını sağlamıştır. Teknolojik gelişmeler ile bireyin yaşadığı fiziksel mesafelerin dışına çıkması ile geleneksel topluluk yaşamından uzaklaşarak birey olarak kendi varoluşunu gösteremeye başlamıştır. "Bireyin eylemlerinde bağlandığı çevrenin genişlemesi, bireyselliğin daha fazla ifade edilmesini, bireyin özgürlüğünün genişlemesini ve çevre mensupları arasında daha fazla ayrımlaşma yaşanmasını eşlik ettiğini gösterir" (Simmel, 2015: 53). Buna göre grubun üyeliklerin belirlenmesinde kişinin edinmiş olduğu statü ve niteliklerin etkisi vardır. "Bunun sonucu olarak bireyci bir toplumun üyeleri, çok sayıda gruba yüzeysel ve geçici ilişki içine girebilir ve kolaylıkla grup değiştirebilirler" (Triandis, 1994, Akt. Ton, 2008: 15). İlerleyen zaman diliminde yeni toplumsal yaşamın sürdürülmesi için modernleşme kavramı ile rasyonelleşmenin artışı, paralel olarak maddi kavramın ön plana çıkmasını sağlamıştır. Modernleştirme olgusu toplumsal alanları rasyonel ilkelere göre şekillendirerek akılcı iradenin baskın olduğu bir üretici ve tüketici toplum modeli oluşturmaya çalışmıştır. "Geleneksel dönemde üretim etrafında dönen yaşam,

modernleşme ile birlikte daha çok tüketim etrafında dönen bir yaşam haline gelmiştir. Bireyin ve bireyselliğin ön plana çıktığı bu evrede, topluluk veya cemaat kavramları geride kalırken; çoğu eylemler gibi, topluluk halinde gerçekleştirilen tüketim de bireysel bir nitelik kazanmıştır" (Özcan, 2002: 97). Birey şehir yaşamı içerisinde bireysel etkinliği artarken yeni toplumsal düzen içerisinde uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bireyselleşmenin arttığı şehir yaşamında bireylerin birbiri ile olan ilişkilerindeki rasyonellik "Weber'in araç ve amaç ilişki düzleminde varsaydığı rasyonellik boyutu ile özdeş olduğunu varsaydığımızda araç-amaç ilişkisi düzleminde var olan rasyonelliğin birincil ve de en önemli sorunu aracın ve amacın meşruluğu sorunu olduğunu görmekteyiz" (Topçuoğlu, 1994-1995: 134). Bireylerin mekansal, bilinçsel, kurumsal yapılarındaki değişim, araç ve amaç yapısındaki meşruluk kavramının da farklılaşmasına ve yeni bir kimlik modelinin oluşumuna etki etmiştir. Poole'un da (1993: 58) belirttiği gibi "Bu kurumlar ve pratikler içinde yaşayanlar, hayatlarını toplumsal olarak onlara sunulmuş kanallar içinde kazanmaktan kaçınamazlar".

Endüstri öncesi toplumlarda, toplum kültürel ve fonksiyonel olarak bir bütün halindeydi. Geleneksel topluluk yapısında birey çevresinin ayrılmaz parçası idi. Bireyin davranışlarını yerel çevresinin adet ve gelenek yapısı oluşturmakta ve bir bütünün içinde içi içe geçmiş bir toplumsal ilişki içinde varlığını sürdürmekteydi. Birey ilişki kurarken de herhangi bir konuda bir söylemde bulunurken de topluluğun değer yapısı dikkate alınarak hareket edilir. Endüstri sonrasında iş bölümü ve mesleki ihtisaslaşma kavramı ile artan farklılaşma bireyi bütünün içinde özerk hale getirmiştir. "Çünkü, mesleki konumlara erişme, miras alınmış sosyal ayrıcalıklarla değil beceri ve kapasiteyle belirlenecektir" (Giddens, 1999: 28). Bireyin özerk olması, kendi kişisel hedef ve arzuların peşinde koşan, bireysel başarı ve rekabet hedeflerinin arttığı, güçlü bir kimliğe sahip olunması, inanç yapısında bağımsızlaşma bireysel kültürü geliştirmiştir. Ekonomik sistemdeki kırılmalar, topluluğun kuralları olan sadakat, dayanışma, yardımlaşmanın yerini pazar ilişkileri ve çıkar çatışması almıştır. Rekabetçi işçi gücü, insanı özgürleştirdi. "Marx'a göre; insan bilinçliliği, varlığı yaşam uygulayımı tarafından yaşam uygulayımı ise, geçimini sağladığı biçim, yeni üretim biçimi ve toplumsal yapı, dağıtım biçimi ve bunun sonucu olan tüketim tarafından belirlendiğini ifade etmektedir" (From, 1989: 132).

İlerlemeci bir yapıya sahip olan modernleşme ile birlikte değişimde bireye odaklanması Bauman'ın (2005:63) da belirttiği gibi doğal olarak “bireyselleşme bir seçenek değil bir kaderdir; bireysel seçme özgürlüğü alanında, bireyselleşmeden kaçma ve bireyselleşme oyununa katılmayı reddetme seçeneği kesinlikle gündemde değildir”. Küresel bileşik dünya düzeni ile anında iletişim olanakları, birey yerel düzenin dışına çıkarak, zamanın ve mekanın birbirinden uzaklaşması yüz yüze etkileşim konumundan uzaklaştırarak Giddens'a (1994: 24) göre de; "orada olmayan (absent)" kişiler arasındaki ilişkileri geliştirerek, gitgide yöreden alıp koparır". Fiziki mesafelerdeki uzaklığa erişme hızı bireyi sınırlı geleneksel alanından çıkararak grupsal ilişkilerden ziyade birey olarak kendini ifade edebileceği yeni modern toplumsal yaşam altında ben-lik olgusu artmıştır. Bireye sunulan kaynaklar ile birey kendi bireysel varoluşsal yapısını inşa etmektedir. Bilim ve teknolojideki gelişim kişinin kendisini ve kabiliyetlerini geliştirdiği ortamlar arttıkça kimseye bağımlı olmadan yaşayabileceği bir bireyleşme sağlamış ve bu durum toplumsal ilişkilerin duygu kavramını daha akılcı hale getirmiştir.

Modern olmak içindeki çağın bilincinde olmaktır. Bilincin farkındalığını sağlayan imkanlar da bireyin kendi bilinçliliğinin farkındalığını arttırmıştır. Bu bilinç modern insanların artık geleneksel yapının etkisinin kaybolduğu kişisel duyguların etkisinin arttığı bir yapıya dönüşüm gerçekleşmiştir. Birey bulunduğu kültür içinde var olan imkanlar doğrultusunda her şeyin bilgisine çabuk ulaşılabilirliği, kişilerin birbirlerine olan davranışlarını da etkilemiştir. Teknoloji-bilimdeki gelişimin sağladığı imkanlar bireysellik ve özelleşme kavramlarının gelişimini arttırmıştır. Modernleşmenin sağladığı özgür birey fikri ve kurumsal yapısı, siyasi ve iktisadi düzenlemeler bireyin kendine özgü biçimde kullanması kolektif bilinçliliğinden sıyrılarak kendi hayat tarzını oluşturur hale gelir. "İnsanların içinde yaşadıkları toplumun niteliği onların hem kendileri hakkındaki anlayışlarını hem de kendi hayatlarını nasıl yönlendirmeleri gerektiğini belirler" (Erdoğan, 1997: 58). Modern kültürün daha fazla özelleştirilmiş araç yapısı bireyleri yaşamın koşulları gereği geçim rekabetine dönüştürmesini sağlamıştır. Bireylerin davranışlarının tercihlerini toplumsal yaşam içerisinde değişimi sağlayan kurumsallaşmış modern yapılar, bireyi yeni davranış kalıplarına yeni norm ve değerlere doğru evrilmesini sağlamıştır. Yeni değerler ve normun etkisi insanlar arasında ilişkilerinde yerini de yeni sosyal

ilişkilerinde aldığını söyleyebiliriz. Bu durum eski geleneksel yapılardaki kurumsallaşmış akrabalık, arkadaşlık ilişkilerinin yerini yeni davranış kalıpları, rasyonel kişisel çıkar almıştır. Giddens (1994: 108) Modernlikle ilişkilendirilen soyut sistemlerin geniş ölçüde yayılması arkadaşlık, akrabalık gibi toplulukların doğasında bir dönüşüme yol açmıştır". Bu durum eski topluluk yapılarının kişisel ilişkilerinde bozulmalara ve güven problemlerinin artmasına neden olmuştur. "Hızlı dönüşümlerin yaşandığı bir dünyada geleneksel güven biçimleri ayrışma eğilimindedir. Yerel topluluklarda, başka insanlara güven söz konusuydu " (Giddens, 2005: 667). Fakat küreselleşmiş bir toplum, bilgiye bu kadar çabuk ulaşılabilirlik insanların topluma ve birbirlerine bakışında da daha 'düşüngüselliğin '(Giddens, 2005: 667) artmasına neden olunmuştur.

1.1.4.Sosyalleşmenin Bağlamı: Akraba Sosyalleşmesinden Çekirdek Sosyalleşmeye

İnsanın biyolojik varlık olmaktan çıkıp, toplumun bir üyesi olması, ancak toplumda ondan önce var olan kuralları öğrenmesi, değer ve inançları benimsemesi, onaması ve bunlara uygun olarak kendisine verilen rolleri oynaması, gerçekleştirmesi ile olanaklıdır. "Bireyin, içinde yer aldığı toplumun bir üyesi olabilmesi için geçirdiği aşamalar ise "toplumsallaşma" (socialization) denilen süreç ile gerçekleşir. Bu süreç yolu ile birey, kişilik kazanmakta ve belli bir toplumda yaşamasını olanaklı kılan tutum ve davranışlar kazanmaktadır" (Aziz, 1982: 1). Sosyalleşme veya sosyalleştirilme insanın kendine özgü davranışları toplumda öğrenmesi ve öğrenilen davranışların topluma uyum sürecidir. Bireyi, kişiye dönüştüren diye de tanımlanan sosyalleşme, bireyin içinde yaşadığı toplumun değerlerini, normlarını ve toplum tarafından kendisinden beklenen kültürel rolleri benimseyip, bu davranışlara uymasıdır. Birey, sosyalleşme sürecinde ait olduğu toplumun kültürel değerlerini benimseyerek toplumda bir şahsiyet halini alır.

"Toplumsallaşma veya sosyalizasyon kavramları ile de tanımlanan sosyalleşme, her insanın yaşaması gereken bir süreçtir. İnsan, tabiatı gereği toplumsal bir varlıktır. İbni Haldun'un da (1996: 47) dediği gibi; "İnsan için toplum zorunludur". İnsanın doğuştan sahip kalıtımsal özelliklerinin, kendi özgünlüğünü koruyarak yaşadığı çevrenin toplumsal ve kültürel normlarını benimseyerek sosyal

bir ortamda yetişmesidir. Bireyin doğumundan itibaren yaşadığı toplumda yer alabilmesi, toplumun bir parçası, bir üyesi olabilmesi için kültürel değerlerini, kurallarını içselleştirmesi gerekir. Toplumdaki diğer insanlar ile olan etkileşimi, kendini ve toplumun kültürel değerlerini tanımasını sağlar. Toplumun genel görünümü insandan ziyade iki insan arasındaki kültürün içselleştirilmesi ve birbirlerine aktarım sürecidir. Sosyalleşme bireyin bir sosyal gruba katılmasıdır. Birey bu grup içerisinde değerleri, gelenekleri, bilgiyi kazanma süreci içerisinde kişilik yapısının oluşumuna katkı sağlamaktadır. Birey grup içerisinde toplumun kendisinden beklenen kuralları ve davranışların yerine getirilmesi ile sosyal bir varlık haline gelmektedir. Sosyalleşme birey için uzun bir süreci kapsamaktadır. Doğumundan ölümüne doğru bir gelişim sürecidir.

Sosyalleşme sürecinde, birey toplumsal kurallara uyum sağlarken bir yandan da bireye kazandırılan bir kimlik doğrultusunda nesnel ve öznel olarak da tanımlanabilmekte: "Nesnel olarak sosyalizasyon, toplumun kültürünün bir kuşaktan diğerine geçirildiği ve bireyin, örgütlenmiş sosyal yaşamın kabul edilmiş ve onaylanmış kalıplarına uyarlandığı bir süreçtir. Öznel olarak sosyalizasyon ise bireyin çevresindeki kişilere uyarlanması sırasında bireyde cereyan eden bir öğrenme sürecidir" (Fichter, 2016: 27). Birey, toplumun ona sunduğu sosyal rolleri öğrenerek yerine getirirken bir yandan da toplumlar arası farklılıklar toplumlardaki bireylerde farklı toplumsallaşma özellikleri görmemizi sağlayacaktır. İnsan varlığı, aşamalı bir gelişim göstermekte ve her dönemsal evresine baktığımızda (çocukluk, yetişkinlik, yaşlılık) yeni bir öğrenme evresi yaşarlar. "Her bir toplumun değer yargıları normları, gelenek ve görenekleri birbirinden farklılık arz etmekte ve bu doğrultuda da toplumsallaşma deneyimi farklılaşmaktadır" (Çoştı, 2009: 133). Toplamların kültürel farklılıkları bulunduğu zaman içinde toplumsallaşmayı gerekli kılar. Bu da farklı kuşakları birbirine bağlayan farklı ilişkileri ortaya çıkarmaktadır. Buna dayanarak toplumsallaşma tek yönlü bir süreç değildir. "Bireyin yaşı ilerledikçe, içinde bulunduğu toplumun özelliklerine bağlı olarak, etkileme-etkilenme olgusunda da değişimler olmakta, özellikle etkileme durumuna geçmektedir" (Silis, 1968: 536, Akt.Aziz, 1982: 25).

İnsanın sosyalleşmesi çok karmaşık bir süreçtir. İnsanın, biyolojik bir varlıktan sosyal birey haline gelirken, toplumda bir kişilik kazanırken toplumun kültürel

kimliğine uygun bir birey olarak yetişirken bireylerin farklı olmalarından kaynaklanan bireysel farklılıklara göre çeşitli özellikler sergiler. Yani bireyin rollerinin belirlenen yönü ve başkaları ile aynı işlevlerin olamayacağı açıktır. " İnsan, etrafında bulunanların, her gün karşılaştığı sayısız olayların ve kişilerin, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik-kültürel koşulların, gelenek töre ve yasaların, fiziksel çevrenin ve sayılmakla bitmeyen daha pek çok etkenin etkisindedir" (Kağıtçıbaşı, 2010: 360). Bu etkenler karşısında insan varlığı yaşadığı kültürü öğrenir ve öğrendiği bu kültürü davranışlarına yansıtır. İnsan toplumdaki kuralları, değerleri, gelenekleri öğrenirken toplumda değişmeler karşısında bireyin toplumsallaşması da etkilenir. "Birey, ilgili olduğu toplumun kültürünü yaşamım her devresinde alır; çeşitli yollardan bilgi edinir. Değişik kültürlerde alınan bilgiler ve bunların belirli olaylarda kullanılması ve yorumlanması da farklıdır. Bu durumu kişilerin anlayışları çevreler, belirler" (Aziz, 1982: 1-2). Buna dayanarak tek yönlü bir süreç olmayan sosyalleşme; aile, grup, birey, çevre veya toplumsal yapı, tarafından etkileme ve etkilenme durumu farklılaşabilmektedir.

Bireyin sosyalleşmesine, hayatımıza tesir eden geniş bir çerçeve ve birbirinden farklı insanlar, aracıdır. Fichter (2016)' ın tabiriyle; "Bunlar kişinin sosyalleşmesi için temel ajanlardır. Yani doğumun bebek için temel ajanı, ailedir". Çocuğun gelişimi ile beraber sosyalleşmesine etkin olan ajanlarda artacaktır. Aile de, sosyalleşme sürecinde ilk ve en önemli ajanını oluşturmaktadır. Bireyin sosyalleştiği ilk bilgilerin öğrenildiği, sosyal deneyimlerin kazandırıldığı yerdir, aile. Aile ile başlayan sosyalleşme daha sonra; akraba, okul, akran grubu, çevre ve kitle iletişim araçları, kurumlar vs. aracılığı ile toplumun kendisine yüklediği rol ve beklentileri öğrenir. İnsanın sosyalleşmesi, yeknesak bir süreç değil toplumsal etkileşimlerle yaşam boyu sürer.

Çocuğun gelişimi ile aile zamanla işlevlerinin bir kısmını başka kurumlara, yapılara devretmiştir. Her toplum kendi kültürüne ait değerleri, normları öğrenir. Sosyalleşme sürecine birey; öğrenen, sosyal çevre ise öğretken konumundadır. Bireyin ilk sosyalleşme evresinin başatı olan aile; anne,baba ve tarafların kan akrabalarından oluşan ekonomik ve toplumsal kurumdur. "Ebeveyn olarak kadın ve erkeğin akrabalık kimlikleri ve ilişkileri vardır; bu kimlik ve ilişkilerin özgül mantığı ve vasıfları bedensel maddeler yoluyla çocuklara aktarılır. Bu bedensel maddeler

çocuğu genişletilmiş ve belirli bir biçimde yapılandırılmış olan akrabalığın alanında konumlandırıan anlamlı toplumsal özelliklerdir" (Sahlins, 2015: 107).

Aile, akrabalık denilen geniş yapının çekirdeğidir. "Akrabalık bağları, bireyler arasında evlilik yoluyla ya da kan bağı olarak akrabaları birbirine bağlayan soy dizileri(anneler, babalar, kardeşler, çocuklar gibi) yoluyla kurulan bağlardır" (Giddens, 2005: 173). Bireyin sosyalleşmesinde etkili akrabalar, aile etrafında bir halka görünümündedir. Bireyin doğduğu andan itibaren sosyalleşme araçlarının içinde doğması ve kültürüne özgü her türlü toplumsal kurallara uyma ve bireyin toplum içine uygun değerler ile tecrübe kazanmasında, bilginin aktarılmasında aile ve çevresi etkilidir. Bireyin sosyalleşmesinde ve ilişkilerin tanımlanmasında ona en yakın çevre kuşkusuz akrabaları yer almaktadır. "Akrabalık ilişkileri, biyolojik bir temele sahip olmasına rağmen, kültür tarafından belirlenmekte ve sosyal ilişkiler ağının temelini oluşturmaktadır. Toplumda sosyal ilişkiler ağının temelini oluşturduğundan dolayı 'akrabalık ilişkileri' kavramı evrensel bir niteliğe sahiptir. Ancak evrensel olmasına rağmen söz konusu ilişkilerin içeriği toplumdan topluma değişmekte ve bu durum her toplumun kendine özgü bir akrabalık sisteminin oluşmasına neden olmaktadır" (Tutar, 2007: 156).

Birey toplumsal alan içerisinde dünyaya gelişi ile birlikte kendisine verilmiş rolleri vardır ve bu roller içinde herkes kendi akrabalık ilişkilerini inşa eder. Akrabalık sistemi ile bireyler kendilerine atfedilen kimlikler doğrultusunda topluma katılırlar. Birey kendisine verili kimlik doğrultusunda, işgal ettiği statüye dayanılarak toplumun sosyo-kültürel, siyasi, ekonomik değerlerine uygun olarak sorumlulukları yerine getirmeye çalışarak, belirlenen davranışlara uyum sağlayarak toplumsal düzene katkıda bulunur. Akrabalık sistemi, bireye toplumda üstleneceği roller ile bireyin içinde yaşadığı kültürün maddi ve manevi öğeleri ile birlikte öğretmektedir. Çocukların ebeveynlerin dışında rol-model alacağı kişiler içinde akrabaları yer alır. Akrabalık kültürü içerisinde; "Bir insanın 'yaşadığı yer, grup ve topluluk üyeliği, kime uyacağı, ve kimler tarafından kendisine uyulacağı, dostlarının ve düşmanlarının kimler olduğu, evlenebilecekleri ve evlenemeyeceklerini, kimden tevarüs etmeyi umduğu ve malını mülkünü, statüsünü kime geçireceği" vb. gibi hususların tümü akrabalık kurumu tarafından tayin edilir" (Ahmed, 1995: 66-67). Akrabalık sistemi, insanlara sosyal yaşamlarında düzenin sağlanması için toplumsal ilişki içerisinde

davranış örüntülere uyum sağlar. Kottak'a (2001) göre; "akrabalık kişiler arası ilişkilerin ve siyasal, toplumsal örgütlenmenin düzenlenmesinde önemli bir etkidir. Bu nedenle akrabalık ile ilgili dil ve terimler toplumsal örüntüler, dayanışma ve ilişkiler hakkında önemli bilgi verir" (Kottak, C.P., 2001: 394, Akt. Demez, 2016: 95).

"Akrabalık, hemen her toplumda görülen temel sosyo-kültürel sistemlerden birisidir. Akrabalık sistemi en basit düzeyde birey ile grup arasındaki ilişkileri, anne-baba ile çocuk arasında, kardeşler ile evli eşler arasındaki ilişkiler modeline göre kurulur" (Marsall, 1999: 12). Bu tanımlamaya dayanarak akrabalığın oluşum temeli nitekim ailedir. Aile, bireyin ilk sosyalleşme sürecinin mekanıdır. Fakat her toplumun yapısı farklı olduğu için bu yapının sosyalleşme örüntüsü ve işlevleri de farklı olacaktır. Özellikle modernleşme sürecine bağlı değişen yaşam şartları sosyalleşme ilişkilerindeki etkisi geniştir. "Giddens'a (2010: 30) ifade ettiği gibi modern çağı önceki çağlardan ayıran en belirgin özelliklerden birisi aşırı dinamizmidir". Toplumsal değişim hızı, önceki sistemlerdekinden daha yüksek olmakla kalmayıp, daha önceki toplumsal pratikler ve davranış etkileme derecesi ve kapsamı daha yüksektir. Bu aşırı toplumsal değişim hızı yeni kuşaklara değişik yaşam biçimleri sunması geleneksel sosyalizasyon sürecini de olumsuz yönde etkilemiştir. "Nitekim toplumsal değişimle ilgili kuramların önemli bir kısmında modern toplumlarda değişim süreci bağlı olarak bireyler arasında birincil (akrabalık) ilişkilerin zamanla azalacağı ve şehir yaşamında ikincil ilişkilerin daha yaygın olacağı görüşü büyük oranda geçerliliğini korumaktadır" (Tekin, 2013: 255).

Türkiye'nin 1960 yılından itibaren gecekondulaşma çalışmaları, kırdan kente göçün sonucunda şehirleşmede yaşanan kümelenme çoğunlukla akraba ya da hemşerilik gruplarının bir arada toplanması şeklinde gerçekleşmekteydi. Bu yapılanma şekli akrabalığın dayanışma ve siyasal ve bölgesel gruplanma ilişkisinin oluşum şekliydi. Şehirlere göç ile gelen insanlar var olan yaşam biçimlerini ilk anlarda şehir yaşamında da uygulamaktaydılar; fakat kente ait inşa edilmiş çevre insanlar için bir uyum süreciydi. İlk kentleşme evresinin yaşanması ve bu durum kent sorunları, çevre ile bir takım uyumsuzlukların yaşanması ve yalnızlık psikolojisinden kurtaran akrabalar arasındaki dayanışma olarak bilinmektedir. Zamanla toplumun niceliğindeki farklılar ile bu durumun etkisi olan sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel

farklılıkların etkisi sonucu bireylerin veya grupların toplumsal yaşamını, fiziksel mekân ya da toplumsal konumlardaki değişim toplumsal ilişkileri etkilemiştir. Akraba kümelerinin bulunduğu ortamlar genişledikçe akraba sosyalleşmesinde de azalma olduğu ifade edilmektedir. Fiziki alanda genişleme kısmen maddi bir durumdur. Duben'in (2016: 91) de ifade ettiği gibi; Belli bir karşılıklılık biçimini beraberinde getiren aile ilişkileri, hatta geniş akrabalık ilişkileri, yoğun farklılaşmış bir nüfusun bulunduğu kentlerde, ancak sınırlı bir düzeyde geçerli olabilir". Çünkü modern kent yaşamının yapısal özellikleri ile ekonomik, toplumsal, eğitim ve kültürel yaşam fırsatları aile içi ilişkileri ve ailenin üye sayısında, işlevsel özelliklerinde, bireyin sosyalleşmesinde etkisinin azalmasında, çekirdek aile yapısı olarak yer almasında etkili olmuştur.

Aile ve akrabalık ilişkilerinde üretim ve tüketim tarzlarının belirlediği yaşam biçimleri, toplumsal yapıdaki dönüşümlerin de etkisinde kalan kişinin ekonomik mekandaki dönüşümü sosyalleşmenin gelenekselliğini de şekillendirmiştir. Dolayısıyla aile ve akrabalık, Althusser'in tanımlamış olduğu gibi "üst-belirlenim" halindedir: farklı belirlenimlerin tek bir nesnede kesişmesi ve bu kesişimde belirlenimlerin başatlığı arasındaki farklılaşmadır "(Copan ve Seddon, 1980: 37, Akt. Özbudun vd. ,2006: 230). Giddens'a (2010: 23) göre de; "toplumsal yaşamın dokusundaki bu değişimler elbette kısmen maddiydi. Toplumlar modernleştikçe kentsel yaşama uygun aile de ekonomik yöneticiler tarafından yönlendirmeler ile yeni düzenlemeler içerisine çekilmekte ve geleneksel sosyalleşme özelliklerini kaybederek devlet ya da başka kurumlar ile paylaşmak zorunda kalmıştır". Sanayileşme ve kentleşme süreçleri, geleneksel aileden çekirdek aileye doğru bir dönüşümün olduğu, kadının çalışma hayatın yer almaya başlaması ve kültür değerlerindeki değişimler sosyalleşme de akrabalar ile olan ilişkiler devam etse de eski rolünde farklılaşmalar görülmektedir.

Toplumda hiç kimse var olan sosyal yapı içerisinde soyutlanamaz. Modern yapı içerisinde birey geleneksel, sanayi öncesi mesleğini kent ortamlarında sürdürme fırsatı gösteremezdi. Sanayileşmenin gerektirdiği toplumsal hareketlilik ve buna ek olarak iş yerlerindeki metalaşma ailelerin akrabalık arasında mesafelerin artması görüşme sıklığının da azalmasında etkisi olduğu söylenebilir. Şehir yaşamında artan

mesleki hareketlilik ve birey mesleki ilerlemeyi sağlamak için sunulan fırsatlar içerisinde coğrafi hareketlilik ile karşı karşıyaydı. "Buradan hareketle farklı mesleki hareketliliklerin, geniş ailelere mensup bireyler arasında farklı düzeylerde gerçekleşen sosyalleşmelere yol açtığı söylenebilir. Bu tip farklılıklar akrabalık ilişkilerini bozma potansiyeli barındırırlar çünkü nihayetinde aile üyelerini bir arada tutacak ortaklık zemin zayıflamıştır" (Litvak, 2012, 79). Çevrenin genişlemesi ve çeşitlenmesi akrabalığın yerini iş arkadaşlarının alması ve ortamlardaki değişim yeni sosyalleşme ortamları sağlamıştır. Bu durum da bireylerin alt kültürleşmesinde, sosyalleşmelerinde farklılıklar görülür. Ayrıca her alt kültür kendi yaşam çemberi içinde özel sosyalleşme özelliği gösterir. Litvak'ın görüşüne göre de aile ortak ilişkiler ve geniş aile iletişimi arasındaki mesleki hareketlilikte geniş aile ziyareti sıklığını en az olan bireyler;

- a) yukarıya doğru hareket kabiliyeti olanlardır
- b) statü yönelimlidir
- c) çekirdek aile yönelimi vardır ya da ailesel bir yönelimi yoktur.

Ayrıca; Geniş aile ziyaret sıklığı en az olan bireylerin

- a) sınırlı mesleki imkâna sahip olduğunu
- b) statü yönelimli olmadığını

c) çekirdek aile yönelimli olduğunu ya da bireylerin ailesel bir yönelimli olmadığını belirtmektedir (Litvak, 2012: 94). "Dolayısıyla artık sanayi toplumunda geniş ailenin etkinliğini azalmış olduğu, aynı zamanda geniş aile bağlarının sosyal hareketliliği engellediği, çekirdek ailenin ise sosyal hareketliliği kolaylaştırdığı savunulmaktadır. Örneğin *William J. Goodeda*, endüstrileşme ile dar aile arasında yapısal bir uyumdan söz etmektedir" (Giddens, 2005: 150).

İnsan varlığı iletişim üzerine kuruludur. İnsanlar diğer insanlar ile iletişimine girerek yaşam içerisinde öğrenme süreci ile kendilerini ifade etme imkanı bulmakta ve bunun için çeşitli araçlardan kendilerine kaynak sağlamaktadırlar. Üretilen her iletişim ilişkisi toplumsal anlamlar içermektedir. Zamanla bilim ve teknolojik gelişmeler, elektronikleşen iletişim araçları yeni iletişim tarzlarının gelişimi ile kitlesel boyuta çevrilmiştir. Bu gelişmeler sosyalizasyon sürecinde iletişimde ikiye bölünmelerin nedeni olarak görülmektedir. Sosyalleşmenin iki yönlü işleyen sürecinde; Toplumbilimciler bireyin birincil ilişkilerin (aile, okul, akran gurubu,

arkadaş gibi çevreler) yerini ikincil ilişkiler(kitle iletişim araçları) aldığını ifade etmektedirler. "Cooley (1915) birincil kümeleri, içten yüz yüze ilişki ve işbirliği özelliklerini taşıyan kümeler olarak tanımlamaktadır. Cooley'e göre bu kümeler, bireyin toplumsal niteliğini ve ülkelerini biçimlendirmede önem taşıdıkları için birinci olduklarını söyler" (Lundberg-Schrag-Larsen,1970: 75, Akt. Aziz, 1982: 17).

Yeni zamanlar yeni toplumsal ilişkiler ile iletişimin zamanla değişmesi akraba sosyalleşmesini değiştirmiştir. Kitle iletişim araçları, bireylerde ve kamuoyunda geniş yer kaplamaktadır. Bilgiye ulaşmada katkıda bulunduğu gibi değer ve tutumlarımızın edinilen bilgiler ışığında etkisinde kalınmaktadır. Bilgiye ulaşma imkânlarındaki kolaylık ve çeşitlilik gösteren sosyalleşme mekânları ve akabinde teknolojiadaki gelişmeler ile sosyalleşmede mekan içinde bir araya gelme gereksinime ihtiyacın azaldığı, bireyi yalnızlığa sürüklediği bir sosyalleşmeye dönüştürmüştür. Duben'e göre de; "Kişi akrabalık ortamının dışına çıktıkça, yakınlığın farklı dereceleri ile karşıladığını söyler" (Duben, 2016: 92). "Kitle iletişim araçları ile sanal alanların sunduğu yeni teknolojik gelişmeler dünyanın dört bir yanından bilgisi olan insanı kendi etrafına yabancı yaptığı gözlemlenebilir" (Kurt, 2012: 4). Bu durum küreselleşme ve internetin gücü sayesinde insanlar tek bir iletişim düzenin etkisinde kalabilmektedir. İnternetin gelişimi iletişimde yeni durumların ortaya çıkması kitle iletişimin sosyal yaşamın daha içine girerek ilişkilerde karmaşıklığa neden olmaktadır. "Bazı sosyologlar, internet teknolojisinin yaygınlaşmasının toplumsal soyutlama ve parçalanmada artışa neden olacağı kaygısını taşımaktadır. Evlerde internet erişimin artmasının, insanların aileleri ve arkadaşları ile daha az "nitelikli zaman" geçirmelerine neden olacağını ileri sürmektedirler. (Giddens: 2005: 469). Bugün toplumumuzda kitle iletişim araçlarının etkisi ile iletişim kaynaklarında farklılaşmalar topluluk içinde sosyalleşmelerimizin yerini bireysel bir sosyalleşmeye ya da insanların etkileşim kurdukları geleneksel sosyalleşmeleri tehdit etmektedirler.

1.1.5. Aile Kültürü: Gelenek ve Değişim Arasında Aile Yapısını Kavramak

Aile, ilk insan toplumlarından beri var olan ve zaman içerisinde işlevlerinde ve yapısında farklılaşmalar görülse de toplumun yeniden üretilmesinde her zaman en önemli kurumlardan birisi olmuştur. Aile toplumun aynası gibidir. Toplumu her şeyi ile yansıtan, birey ile toplum arasındaki bağın kurulmasında, neslin devamının

sağlanması, bireyin ilk sosyo-kültürel kişiliğinin gelişiminde, toplumsal kültürün ilk üretildiği ve öğretildiği, toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin düzenlendiği ilk yer, aile kurumudur. Çok yönlü bir yapıya sahip olan aile kurumu, temelindeki özellikleri korumak ve yerine getirmekle beraber toplumsal değişmelerinde etkisinde kalmaktadır.

Her kurumun kendi içerisinde kültürel değer aktarımı vardır. Bu kurumlar içerisinde gereksinimlerin, kurumsallaşmış davranış örüntülerinin en önemli aktarıcısı şüphesiz en temelini aile kurumu oluşturmaktadır. Toplumun temelini oluşturan aile; örf, adet, gelenek-görenek, ahlak gibi kültürel değerlerin nesilden nesile aktarıcısı olmakla beraber, toplumsal yaşamın yeniden üretilmesinde önemli bir role sahiptir. Bu kültürel değerleri bireyin yaşamında kolaylık sağlayıcıları olarak da ifade edilebiliriz. "Her toplumdaki kurumsallaşma davranış örüntülerinin toplamı, bir kültürel mirastır" (Fictor, 2016: 156). Her mirasın aktarıcısını bireyler oluşturmaktadır. Kültürün, aktarıcısı olan bireyler, sürekliliği de gelenek ve görenekler ile sağlanılmaktadır. Bu değerler insanların yaşamı hakkında bilgi edinmemizi sağlamaktadır.

"Toplumsal bütünlüğümüzün korunmasında da geleneksel aile değerimiz elbette çok önemli bir güvenlik kaynağımızdır " (Kurt, 2016: 392). Geleneksel sosyo- kültürel değerler bireylerin yaşamlarında her zaman var olmuştur. İnsanların toplumsal yaşamında kaynak olarak geleneksel değerleri yol göstericisi olarak ifade edebiliriz. Aile de toplumsal yaşamda değerlerin aktarıcısı olarak rol oynamaktadır.

"Toplumsal değişme yaşamın değişmesidir. Yaşamın değişmesi, yasaların, kurumların, ve kavramların değişmesi demektir" (Ozankaya, 1973: 35). Bu değişimlerden en etkilenen ve en etkili kurum ailedir. Aile, toplumsal değişmelerin etkisiyle birey ve toplum arasında köprü vazifesi görevi görmektedir. Aile, birey ve toplumu etkilediği gibi birey ve toplumdan da etkilenmektedir. Toplumun ayrılmaz bir parçası olan aile de, toplumdaki en ufak bir değişimde yapısal olarak da etkilenmektedir. Aile yapısının da değişim ve dönüşüme etki eden unsurlar farklılaştıkça her dönemde yeni bir işlev kazanmakla birlikte aile içi niceliksel yapısında, rol dağılımında ve iletişimde de dönüşümlere neden olmuştur. Güvenç'e (1996: 103) göre de; "Koşullar değiştikçe, geleneksel çözüm yollarının sağladığı

doyum düzeyi de azalır ve değişir. Yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar ve bunlar bilinç düzeyine yükselir" .

Geleneksel bir yapı içerisinde varlığını sürdüren toplum modern toplumlara gelindiğinde modern yapı gereksinimleri ile aile de kendine özgü yapı kazanmaktadır. Modernleşmenin ilerlemeci yönü ve batıdaki paradigma değişiklikleri ile etki gücündeki artış ülkemizde de geleneksel değerlerin ve kurumları desteklediği sosyo- ekonomik, sosyo-kültürel gelişmelerin yerini modern kurumların alması toplumsal değişim ve dönüşüme sürecinde etkisini arttırmıştır. Modernleşme süreci ile toplumsal yapılardaki değişimler yapısal olarak bütün kurumları etkisi altına almaktadır. Toplumdaki değişimlerden en etkilenen kurum şüphesiz toplumsal yapının temelini oluşturan aile kurumudur. Aytaç'a göre; "toplumu gelenekten modernliğe doğru dönüştürmek istenen toplumsal bir yapı açısından aile kavramı mevcut toplumsal yapıyı dönüştürmenin gerçek anahtarıydı" (Aytaç, 2007: 159).

"Toplumsal değişme, zaman içinde sosyal yapılardaki ve kültürdeki dönüşümdür. Toplumların statik olmadığı ve ekonomik, sosyal, kültürel ve politik sürekli değişimin olduğu herkes tarafından kabul edilen gerçeklerden biridir" (Turan, 2011: 238). Aile kurumu da yaşanan değişimler karşısında temel varlığını sürdürse de içeriğinin genel yapısında farklılıklar olmuştur. Özellikle endüstriyel gelişmenin ardından artan kentleşme oranları aile yapısında büyük değişimleri beraberinde getirmiştir. Kente doğru artan nüfus hareketi ailenin de niceliksel yapısına etki etmekte ve çekirdek aile yapısına dönüşümlerin artmıştır. Kentlere artan göç ile aile de değişimlerin anlamlandırmak adına, hane büyüklüğü karşılaştırması yapabilmek ve zamanla değişimini ifade edebilmek için kır-kent karşılaştırması yapılmaktadır. Kır toplumunda geleneksel ve geniş aile yapısının kentleşme ile modern-çekirdek aile yapısının artmasında etkiye sahiptir. "Çekirdek ailenin hemen her toplumsal yapıda ve dönemde var olduğu bir gerçektir. Fakat endüstriyel gelişme ve kentleşmenin etkileri hem bu tip ailelerin sayısını artırmış hem de üyelerinin sosyal rollerini yeniden tanımlamıştır" (Topçuoğlu, 2010: 31).

Ailenin gerek kültürler arasında gerek tarih içinde değişik dönemlerde, hacminin, işlevlerinin ve yapısının değişiklik arz ettiğini ifade eden Aktay'a (2004) göre; örneğin ailenin geleneksel toplumdaki yapısı genel olarak geniş aile olarak

ortaya çıkmaktadır. Böyle bir aile modelinde ailenin sosyalizasyon işlevi de çok önemlidir. Oysa modern kent-sanayi toplumunda ailenin çekirdek yapıya doğru değişmesiyle birlikte gerek ekonomik gerek sosyalizasyon işlevleri büyük ölçüde azalmış durumdadır" (Aktay, 2009: 177-188). Sanayileşmenin ardından geleneksel ailenin üretici yönünün yeni roller ile tüketici eğilimlerin artmasına neden olunmuştur. Ayrıca sanayileşme ve kentleşmedeki gelişmeler ailenin de maddi ihtiyaçlarının artışı kadınların çalışma hayatı içinde yer alması aile içi değişimlerde belirleyici olmuştur. İlk kez kadınların ev dışında çalışmaya başlaması ile aile içinde rollerde zamanla değişmiştir. Geleneksel ailenin erkek egemenliğine ait yapısı, kadının çalışmaya hayatında yerinin artması ile eşler arasında eşitliğin arttığı gözlenmiştir. "Özellikle kadının ailenin gelir getiren bir üyesi olarak kamusal görünürlüğünün artması, ailenin üstlendiği pek çok geleneksel işlevin diğer toplumsal kurumlara aktarılmasına ve aile de çocuğa atfedilen değerin ekonomik anlamda azalmasına neden olunmuştur " (Topçuoğlu, 2010: 31).

Değişen toplumlarda aile, en köklü kurum olmakla birlikte değişim karşısında da çözümlenen önemli kurumdur. Aile, değişen topluma karşı kendisini ve bireyi farklı sosyal ve kültürel ortamlarda topluma karşı uyum sağlamasında yardımcı olan kurumdur. Ailenin; sanayileşmenin gelişimi ile ortaya çıkan kentleşme, gelişmelerle etkilenme evresi yeni biçim ve anlamlara dönüştürmüştür. Özellikle ekonomik anlamda dönüşümler, kadının çalışma hayatında yer alışı geleneksel yapıda önemli bir destek olan çocuğa karşı da bakışı değiştirmiştir. Kadının, modern toplumda bilinç yapısında değişim çocuğa bakışında farklılar gözlenmektedir. Kadın için annelik artık sadece üreyen biri olarak değil istenilerek üstlenilen bir anne konumuna gelmiştir.

Kongar (1999: 543), "Toplumsal yapıdaki ve ekonomik yapıdaki değişmeler, yeni bir değerler sistemi de aile içi değerleri etkileyerek doğurganlığı düşürmektedir". Değişim süreci içerisinde toplumların çocuğa bakışı geleneksel yapıdaki bir kazanç, aile de emek gücü ve ekonomik bir değer olarak görülen çocuk yerini daha psikolojik değer olarak değiştirmiştir. Kadının da aile grubu dışında yer alışı, ailenin hiyerarşik düzeninin de ve çocuk bakımında, çocuğu eğitme ve sosyalleştirme işlevlerini yan kurumlara aktarılması ailenin çocuk üzerindeki etkisinin de azalmasına neden olmuştur. Kağıtçıbaşı'na (1991: 100) göre de;

Kentleşme ve ekonomik gelişmeler, kurumsal zorunlu eğitimler, çocuk iş yasaları ve tarımsal olmayan kentsel yaşam koşullarının etkisiyle çocuklar ailelerine yaptıkları katkılarında çok daha pahalıya mal olmaktadır. Yaşlıdaki kurumsal destekler de çocukların ana-babaları için bir yaşlılık güvencesi olmaları özelliğini azaltmıştır. Yaşam koşullarının çocukların ailelerine olan maddi katkılarını giderek azalttığı yerlerde çocuklara faydacı değerler yüklenmemekte". Ayrıca günümüz de çocuk yetiştirirken artan masraflar ve modern şehir yaşamının çocuk bakımındaki zorlukların artışı, çocuk sayısında azalmalar görülmektedir.

Toplumsal değişme sürecinde geleneksel temellere sahip aile yapısında, dönüşümler ile birlikte geleneksel aile yaşamı üzerine yeni yaşam tarzları aileler arasında kuşak farklılığın oluşmasına da etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bu süreçte evlilik ilişkilerinde, evliliğe bakışta, evlilik yaşında da değişimler olmuştur. Bunlara ek olarak çağdaş eğitim, kitle iletişim araçları, küreselleşmenin toplumsal hayatımızdaki etkisi ile de ailenin kendisi, yapısı, değerleri bu süreçte payını almıştır. Geleneksel yapılar bireyden ziyade daha toplumsal bağları merkeze almaktadır. Modern hayat kültürüyle gelişen bireysel yaşam tarzları; boşanmaların yaygınlaşması, tek ebeveynli ailelerin, evlilik dışı birlikteliklerin artması gibi modern yaşam tarzları ülkemizde de artık yabancıdır.

1.1.6. Aile Bireyleri: Roller ve Statüler

"Toplumsal cinsiyet rolleri toplum içinde öğretilmektedir. Kız ve erkek çocuklar toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde nasıl davranmaları gerektiği ve çocukluklarından itibaren birbirlerinden farklı davranmaları, giyinmeleri, duygularını farklı biçimlerde göstermeleri, farklı ilgi alanları edinmeleri öğretilmektedir" (Akın, 2008: 27). Kız ve erkek çocuk olarak dünyaya gelen bireyler zaman içinde öğrendikleri kadın ve erkek rollerini kazanmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet, erkek ve kadının hem biyolojik hem de sosyal kategori olarak toplum yaşamında rollerini yerine getirmeye başladıkları andan itibaren farklı pozisyonlarda yer almaya başlamıştır. Kadın ve erkek kavramlarının yaşama geçişi bireyin biyolojik özelliğine, gücüne, yeteneğine göre bireyin rolünü belirlemektedir. Ayrıca biyolojik özelliğine göre kadının çocuk doğurabilmesi kadın ve erkek arasındaki rollerin farklılaşmasında etkilidir. Erkekler ve kadınlar rol performansını gerçekleştirirken doğuştan ve

zamanla toplum içerisinde edindikleri cinsiyet özellikleri ile toplumsal yaşamlarını sürdürmektedirler. Sundin'e göre de; "Toplumsal cinsiyet düzeni, tüm toplumsal sistemde, örgütsel düzeyde, çalışma ilişkileri, iş ve meslek düzeyinde işler. Kadın ve erkekler arasındaki ilişkileri erkekler lehine ayrımcı zihniyetle, kadının erkeğe göre düşük statüsünü toplumsal yaşamın her alanında vurgulayarak örgütler. Oysa kadınlık ve erkeklik biri olmadan diğeri anlaşılmayacak anlamlara sahip kavramlardır" (Sundin, 1995: 341, Akt. Savcı, 1999: 130). Ayrıca kadın ve erkeğin yaşam içerisinde işbölümü içinde üstlendiği roller onun statüsünü oluşturmaktadır.

Rol ve statü kavramlarının en iyi ifade edildiği yer ve sosyal yapının düzeni için ilk yaşandığı yer ailedir."Aile, çeşitli roller çerçevesinde birbirine etki eden insanlardan meydana gelmiş ve üyelerinin yaşamdan duydukları tatmini artırmada en önemli kurumdur. Ailenin bir kurum olarak yürüttüğü faaliyetler aile bireyleri arasında roller şeklinde dağıtılmıştır. Rol bir grup içinde belli bir yere sahip olan kişinin karakteristik ve beklenen tavrı anlamındadır" (2001 Yılı Aile Raporu, 2002: 17). Aile de evliliğe karar vermiş iki bireyin yüklenmiş olduğu kendilerine ait rol ve elde ettiği statüleri vardır. Aile içerisinde her bireyin rolleri; baba, anne, erkek, kadın, çocuk (erkek çocuk-kız çocuk) gibi çeşitlenmektedir. Buna dayanarak ailenin, çeşitli rol sistemini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Toplumdaki kadın ve erkeğin rolleri birbirinden farklı statüler atfedilmesi ve rol çeşitliliğinin farklılık arz etmesi kültürel ve sosyal olarak yapılandırılmış anlamların etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu yapılandırılmalar kadın ve erkek için toplum tarafından uygun roller ile bağdaştırılmaktadır. Örneğin; erkek evin kaynak sağlayıcısı, evin geçimi ile ilgilenen baba rolünde, kadın ise evle, çocukla ilgilenen ev kadını, anne rolünde, öğretilen gelen rolleri benimsemektedirler. Kadın ve erkek kendilerinden beklenen toplumsal rolleri yerine getirirken kendilerine özgü kalıp yargısal davranışlar geliştirmektedirler. Kadın ve erkek evlendikten ve çocuk sahibi olduktan sonra da rollerine eklenen, anne ve baba rolüdür. Aile de çocuk da, cinsiyet rolüne göre sosyalleşmeleri sürecinde kendilerine öğretilen ve kendilerinden beklenen rolü toplumsal beklentilere göre içselleştirmektedirler Linton: "Bireyin sahip olduğu roller, sadece onun kendisinin ortaya koyduğu davranışlar olmayıp aynı zamanda toplumun ondan beklentileri olduğunu ifade etmektedir" (Linton, Ralph, 1936: 114, Akt. Ceylan, 2011: 99).

Aile içinde her bireyin, topluma karşı yapmak zorunda olduğu rolleri vardır. Erkek ve kadın, aile içi rolleri yerine getirirken kültürel normlara uyum göstermektedir. "Ailenin, içerisine girdiği toplumsal çevrenin ve alınan eğitimin etkisiyle, kız ve erkek çocuklar cinsiyetlerine uygun roller kazanmakta ve toplumsal cinsiyet kimliğini edinmektedirler. Böylece kadınlar için ev ile ilgili işleri yürütme ve çocuk bakımı gibi işler öne çıkarken, erkekler için iş rolleri aile rollerinden daha önemli hale gelmektedir" (Powelland Greenhause, 2010: 1012, Akt. Günay ve Bener, 2011: 158). Geleneksel dönemdeki sorumluluklar, iş bölümleri aile içinde cinsiyete göre ayrılmıştır. Bu durum; aile grubu dışında erkeğin dışarı işlerinde daha fazla yer aldığı, kadının eve çekilip, ev işleri ve çocuk bakımı üstlenilmesi kadının, ev kadını statü içine sıkıştırılarak statüsünün erkeğinkinden düşük tutulmasına etki ettiğini söyleyebiliriz.

Aile yaşam içerisinde bir yandan üretim ve tüketim işlevini sürdürürken bir yandan da neslin devamı için toplumsal değerleri sürdürme de önemli bir kurumdur. Aile içinde rol ve sorumluluğun paylaşımında önemli diğer bireyler çocuklardır. Geleceğin ailesini kuracak olan çocuklar da aile içinde üstleneceği roller de toplumsal normlara uyum sağlayan birey olarak yetiştirilmektedir. Bu nedenle çocukların sosyalizasyon süreçlerinde geleneksel değerlerin etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Çocukluk döneminde bireyler içinde bulunduğu kültüre ait roller örgüsünü inşa etmenin ilk adımını atarak, toplumsal cinsiyet rolleri öğretilmektedir. Kız ve erkek çocuklara toplumsal rolleri, toplumda nasıl davranmaları gerektiği sembolik görünümlemler ile desteklenerek ve sosyalleşme süreci içinde cinsiyet rollerine uygun statü kazanmasını öğretilmektedir. Rollerin şekillenmesinde sosyal çevrenin, kültürel yapının ve ailedeki tutumların etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Endüstrileşme ve kentleşme süreçleri ile birlikte değişen toplum yapısı doğal olarak aile yapısında rollerin farklılaşmasına ve aile içi ilişkilerin değişmesine etki etmiştir. Kent yaşamı ailenin niceliksel yapısına etki ettiği gibi aile de rol ve statü kavramlarında da değişme göstermiştir. "Özellikle kentlerde çekirdek ailelerde kadınların giderek artan oranda çalışma hayatına girmelerinin aile de iş bölümünü etkilediği gözlenmektedir. Ailenin ekonomik yönden desteklenmesinde kadınların sorumluluğu artarken, erkeklerinde evle ilgili faaliyetlerinde eşler ile paylaştıkları işler artmaktadır" (Şanlı, 2011:403). Paylaşılan kültürel yaşantılar, sosyo-ekonomik

gelişmeler ve demografik faktörler ailede rol paylaşımının artmasını ve kadının yeni roller kazanmasını sağlamıştır. "Booth'a göre erkeklerin toplum içindeki ve aile içindeki rolleri, büyük tarihsel olaylar, ekonomik değişiklikler ve kadının eski zamanlara göre statüsünün artması gibi nedenlerden dolayı zamanla değişime uğramaktadır" (Booth, 1998: 329, Akt. Gök, 2013: 30).

Modern kent hayatı ve ekonomik gelişmeler aile içi rol ve statü kavramlarının geleneksel görünümünde farklılıklar gözlenmiştir. "Ki bunlar arasında çağdaş eğitim, kitle iletişim araçları, farklı yaşam desenlerine sahip kimselerin sayıca artmasına ve sundukları yeni ilişkiler modelinin yaygınlaşmasına izin veren yeni sosyal yapılaşmayı da sayabiliriz. Sıraladığımız bu ajanlar yaydıkları mesajlarla geleneksel iki odaklı aile içinde ayrılmış evlilik rolü ilişkilerin aktörü olan kadını, adeta sosyalize eder olmuştur" (Çelebi, 1990: 24). Toplumda kadının annelik ve eşlik gibi tanımlanan statüsü ve kadına yüklenen toplumsal roller de yükselmeler olmuştur. Modern çekirdek aile sürecinde kadının da aile içinde ekonomik destek sağlayıcısı olarak yer almasındaki konumun artmasına ve kadının erkek karşısındaki konumunu güçlenmesine, sorumluluklarına ilişkin anlamların değişmesine, eşler arasında ilişkinin daha simetrik bir görünüm almasına etki etmiştir. Eşler arasında sorumluluk bilinci, karar alma süreci daha eşitlikçi bir görünümün oluşmasına ve çocukların bakımında babalarından yer aldığı bir dönem haline gelinmiştir. "Modern aile yaşamı, kişi açısından aile beklentilerinin arttığı, hayatın çok hızlı yaşandığı ve bu nedenle farklı aile rolleri arasında denge sağlama ihtiyacının bütün aile bireyleri ve özellikle kadınlar tarafından daha yoğun hissedildiği bir dönem olmuştur" (Eken, 2006: 248).

Ailenin ekonomik düzeyindeki gelişmeler ve kadın ve erkeğin eğitim düzeylerinin yükselmesi, kadının aile bütçesine katkısının artışı, aile yapısında evlilik rolünde eşitlikçi yapısındaki gelişmelerin artmasına ve bu gelişmelerin çocuğunda aile ortamında daha eşitlikçi olmayı öğrenmesini sağlamaktadır. "Kağıtçıbaşına (1991: 99) göre de; Sosyo-ekonomik gelişmeyle eşlerin cinsiyet rolleri ilişkileri daha eşitlikçi olmakta ve çocuğun ekonomik/faydacı değeri ve erkek çocuk tercihi azalmaktadır". Değişim ve gelişmeler doğrultusunda çocukta aile içinde, konumuna göre uyması beklenen rollerin yerine ihtiyaçları doğrultusunda özerk yapısının gelişmesine, haklarının ve aile dışındaki rolleri artmasına etki etmiştir. Nitekim bu

duruma destekleyici olarak çocukların aile dışında farklı kurumlar içinde sosyalizasyon süreçlerinin etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Tüm bunlara rağmen kadın ve erkek rollerinde ve statülerinde gelişmeler ve değişimler görülse de kadının kamusal ve özel alanda daha fazla yer almasına rağmen ev ve çocuklar gibi konularda sorumluluğu her zaman erkeğe göre daha fazla olduğu bir gerçektir.

1.1.7. Aile Değerleri: Aile Olabilmek

Değerler; insanın tutumlarına, davranışlarına rehberlik eden ve tutumlarını etkileyen insanın, dünyasının gerçeğidir. Değerler, insanlar ile özdeşleşmiştir. Bireyin davranışlarında önemli etkiye sahip olan ve ölçüt olarak ortaya çıkan değerler, yaşamında da duygu ve düşüncelerine yol gösterici bir anlamı ifade etmektedir. "Değerlerimiz, yaşamımızı sürdürmek ile ilişkili biyolojik ihtiyaçlarımızın, kişiler arası ilişkilerimizi sürdürmek ile ilişkili sosyal ihtiyaçlarımızın ve kendimizi ait hissettiğimiz grup dışında kalan toplumun diğer kesimleri ve doğa ile ilişkilerimizi sürdürmek ile bağlantılı evrensel ihtiyaçlarımızın bilişsel temsilleridir" (Demirutku, 2017:17).

Değerler aile, okul, kitle iletişim araçları gibi sosyalleşme araçlarının etkisinin olduğu ve gündelik yaşamda etkileşimlerin de etkisiyle yaşam boyu devam etmektedir. Bu süreçte değerlerin ilk öğrenildiği yer aile kurumudur. Toplumun en küçük birimi olan, insanın yaşamında bu denli önemli olan aile, üstlendiği rolleri ve işlevleri ile toplumların genel karakteristiğini yansıtmaktadır. Toplumun temelini oluşturan aile kurumu, toplumun değerlerinin benimsenmesinde, yaşatılmasında önemli rol oynamaktadır. Buna dayanarak aile ortamı toplumsal yaşamımızda değerlerimizin ilk benimsetildiği ve öğretildiği yer olması bakımından önemlidir. "Toplumsal ve kültürel açıdan ailenin bizatihi kendisi önemli bir değer olduğu gibi toplumda geçerli olan pek çok değer ve normun da kaynağı ve aktarıcısıdır" (Canatan, 2016: 197). Aile; örf, adet, gelenek, inanç, ahlak gibi toplumun kültürel değerlerinin kuşaktan kuşağa aktarması ile çocuğun sosyo-kültürel kişiliğinin gelişiminde en büyük rolü oynamaktadır. İlk sosyalleşme sürecini aile içerisinde geçiren çocuk değerlerin genel yansımaları aile ortamında edinmektedirler. Birey, toplumsal değerlerin içinde doğduğu ve bu değerleri sosyalleşme süreci içerisinde sadece grup üyesi olarak değil kişisel olarak da içselleştirerek öğrenmektedir.

Topçuoğlu'na (2010: 25) göre de; "Toplumsallaşma ile kişinin bilinçaltına, tutum ve davranışlarına, gündelik hayatında süre giden alışkanlıklarına toplumdaki hâkim değer yargıları ve davranış kalıpları yerleştirilir. Böylece aile ortamında yetişen bireyler toplumsal yaşama hazırlanmış ve diğer insanlardan farklı ve sapkın davranışları benimsememiş olur".

Değerler, içinde doğup büyüdüğümüz toplum ve o toplumu oluşturan, aile kurumu içerisinde öğrenilmektedir. Aile ilk eğitim yuvasıdır. Bireyin kişilik gelişimi ailede başlamakta, değer ve normları ilk aile içerisinde öğrenmektedir. Bireyler gibi ailede, değerler sistemi ile toplumsal bütünselliklerini sağlamakta ve bu değerler etrafında yaşamlarını sürdürmektedirler. Her bireyin dünyayı anlamlandırması yaşamındaki belirsizlikleri netleştirmesi için aile kurumu, davranış modeli ve bilgi kaynağıdır. Aile kurumu ile edinilen değerler bireylerin hem bireysel hem de sosyal yaşamlarında iyi-kötü, doğru-yanlış arasındaki farkların cevaplanmasında, yaşamın anlamlandırmasında kılavuzluk görevini gören soyut fikirlere başvurmaktadır.

Aile değerlerinin, toplumun sağlıklı görünümde ve toplumsal düzeninin sağlanmasında etkisi büyüktür. Aile, değerlerin benimsenmesini, yaşatılmasını, içselleştirilmesini ve toplumsal kültürün sürdürülmesini sağlamaktadır. "Aile gibi temel sosyal grupta karşılıklı olarak işlevlerde bulunan kişiler, aile yaşantılarında uymaları gereken belirli temel değerler olduğunu bilirler" (Canatan, 2016: 269). Aile deyince ilk akla gelen değerler; sevgi, saygı, paylaşma, eşitlik, hoşgörü, adalet, güven ve sorumluluk akla gelmektedir. Bu değerler ailenin ilk eğitim kurumu olması sebebiyle aileyi ayakta tutan ve aile bireyleri arasındaki iletişimde önemli olan duygu, düşünce ve davranışların kazandırılmasında ve aktarılmasında önemli görevlere sahipliğini ortaya koymaktadır. Türkiye'de de aile değerlerinin neler olduğu hakkında kapsamlı bir araştırma 2010 yılında yayınlanan 'Aile Değerleri Araştırmasında' yapılmıştır. Yapılan araştırma da genel değerlendirmede öne çıkan aile değerleri; "aileye verilen değer, akrabalık ilişkileri ve geleneksel aile değerleri, çocuğa bakış, evlilik-sadakat ve eşler arası ilişki, boşanma, kadın rolleri, kadın erkek ilişkileri, şiddet, yaşlılık, din ve gelenek, hayat memnuniyeti ve mutluluk düzeyi, aile bireyleri ve yakın sosyal çevreye güven, çeşitli unsurların hayatındaki önem düzeyi, çocuğun davranış ve niteliklerine atfedilen önem, ailece birlikte yapılan faaliyetler" (Topçuoğlu, 2010: 41-45) olarak ele alınmıştır. Toplumu ayakta tutan bu değerlerin

hayata geçirilmesinde aile önemli rol oynamaktadır. "Bu anlamda ailenin topluma olan en belirgin etkisi doğrudan toplumun nüvesini oluşturan bireyleri sosyalleştirerek topluma kazandırması ve toplumun değerlerini ona aktarması olarak değerlendirilebilir" (Birekul, 2013: 278).

Aile, temel biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarımızı karşılamak, güvende hissetmek, sosyalleşmek gibi sosyal işlevleri yerine getirmektedir. Hem bireysel hem de toplumsal olarak sağlıklı gelişimde önemi büyüktür. "Aile evlilikle başlayan, kurucularının ölümüne kadar uzanan dinamik bir yapı ve süreç olarak anlam ve işlev kazanmaktadır. Bu sosyal yapı yaşamı süresince belirli aşamalardan geçerken aynı zamanda topluma yeni bireyler kazandırmakta, yeni bireylerle toplum arasında iletişim görevini üstlenmektedir" (Özdemir vd., 2009: 8). Evliliğe ilk adımda eş seçimindeki önem ile ailenin varlığı; sevgi, saygı, sabır, sadakat, güven, huzur, paylaşım, sorumluluk ve hoşgörü gibi değerlerin var olmasıyla mümkündür. İnsanlar da inandığı değerler ile onların topluma uyumunu, davranışlarını ve tercihlerini etkilemektedir. İnanılan değerler etrafında aile yapısını ve oluşumunu da etkisi görülmektedir. Aile olmayı evlilik birimi ile kuran çiftler, yaşamlarını aile sistemi içinde kazanılan değerler etrafında sürdürmeye çalışmaktadırlar. "Aile sistemi denildiği zaman, içindeki bireylerin birbirleriyle nasıl etkileşimde bulunduklarını düzenleyen kuralların tümü kastedilir. Her birey kendi benlik tanımlaması içinde ailenin tüm düzenini yansıtır; şartlar imkân verdiğinde, kendi bildiği türden aile ortamı meydana getirmeye girişir. Sosyal bilimcilerin ortaklaşa önemsendiği işlev, aile içerisinde dayanışmanın sosyo-psikolojik ihtiyaçları karşılaması için yeterli olmasıdır" (Yıldırım, 2015: 35).

Aile olmak biz kültürünün gerekliliğini de ortaya koymaktadır. İki insanın farklı iki kültür ve değere sahip oluşu ve ortak değerler etrafında tek bir kültür içerisinde birleşerek aileyi oluşması, bireylerin de bir bütün olarak biz olma duygusunu kazanmalarıyla kendilerine sağlıklı bir aile kurabileceklerdir.

1.1.8. Evlilik Tercihleri ve Eş Seçimindeki Değişme

Bireyin yaşamında geniş bir yer kaplayan, önemli bir süreci ifade eden evlilik; dayanışma, paylaşma, sorumluluk gibi birçok özel durumu içine alan duygusal bir bağıdır. Evlilik kavramı ile birey, toplumda belli rolleri üstlenmekle birlikte

toplumun değerlerin, örf ve adetlerin öğrenilmesinde, geliştirilmesinde, değiştirilmesinde ve üstüne yenilikler ile inşa edilmesindeki rolü büyüktür.

İnsanlar evlilik bağı kurarken evlilik yapısı içine beklentilerini de sığdırmaktadır; ait olma, sevme-sevilme, dayanışma, soyun devamını sağlama, cinsel ilişkilerde meşruluk olmak üzere hayatları bileştirmeye karar vermek, toplumsal statü kazanmak için insanlar evlilik bahsini gerçekleştirirler. Evlilik, toplum tarafından onanan, yasal geçerliliği olan, kadın ve erkek iki yetişkin bireyin hayatlarını birleştirmesidir. "Evlilik; kadın ve erkeğin, hem sosyal hem de hukuki açıdan, içinde yaşadıkları toplumda egemen olan kurallara uygun olarak karşılıklı yükümlülükler üstlenmek suretiyle hayatlarını birleştirmeleri ve aile kurup bir arada yaşamaya başlamaları " (Demir-Acar, 2005: 140) olarak ifade edilmektedir. Aile kavramının oluşmasında meşruluğun kazanılmasında yasal bir süreci de ifade eden evlilik, aile birliğinin sürekliliğinin sağlanmasında yardımcı olmaktadır. "Böylesi çok gereklilikten doğan evlilik, toplumsal dokunun oluşmasına ilk ve en önemli katkıdır. Toplumsal dokunun ve yapının mayasıdır evlilik" (Mutlu, 2004: 9).

"Kültürler arası farklılık göstermesi sosyal öğelerin değişik kültürler içinde oluşması ve farklı kültürel değer yargılarıyla yüklü olmasıyla açıklanabilir. Toplumlar kimin kiminle, kaç eşle ve hangi koşullar altında evlenebileceğine dair bir takım kurallar yaratmıştır" (Gökçe, 1991: 382). Toplumlar, tarihsel süreçlerinde kendi yapılarına, değerlerine uygun evlenme modelleri oluşturmuşlardır. Her toplumun evlenme oluşum aşamaları belirli kurallara, ritüellere göre şekillenmiştir. Zaman içerisinde Nazlı'ya (2007: 402) göre geleneksel değerlere önem veren ülkemizde bile ritüellerde değişim gözlenmektedir. Bireylerin beklentilerine ve tercihlerine saygı duyulmaya başlanıldığını ifade etmektedir".

Evlilik de en önemli hususların başında, eş seçimi gelmektedir. Günümüzü gelinceye kadar farklı kültürel yapılar içerisinde eş seçme konusunda evlenecek kişilere tanınan haklar, etkenler farklılaşmaktadır. Bu yüzden dünden bugüne evlilikte eş seçme hususundaki kişilere tanınan özgürlük sınırlamaları değişmektedir. Bu süreçte evlenecek kişi seçiminde farklı faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. "Lauer ve Lauer da eş seçme sürecinde; sosyo-ekonomik düzey, fiziksel çekicilik, etnik köken, dini durum, toplumsal eğilimler, toplumsal tercihler, eğitim seviyesi, aile yapısı, zeka düzeyi ve yaşam süresi bakımından kendilerine benzeyenlerle eşleşme

eyleminde oldukları anlamına geldiğini ifade etmektedir " (Lauer, RH. ve Lauer, J.C. 1991, Akt. Bacanlı, 2001: 8).

Evlilikte tercihlerimizin belirleyicileri geleneksel kültürde aile büyükleri etkiydi. İki insanın evleneme kararları aile büyüklerine aitti. Eş seçimi ait olduğu kültür ve aile- akraba içerisinde tercih edilmekteydi. Bu duruma ek olarak geleneksel kültürde Gökçen'e (1991: 383) göre de;"evlilik yeni bir aile kurmak üzere kadın ve erkeğin bireysel tercihlerinin belirlediği bir durum olarak değil, büyük aileye yeni bir iş elemanının katılması biçiminde düşünülmekteydi. Evlendirilecek kişilere birbirini seçme ve kabul etme olanağının tanınmamış olmasında mekanizmanın tamamen aile başkanları tarafından idare edildiğini gösterdiğini belirtmektedir.

Dündar'a (2016: 44), tercihli evlilikler daha çok çıkar temeline dayanan; ekonomik yaşamları tarım ve hayvancılık üzerine kurulu topluluklarda görülen; bireysel tercih yerine ailevi tercihlerle gerçekleşen evliliklerdi. Bu evliliklerdeki amaç, aileler arası dayanışma, işbirliği ve bütünlüğü pekiştirmektedir". Erdentuğ; "tercihli evlenmeler de duygusal bağ ve romantizm yerine, çıkar ilişkileri, soy devamı, dirlik, uyum ve mevcut uyumun sürdürülmesinin önemli olduğunu söyler" (Erdentuğ, 1956, Akt: Tacoğlu, 2011: 117). Bir başka neden olarak akraba evliliklerinin tercih edilmesinde akraba çocuklarının evliliklerinde daha iyi sürdürebileceği, daha iyi anlaşacağına duyulan inanç akraba evlilikleri tercih edilme sebebidir. Akraba çocuklarının aile büyüklerine daha saygılı olacağı ve yaşlanınca daha iyi bakar algısı ile akraba evliliklerini tercih nedenleri arasında sayılabiliriz. Endüstrileşme ile birlikte gelişen ulaşım ve iletişim teknolojisinin gelişmesi, toplumsal hareketlilik ile sosyal etkileşim imkanlarının artması, aile kurma sürecinde aile büyüklerin karar verme yetkisi azalmıştır. "Geçmişte görece daha dar bir coğrafya ve sosyokültürel çevre içinde, çoğu zaman ailesinin beklentileri doğrultusunda eşini seçmek zorunda olan birey, bugün kişisel tercihlerinin daha öne çıktığı seçimi yapmak durumunda kalmıştır" (Buunk ve Solano, 2010, Akt. Efe, 2013: 11). Bu doğrultuda evlilik tercihlerinde görücü usulü yöntemi yerine bireysel tercihlerin arttığı, yapılan araştırmalar doğrultusunda incelediğimizde "1981-90 evlilik kuşağında yaklaşık %57 iken 2001-2011 evlilik kuşağında %34'e düşmüştür. Buna karşın, "kendi kararım"la" evlendim diyenlerin oranı aynı dönemde yaklaşık

%38'den %62'ye çıkmıştır. İster görücü usulüyle olsun, ister kendi seçimiyle olsun kendi kararı doğrultusunda evlenenlerin oranı 2001-2011 evlilik kuşağında %95'e ulaşmıştır. Görücü usulüyle, kendi görüşü sorulmadan, ailesinin kararı ile evlenmek durumunda kalanların oranı 2001-2011 dönemi için yaklaşık %2'dir. 1981-1990 dönemi ile kıyaslandığında 4,5 kat azalma söz konusu olduğu söylenebilir ¹ (Turgut, 2015: 25).

2015 ASAGEM'in yaptığı araştırma sonucunda yıllar içinde eşiyile 'komşu ve mahalle çevresi' yoluyla tanışanların oranı azalırken, 'okul, dersane, kurs çevresi', iş çevresi ve arkadaş çevresi, internet yoluyla tanışanların oranlarında artış olduğu görülmektedir" (Turgut, 2015: 25). Kültürel ortamların farklılaşması kadın ve erkeğin evlilikte belirleyici yönlerinde değişimlerin görülmesi geleneksel ölçütlerin dışında modern değerlerin etkisinin arttığı göstermektedir. Kültürel ortamların değişmesi , sosyo-ekonomik sürecin, eğitim imkanların iyileşmesi kadın ve erkek için tercihte belirleyici tarafın bireysel olduğu bir dönem haline gelmiştir. Yine "Türkiye'de 2011 de yapılan Aile yapısı araştırmalarına baktığımızda da eğitim seviyesi yükseldikçe evlilik tercihlerinde bireysel tercihler artığı, aile tercih ve kararların, görücü usulü evliliklerin azaldığı görülmektedir".² "Aynı şekilde sosyo-ekonomik seviyesi arttıkça kendi seçimiyle evlenenlerin oranının arttığı görülmektedir"³ (Beşpınar U., 2014: 126-127). Erkek ve kadın için eş seçiminde aradıkları özelliklerin de toplumsal değişmelerle birlikte daha da arttığı yapılan araştırmalarda da gözlenmektedir. Erkeklere göre evlenilecek kişide aranan

¹ bkz. Türkiye'de Evlilik Tercihleri araştırmasında Tablo 11 de araştırma tablosu sunulmuştur. TURĞUT, Mustafa (2015). Türkiye'de Evlilik Tercihleri, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

² bkz. 'Türkiye'de Evlilik' araştırmasında Tablo 59 araştırma bulguları hakkında bilgi vermektedir. BEŞPINAR U., Fatma (2014). "Türkiye'de Evlilik", Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye'de Aile Araştırmaları: Tespitler ve Öneriler, (ed: Mustafa Turgut, Semiha Fevzioğlu), Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmet Genel Müdürlüğü, Birinci Basım, İstanbul, ss.112-167

³ bkz. 'Türkiye'de Evlilik' araştırmasında Tablo 60 araştırma bulguları hakkında bilgi vermektedir. BEŞPINAR U., Fatma (2014). "Türkiye'de Evlilik", Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye'de Aile Araştırmaları: Tespitler ve Öneriler, (ed: Mustafa Turgut, Semiha Fevzioğlu), Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmet Genel Müdürlüğü, Birinci Basım, İstanbul, ss.112-167

özelliklerde en yüksek oran %85 ilk kez evlenecek olması, ikinci olarak % 76 aile yapılarına benzer olması, en az oran ise yüksek gelir sahibi olmasıdır. Kadınlara göre evlenilecek kişide aradıkları özelliklerde en yüksek oran % 90 bir işinin olması, ikinci olarak %81 aile yapılarının benzer olması, en az oran ise aynı memleketten olmasıdır.

Hem kadın hem de erkekler için fiziksel özelliğe önem erkek adayların kadın eş adaylara göre kıyasla daha önem verdiği tespit edilmektedir. Erkekler için bu oran %54,4 kadınlara göre %48,5 daha önemli bulunmaktadır. Kadın ve erkekte aranan önemli kişisel özelliklerinden birisi de %80 oranında aşık olmaktır. Zamanla eş seçiminde belirleyici unsur olarak eşler arasında karşılıklı cazibenin ve duygusal bağlılığın olması ön plana çıktığı bilinmektedir. Birbirini tamamlayan ihtiyaçların giderildiği bu tür evlilikler için özellikle Batı toplumlarında “aşk evliliği” tabiri kullanılmaktadır" (Bottomore, 2000; Akt. Turğut, 2015: 11). Yapılan araştırmalar doğrultusunda bireysel tercihlere önem verilmekle birlikte geleneksel kültüründe etkisinin devam ettiği anlaşılmaktadır.

Akkaya, (2016: 147) "bireylerin eş seçiminde sosyalizasyon sürecinde edindiği sosyo-kültürel özellikler, aile yapısı, deneyimler ve yaşanmışlıkların rol oynadığı, bir kişinin eşinden ne beklediği, ilişkiden sağlanan doyum; eşlerin yetiştiği kültürden etkilenmesi farklılıklar gösterdiğini ifade etmektedir". Bu ifade doğrultusunda kültür, evliliğe giden süreçte değişen norm ve değerler, eşte aranan özelliklerin belirleyicisi ve iki insanın birbirlerine uygunluğunun etkisi büyüktür. Tercihler belirlenirken geleneksel kültürel değerlerde de ve günümüz değerlerinde de iki insanın yaşamlarının birbirine denk veya benzer olmasına önem verildiği bilinmektedir. Geleneksel kültürde öncelikle nesep bakımından aynı olması önem verilmekle birlikte, aynı kültürel değerlere sahip olmasına, akrabalık çerçevesinde olmasına önemli görülmektedir. Bu durum erkekler için eş seçiminde dini durum, kültürel değerler, akrabalık bağı öncelik oluşturmakla birlikte sosyo-ekonomik anlamında kadından güçlü olmaktan çok kendinden daha düşük seviyede eş adayı tercih edilirdi. Kadın için dini yönden, kültürel yönden aynı durum geçerli olmakla beraber farklı olarak ekonomik açıdan güçlülük önem oluşturmaktaydı. Geleneksel kültür de evlilikte denk olunması, Yusuf Has Hacib'in yaklaşımına göre eş tercihlerinde; bir erkeği mutsuz edecek şey onun evleneceği kadının ve ailesinin karşısında aşağı bir

statü de kalması ve dolayısıyla onlar karşısında bağımlı bir pozisyona düşmesidir. Evleneceksen, kendinden daha aşağı derece de biri ile evlen; kendinden yüksek ailelere yanaşma sonra onun esiri olacağını, bununla birlikte evlilikte ideal olan, denklik ilkesi olduğunu, "Ey takva sahibi insan, evlenirsen, kendi dengin ile evlen" (Yusuf Has Hacıp, 2003: 324) ifadesinde bulunarak geçmiş dönemlerde de evlilikte eş adayların birbirine denk olmasına önem verildiği öğrenilmektedir.

Günümüze doğru evlenecek adaylar eşlerini seçerken genellikle benzer kültüre, benzer değerlere, inançlara sahip biri ile iletişim kurmak istemekle birlikte benzer aktivitelerden zevk alan, ortak değerleri paylaşabileceği, aynı eğitim seviyesinde olan, sosyo- ekonomik açıdan birbirlerine uygun olabilecek biri arzu edilmektedir . Lauer ve Lauer da "eş seçme sürecinde yaş , etnik köken, ırk, din, eğitim düzeyi, kişilik, çekicilik, aile gelenekleri gibi faktörlerin önemli olduğunu belirterek, iyi bir evlilikte eşler arasında benzerliklerin bulunması gerektiğini vurgulamaktadırlar" (Lauer, R.H. ve Lauer, J.C. 1997, Akt. Yıldırım, 2007: 16).

Warren'e göre, bireyin kendine en uygun eşi seçebilmesi için öncelikle kendini yeterince tanıması, yaşamdan ne beklediğini, nasıl bir yaşam kurmak istediğini, kendisinin üstün ve zayıf yönlerinin neler olduğunu, kendisini mutlu eden şeylerin neler olduğunu vb. bilmesi gerekmektedir" (Warren, N.C.,1999, Akt.Yıldırım, 2007: 16). İki insanın evlenmeden önce birbirlerini yeterince tanımadan, birbirleri için uygun olup olmadığına önem vermeden evlenmesi, boşanmaların da artmasına neden olabileceğini de göstermektedir.

Evlilikte eş adayların birbirine denk olması, eşler arasında uyumun sağlanması, çocuk yetiştirilmesinde ortak tutuma sahip olmaları gibi bir çok hükmün gerçekleşmesine katkı sağlar. Boşanmaların arttığı bu zamanda bireysel tercihlerde bulunulurken bireylerin istek ve arzuların örtüşmemesi, karşılanmaması ve boşanmanın toplumsal kabulü boşanmaların artmasında etken olarak ortaya çıkmaktadır.

1.2. AİLE KURAM VE YAKLAŞIMLARI

Genel olarak sosyal bilimler alanında yürütülen araştırmaların temel amacı geçerli ve güvenilir bilgilere ulaşmaktır. Aile kurumu, tanımlamalar çerçevesinde değer, rol ve ilişkileri açıklama da bilimsel yöntemler veya metotlar kullanılarak

açıklama amaçlanmaktadır: ama toplumsal değişme karşısında yapılan araştırmalar yöntemlerin ne olması konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır.

"Toplumsal bir birim olan aile kurumu, geçmişten günümüze sosyolojik gelişim sürecinde aile tanımlamaları yer almıştır. Aile, belirli bir takım görevleri gerçekleştirme yönünden toplumlar arasında farklılıklar göstermekle birlikte her toplum kendine özgü bir aile biçimi yaratmaktadır" (İçli,1997:59). "Bölgelere, sosyal sınıflara toplumdaki alt gruplara göre değişen çok sayıda aile tipi mevcuttur" (Meriç, 1990:456). Bireyler yaşamlarının her döneminde karşılaştıklarını anlamlandırmaya çalışmaktadırlar. Bunu da düşünsel eylem bütünü anlamlandırma işlemini sağlayan, kuramdır. " Kuram bilgi edinme sürecinin herhangi bir aşamasında ortaya atılan geçerlik ve güvenilirliği bilimsel yöntemle saptanmış iç tutarlılığı olan bir genel bilgi ve açıklama düzenidir. Kuramı oluşturan üç parça vardır. Bunlar; önerme, kavram ve tanımlardır" (Gökçe, 1999: 52-53, Akt. Güçlü, 2016: 66).

"Ayrıca değişik yaklaşımlar aileyi kendi perspektifleri içinde değerlendirmekte, yorumlamakta ve tanımlamakta" (Hill ve Hansen, 19977: 59-66; Akt. Güçlü, 2016: 69) ve aile çalışmalarında birbirinden farklı kurumsal yaklaşımlar ve metodolojik yaklaşımlar kullanılmaktadır. Araştırmalarda mikro öznel, makro nesnel boyutlara doğru uzanan geniş bir araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Bu çalışma da kurumsal çerçevelerin önemli bulduğumuz konuları üzerinde durulacaktır.

1.2.1. Kurumsal Yaklaşım

"Kurumsal yaklaşım, aile ve evliliğe ilişkin araştırmalarda ilk kullanılan yaklaşımlardan birisi olup, tarihsel karşılaştırmalar veya kültürel farklılıklara dayandırılmaktadır" (İçli, 1997: 63). Bu nedenle bu yaklaşımı kurumsal ve tarihsel yaklaşım olarak ele alabiliriz. "Bu yaklaşım, aile kurumunu bir organizma ve sistem olarak dikkate alarak, onu bütünsel toplum içine yerleştirmektedir. Ayrıca tarihsel ve karşılaştırmalı araştırmalara yer vermektedir. Toplumsal kurumlar ve kültür arasındaki ilişkiyi de temel aldığı için kurumsal yaklaşım evlilik ve aile kurumunun dünyanın farklı bölgelerinde değişmelerden nasıl etkilendiğini incelemektedir" (Özen, 1991: 404). Bu yaklaşım aileyi içinde yer aldığı toplumda bütünsel olarak

değerlendiren, ailedeki değişimi zamana ve mekana göre değişmelere bağlayarak tarihsel karşılaştırmalar yapmaktadır. "Bu görüş, toplumun sosyo-ekonomik evrimiyle koşullanan, aile ve kadın-erkek ilişkilerinin farklı biçimlerinin evrimini bulmaya çalışmaktadır. Bu yaklaşıma göre aile organizasyonu ve evlilik biçimleri, dönemlere ve toplumlara göre farklılık göstermektedir" (Güçlü, 2016: 78). "Ancak bu yaklaşım bir kurum olarak aileyi ele alıp, aile üyelerini ihmal ettiği, tarihsel yaklaşımı çerçevesinde kısa dönemli değişimler üzerinde durmadığı ve dönemin genel karakteri çerçevesinde makroskopik düzeyde bir yaklaşım olduğu için eleştirilmektedir" (Koyuncu, 2013: 45).

1.2. 2.Sembolik Etkileşimci Yaklaşım

"Sembolik etkileşim Burgess'm aileyi etkileşen kişilerin bir birliği olarak tanımlamasının ardından aile içi ilişkiler, eş seçimi, etkileşim konularında Chicago Üniversitesinin çalışmalarıyla sürmüştür. Burgess, aile yaşamının karı koca, ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkiyi sürdürmeyi sağlayan etkileşimlerden kurulu olduğunu belirtmekte ve aile araştırmaları için kendisinin bir kavram geliştirdiğini ileri sürmektedir" (İçli, 1997: 62). Burada ailenin her üyesinin kendilerine ait tanımlanmış rollere sahip olmakta ve kendilerine ait rolleri yerine getirmeleri beklenmektedir. "Üyeler ailenin karşılaştığı iç dış durumlarda rollerini tanımlarlar. Bu rol beklentileri referans grupları, olaylar ve bireylerin kendilik kavramını içine alır. Her bir aile üyesi diğer üyeleriyle etkileşimlerinde rol dışı eylemlerde bulunur" (Hallaç&Öz, 2014: 150).

Etkileşimci yaklaşım, insanı özgür düşünen semboller kullanarak çevresini anlamlandırdığı ve bu anlamlandırmayı paylaşmaktadır. Bu doğrultuda semboller, etkileşim yoluyla öğrenilmekte ve bu noktada aile kavramı önemli görülmektedir. "Bu yaklaşım çocuğu boş bir levha olarak kabul eder. Diğerleriyle etkileşim yoluyla sosyal varlık olurlar. Bu sosyalleşmenin temel kaynağı ailedir, çocuk burada değer, norm, sembol ve anlamları öğrenir" (Güçlü,2016:76). İnsan rollerini ailenin kullandığı sembollere göre geliştirdiğini ve bu rollere yüklenen sembolik anlamalar ile temellendirilmektedir.

Sembolik kuramcılarının varsayımlarına göre diğer toplumsal kümeler gibi aile de bilgi, inanç, tutum, değer ve rollerden oluşan simgesel iletişimin belirlediği bir etkileşim odağından başka bir şey değildir. Ailevi ilişkileri çözümlemek için bu anlamalar dünyasını kavranması gerektiğini" (Canatan, 2016:43) belirtir. Etkileşimciler eş seçimi, aile içi roller, evlilik etkileşimi, çocuğun toplumsallaştırılması konuları üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşım "aile ile diğer sosyal unsurlar (okul, akraba ilişkileri, mahalle vb.) arasındaki ilişkileri zaman zaman ihmal ettiği için eleştirilmiştir" (Yazan, 1991: 459).

1.2.3. Sitüasyonel (Durumsal) Yaklaşım

"Bireyin içinde bulunduğu çevreyi ve bireyin bu çerçeveye verdiği cevapları inceler. Üzerinde ısrarla durulan husus bireyin psikolojik çevresidir. Sitüasyoneller, enteraksiyonistler gibi aileyi birbiri üzerine devamlı etkileşimde bulunan fertler bütünü olarak ele alır. Ancak onlardan farklı olarak aileyi davranış doğuran bir ortam kabul ederler. Aile çocuk üzerinde etkili olan bir uyarıcıdır" (Yazan, 1991: 459).

Durumsal yaklaşımda, etkileşimci yaklaşımıcılar gibi aile üyelerinin sürekli etkileşim halinde olduğu gösteren ve üyeleri arasında bir birliğin olduğu konusunda vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşım bireyin davranışında durumunun önemini vurgulaması açısından dikkat çekmektedir. Bireylerin tarihsel boyutta farklı zamanlarda ve birbirinden farklı mekanlarda farklı davranacağı öne sürülmektedir." Eş seçme durumu, evlenme durumu, eş olma durumu, ebeveyn olma durumu, boşanma durumu araştırma konuları arasındadır" (İçli, 1997: 63).

1.2.4. Gelişimsel Yaklaşım

"Gelişimsel model, ilerleyen her bir yaşam döngüsü evrelerindeki üyelerin değişen rolleri ve görevleriyle açıklanan yaşam döngüsü perspektifinden aileye bakar. Yani aileler bireyler gibi yaşam değişimlerinin boyutlarına uyum sağlayarak değişir, büyür ve gelişir. Bu model insan gelişimi, sosyoloji ve çocuk psikolojisi temalarından ortaya çıkmıştır" (Hallaç&Öz, 2014: 150).

"Sembolik Etkileşimci yaklaşımla benzerlikleri görülen bu yaklaşımda aile karşılıklı etkileşim içinde bulunan üyelerden meydana gelmektedir. Ailede roller

ikişerli olarak (baba - koca, oğul - erkek kardeş gibi) birbirine bağlanmış gibi alınır. Herkesin rolü, karşılıklılığın nasıl sürdürüleceği, yaşla birlikte rollerde ne gibi değişimler olacağı normlarla belirlenmiştir. Süreç evlilikle başlamakta ve eşlerden birinin ölümüne dek sürmektedir" (İçli, 1997: 62). Bu doğrultuda gelişimsel kuramda, aile de bireyin yaşam döngüsü gibi bir süreci takip etmektedir. Doğar, büyür, gelişir ve ölür.

Gelişimsel kuramda, aile üyelerinin değişen rolleri ve görevlerini vurgulayan bir perspektiften bakar. Ailenin geçirdiği aşamaları vardır. Aile, kadın ve kocadan meydana gelmektedir. Çocukların doğması ile aile yapısı karmaşıklaşmaktadır. Sonra çocukların evlenmesi ve meslek sahibi olmasıyla döngü başa dönmektedir. Aile yapısındaki her basamaktaki yapısal değişimler farklı görevlerin oluşmasına neden olmaktadır.

Bu yaklaşıma yapılan eleştiri ise; "Her ne kadar bu kuram salt ailevi meselelere açıklık getirmek geliştirilmişse de diğer perspektiflerde olduğu gibi açıklamaları kısmidir. Bu kuramı geliştiren bilim insanları, araştırmasında altmışlı yıllarda orta sınıf Amerikan ailelerini çalıştıkları için başka aile biçimlerini ihmal etmişleridir" (Canatan, 2016: 46). "Ayrıca 1980'lerden itibaren yetişkin çocukların evlilik sonrası baba evine geri dönmesi, boşanmalar gibi durumlarda her kuşağın diğerlerinin kararlarından ve olaylarından etkilendiği, dolayısıyla bu kuramın geçerliliğini kaybetmeye başladığı da ileri sürülmektedir" (İçli, 1997: 63).

1.2.5. Çatışmacı Yaklaşım

"Çatışmacı yaklaşım, gruplar arası (çatışmalı) ilişkilere odaklanmıştır. Gruplar arası ilişkiler, genel olarak şu iki ilkeye dayalı olarak açıklanmaktadır:

1. Kıt kaynaklar, toplumsal kümelerin birbirleriyle rekabet ve mücadele içinde olamaya zorlar.

2. Bu mücadele ve yarış nedeniyle toplumda ilişkiler aslında denge ve istikrar üzerine değil çatışma üzerine oturur" (Canatan, 2016: 40).

Bu yaklaşım çatışma olarak nitelendirilse de üzerinde durduğu konu eşitsizlik ve güçtür. Çatışmacı yaklaşım, aile ve aile üyeleri arasındaki sorunları toplumsal eşitsizlik durumundan kaynaklandığı belirtilmektedir. Aile içerisinde bir otoritenin olduğu bu otorite ile oluşan hiyerarşinin eşitsizliğin oluşmasına neden olduğu ileri sürülmektedir. Nitekim bu yaklaşımın savunucuları, çatışmanın kaçınılmaz ve doğal bir sonuç olarak görmektedirler "Lewis; çatışmanın aralarında yakın ilişki bulunan herkes için söz konusu olduğunu savunur. Çünkü birbiriyle yakın ilişki içinde olanlar arasında sorumluluk , güç ve ödüllerin paylaşımı sırasında ortaya çıkabilecek her türlü değişiklik diğerlerinde hayal kırıklığı yaratabilir. Bu durum aile içindeki mahrem ilişkilerde de söz konusudur.Eş ve çocuklar arasında her an ya ev işlerinin paylaşımında ya da önemli kararların alınmasında anlaşmazlık çıkabilir" (Kasapoğlu, 2011: 14).

"Çatışmacı Yaklaşımına göre aile özellikle klasik marksizm de sanayileşen toplumlardaki çalışan bireylerin yaşadığı stres ve gerginliği azaltmak maksadıyla kullanılan bir rehabilite aracı olarak görülür" (Yener, 2018: 873). Üretim ilişkilerinin değişmesi ile bireyin göstermiş olduğu çatışma birey için bir yandan sağlıklı bir ilerleme görülürken bir yandan da üretim ilişkilerindeki değişimler eşitsizliği de ortaya koyduğu öne sürülmektedir. "Marks'a göre değişimin dinamiğini sınıflar arasında çatışmadır ve kapitalizm çelişkileri toplumda dönüşüme yol açacaktır. Toplumun maddi koşulları üst yapıyı şekillendirmektedir ve toplumun yapısı temel üretim biçimi tarafından belirlenmektedir. Marks, çatışmanın evrenselliğini ve tüm toplumsal yapılarla üst ilişkisini vurgulamıştır" (Turan, 2011: 242-243).

"Ekonomideki gelişme ve değişimler toplumda ekonomik gücü elinde bulunduranlar aile yapısında da çekirdek aile yapısının artmasında etkilidir. Bu yaklaşımda "çekirdek aileyi kapitalizmin amaçlarını gerçekleştirmek için kullanmış olduğu bir araç olarak ifade edilmektedir" (Yener, 2018: 873).

Temelde eşitsizlik üzerine yoğunlaşan bu yaklaşım, aile içerisinde kadın ve erkek arasındaki ilişki boyutunu inceleyerek aralarındaki eşitsizliği merkeze almışlardır. "Bu noktada açıklık getirmek isteyen Henslin (2001: 31)'e göre, ABD'de boşanma oranlarının neden yüksek olduğunu açıklarken ilk olarak "temel

eşitsizlikten" hareket ederler. Çünkü toplumda kadınlar erkeklerin egemenliği altında istismar edilmektedir. Bu bağlamda çatışmacılar evliliği toplumdaki eşitsiz erkek egemen ilişkinin muhafazasını temin eden bir araç olarak görürler (Dobash ve Dobash, 1981: Akt. Kasapoğlu, 2011: 15).

Bu yaklaşım çatışmanın tüm toplumu etkilediği gibi aile üzerinde de etkili olmasının doğal bir sonuç olduğu görüşü üzerinde durulmaktadır. Bu yaklaşım diğer yaklaşımlar gibi eleştirildiği konular olmuştur. Bu yaklaşım yapısal işlevselci yaklaşım gibi makro boyutta bir görüşe hakimdir.

1.2.6.Yapısal-İşlevselci Yaklaşım

"Bireyler arasındaki eylemler, toplumsal kurumların bireylere getirdiği sınırlamalar, bireylerin gereksinimleri bunların toplumsal ve kültürel çevrelerin aracılığıyla karşılanması arasındaki ilişki üzerinde odaklanan işlevselcilikten farklı olarak yapısal işlevselcilik, eylem ve gereksinimlerden çok, bireylerin toplumsal düzen içerisindeki yeri ve toplumsal düzenin inşasıyla ilgilidir " (Özbudun vd., 2006: 112).

"Bu yaklaşım daha çok, demografik ve ekolojik değişimler, iç göçler, kentleşme, alt kültürler ve sapan davranışlar, toplumsal tabakalaşma, toplumsal hareketlilik gibi konularda odaklanmışlardır" (Kongar, 2013: 153).

Bu yaklaşım, toplumun alt sistemlerden ve parçalardan meydana geldiğini, her alt sistemin diğeri ile işlevselliği olduğunu öngörmektedir. Her alt sistemin aile üzerinde etkisi ile ailenin sistemlerindeki denge yönü üzerinde durmaktadır. "Aileyi, sosyal alt sistemlerden biri, sosyal bütünü oluşturan unsurlardan biri, toplum içinde belli görevleri yerine getiren bir parça olarak kabul eder. Ailede bir statüler ve roller ağı vardır. Bunların anlamı aile sistemini ve aile sistemini aracılığı ile de bütün sosyal sistemi sürdürmektedir" (Yazan, 1991: 459).

"Radcliffe-Brown akrabalık ve evlilik sistemini ise, biyolojik ilişkilerin toplumsal araçlarının kabulü temelindeki toplumsal alışkanlıklar dizisi olarak görmektedir. Bu sistemler akrabalık terminolojisini, akrabalar arasındaki ilişkin ağlarını, tikel akrabalık rolleriyle ilintili hak, görev ve alışkanlık dizilerini, örneğin

üreme ya da atalara saygı da dahil akrabalıkla ilişkili inanç ve ritüel pratiklerini içermektedir" (Özbudun vd., 2006: 123).

"Yapısal- İşlevselcilere göre aile, toplumsal yapının bir parçası olarak toplumun devamlılığını sağlamak üzere işlev gösteren bir kurumdur" (Canatan, 2016: 38). "Bu çerçevede, aile kurumunun temel olarak üreme yoluyla toplumun işleyişini ve toplumun sürekliliğini sağladığı düşünülmektedir" (Özen, 1990: 398). Bu yaklaşıma göre aile üyelerinden biri görevini yerine getirmediği zaman sistemin düzenini zora soktuğu ve aile de herkes kendi rolünü yerine getirmesi gerektiği görüşü hakimdir. Toplumsal ilişkiler verili bir durumdur. Toplumlar ortak özelliklere ilişkilere uyum sağlamalıdır. "Toplumun iskeletini oluşturan yapısal biçimin istikrarı, kurumlarının bütünleşmesinde ve kısımların, biçimin sürdürülmesi için gerekli rolleri yerlerine getirmelerine bağlıdır" (Özbudun vd., 2006: 120).

"Linton'a göre toplumların fonksiyonlarını yerine getirmesi bireylerin ya da grupların karşılıklı davranış kalıplarına sahip olmalarına bağlıdır. Bu kalıpların içinde en önemli yeri statüler tutar. Birey, statüsünün hak ve görevlerini yerine getirmeye başladığı zaman bir rolü yerine getirmektedir. Statü ve rol karışımı, bir bireyin toplumda yerine getirmesi gereken tutum ve davranışlarını belirlemektedir" (Kongar, 2013: 154).

Yapısal fonksiyonalist, "sosyal davranış, bir toplumun ihtiyaçlarına ve fonksiyonlarına katkıda bulunmalıdır, aile de bu toplumsal fonksiyonlardan birini yerine getirir, her sosyal sistem gibi aile de dengeye doğru bir eğilim içindedir, aile davranışları normlar tarafından geniş ölçüde belirlenmiştir, sosyal bir varlık, kadın olsun erkek olsun, yaşadığı sosyal sistem tarafından koşullandırılmış bir kişidir; bağımsız eylem asosyaldır" (Aldous, 1978: 15-16; Akt. Güçlü, 2016: 73). Hiyerarşi bir özellik gösteren yaklaşım, değer ve normları başka kişilerden aktarımı ve ona uyum karmaşasının önüne geçildiği görüşü hakimdir. "Merton göre, değerler ve normlar kültürel çevreyi, insan ilişkileri ise toplumsal çevreyi meydana getirir. Toplumsal çevre ile kültürel çevre arasında uyumsuzluk olduğu zaman gerilimler ortaya çıkar. Bu gerilim, toplumsal çevrenin insanı, kültürel normlara uygun eylemde bulunmaya yöneltmesi demektir" (Kongar, 2013: 163)

"Yapısal-işlevsel yaklaşım da bireylerin ihtiyaçları yapı tarafından organize olduğu diğer bireyler ile amaçlar doğrultusunda bir arada bulunmaktadır. Toplum içinde davranış yapılandırılmış bir davranış olup bireyler arasındaki ilişkiler belirli normlara göre işlemektedir" (Jary ve Jary, 1991: 29; Akt. Yener, 2018: 872). Bireyler norm ve değerler ile uyum içindedir, norm ve değerler aktararak ilerletilmektedir. Bu görevi Parsons'a göre aile yerine getirmektedir. Parsons, "Aile toplum içinde kabul görmüş değer ve normların toplumun bireylerine kazandırılması yoluyla sosyalleştirme görevini yerine getirmektedir" (Yener, 2018: 872). Sosyalleşme süreci ile sosyal düzenin aksamadan, kültürel değerlerin nesilden nesile aktararak ilerlemesi ve toplumsal bütünlüğün devamı için akrabalık ve aile bağları ile mümkün olduğunu vurgulamaktadır. "Kağıtçıbaşı (2010: 359), böylece tek tek kişiler yerine toplumun üyeleri olan, birbirlerinden farklılıkları olduğu gibi, birbirlerine büyük benzerlikler de gösteren toplumsal bireyler oluşacaktır".

Yapısal-işlevselcilere göre, her toplum bir aidiyet bir topluluk duygusu ve ortak bir kimlik yaratmalıdır. Bu sayede toplumda bölünmeler ve çatışmalar engellenmiş olacaktır. Bu fikrin savunucularından Parson, "topluluk, toplumun bir alt sistemi olarak görmektedir" (Kongar, 2013: 159). Topluluk düzeni kültürel alt sistemi temsil etmektedir. Topluluk kültüründe, toplumsal bir kimliği, grup uyumu, birliği ve aidiyetin yüksek olduğu yaşam şeklidir. Bireylerin isteyerek kurdukları ve grup tarafından rollerin belirlendiği bir örgütlenmendir. "Bu topluluk yasa ile belirlenmiş siyasal bir oluşum değil, bütün bir yaşam alanıdır. Topluluk, ait olma duygusu ortak çıkarlar, komşuluk ya da hemşerilik öğelerinden oluşan karmaşık sosya-kültürel bir çevredir" (Ergil, 2011: 195). Topluluk, içerisinde grup kararları bireyin kararlarından önceliğe sahip olmakla beraber bireyin davranışları grup tarafından belirlenmektedir. Topluluğu oluşturan değer de ortak bilinç hakimdir ve grup çıkarları her şeyden üstündür. "Topluluk kültüründe grubun çıkarları, sürekliliği, iş birliği, ve kendini kontrol hedeflenir. Bu kültür formunda birey, başkalarının duygularını anlamaya, kendisini gruba aynı kılan özelliklere ve grubun ihtiyaçlarına odaklanır" (Triandis, 1994, Akt. Aytekin, Sakal, 2014: 51-52).

Değişen yaşam koşulları, sanayileşmenin gelişmesi ile kırsal toplum üretim şeklinden kentsel üretim şeklinin artması şüphesiz aile yapısının da değişime

uğradığı bir gerçektir. "Aileyi toplumun genel sisteminin bir alt sistemi olarak gören yapısal işlevsel yaklaşım endüstri devrinden sonra artan kentleşme faktörüyle aileyi girişimci olarak değil endüstri kollarında ihtiyaç duyulan işgücünün kaynağı olarak görmektedir" (Hammond, 2010: Akt. Yener, 2018: 873). Bu yaklaşıma göre aile var olan rollerini korumakla birlikte yeni roller eklenmekte ve yapısal işlevselcilere göre değişen toplum özellikleri ile birlikte baba, anne, çocuk, aile ekonomisine kat bulunan bireyler algısından öğrenci, ev kadını, eve para getiren baba algısına dönmüştür. Sanayileşmeden önce sosyalleşme görevi aileye aitti. Sanayileşmenin gelişmesi ile çocuğun sosyalleşme görevi başka kurumlar yüklenmiştir. Bu durum, toplumun alt sistemler ile desteklenmekte ve yine bütünlük sağlanmakta: ama her alt sistem kendi görevini yerine getirmek zorundadır. Toplum varlığını devam ettirmek için değişimle beraber yeni üyeler ortaya çıkmaktadır. Bu görevi farklı kurumlar üstlenmektedir. "Örneğin; devlet eliyle değişim karşısında ailenin bütünlüğü, uyumu, devamlılığı korunacaktır. Devletin bu uygulamalarına yönelik yeni girişim ve iş alanları da ortaya çıkmaktadır. Çocuk bakım ve eğitimi konusunda, ailenin saygın yeri ve rolünü destekleyecek girişim alanları gün geçtikçe hayatımızın parçası olmaktadır. Kreşler, bakım evleri, hobi bahçeleri, aile kampları bu girişim alanlarına örnek olarak gösterilebilir" (Yener, 2018: 872).

"Değişen yaşam şartları ile ekonomik yapıdaki gelişmeler üretim ve hizmet sektöründeki farklılıklar yapısal işlevsel yaklaşıma göre aile de eski rollere yenileri eklenmeye başlamıştır. Büyük sanayi enstrümanlarıyla icra edilemeyen üretim ve hizmet sektörünün bu yeni alanları için ihtiyaç duyulan girişim ihtiyaçları sanayi devriminin topluma kazandırdığı çekirdek aile yapısıyla sağlanmaya çalışılmaktadır" (Yener, 2018: 873). Bu yaklaşıma göre, sanayileşmenin artması ile aile yapısında dönüşümler gerçekleşmiş, yeni topluma özgü aileler var olmuştur. "Bu akımla yaygınlaşan bireyselleşme ve özgürlük eğilimlerinin aileyle birlikte bireyin de davranışlarını da değiştirdiği kabul edilmektedir" (Henrekson, 2014: Akt. Yener, 2018: 873).

Yapısal-işlevselci kuram statik görünümü vurgulamakta ve yapısal işlevsel çerçevede değişmeyi göz ardı ettiği için eleştirilmektedir. "Toplumsal değişmeden çok toplumsal denetime önem vermekle, kargaşalık yaratıcı değişimi değil,

düzenleyici değişimi çözümlyerek toplumun, değişme olmadan karşılanamayacak olan menfaat ve amaçları yerine, güven ve 'gereksinmelerine ağırlık vermektedir. Genel olarak süreçten çok yapıyı önemsemekte ve mikro sosyolojik çözümlere yerine, makro sosyolojik çözümlere yer vermektedir" (Wallace ve Wolf, 2012:93).

II. BÖLÜM

KENT AİLESİ VE BURSA ÖRNEĞİ

2.1.Bursa'da Erzurum Ailesi

Aile ve kent iki beşeri olgu, iki kavramı da insan birlikteliği olarak ifade edebiliriz. Aile, birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olan belli toplumsal rolleri benimseyen bir grup insanın birlikteliği, sosyal ilişki olarak; kent ise yüzyıllar boyu çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış ekonomik, sosyal ve kültürel hayatın, kolektif birlikteliğinin mekânsal boyut, yerleşim biçimi olarak ifade edilmektedir. Her iki sosyal olgu kendi içinde bir kültürü ve toplumsal yapıyı temsil etmektedir. Bu iki sosyal olgu arasındaki fark ise demografik yapılarının farklı olduğunu söyleyebiliriz; ama bu fark yalnızca niceliksel değildir. Aydın'ın da (2014: 83) ifade ettiği gibi, aile taşıdığı temel dinamikleri itibarıyla insana ilişkin daha özsel, daha deruni bir olgu olduğunu; ama kent, demografik yoğunluğa da bağlı olarak daha nesnel ve daha kapsayıcı bir yapıdır. İlk yer alan ve onunla ilintili olan her olguyu dönüştürdüğünü bu dönüşenlerden biri de ailedir".

Kentler tarih boyunca gelişmiş fiziki bir mekan olarak tabir edilmekte ve bu duruma endüstriyelleşme ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte önemi daha da artmıştır. Kentlerdeki gelişim ve değişim, rahat yaşam fırsatları sunması, işlevlerinin fazlalığı insanların yer değiştirmelerinde etkiye sahiptir. Kent kavramı sadece fiziki bir yerleşme ve heterojen bir nüfus yapısı olmanın dışında, içinde barınan herkesi çevreleyen bir yapıdır. "Çünkü kent aynı zamanda insanın davranış ve düşüncelerini de etkileyen farklı bir düzeni ifade için kullanılmaktadır" (Kavruk, 2002: 65, Akt. Hayta, 2016: 166).

Anadolu'nun çeşitli yerlerinden sanayi kentlerine doğru daha iyi bir yaşama sahip olmak ve maddi anlamda beklentilerinin karşılanması için çaba gösterilirken kente göç, kültürel bir bütünleşmeyi gerekli kılmıştır. Kent bu farklı yerlerden göçler ile birçok kültürün bir arada yaşamasına fırsat vermekle beraber tek bir kültür içinde insanlara yaşam biçimi sunmakta ve dönüştürmektedir. İşte kent bağlamında dönüşümlerden etkilenenlerden birisi de ailedir. Şüphesiz bir toplumda en önemli ve

en etkili kurumdur aile. Aile de bulunduğu çağın, coğrafyanın etkisi ile var olan yapısal boyutunda dönüşümler gerçekleşmiştir. Laborit (1990: 101) dediği gibi, "İnsan çevresiyle ilintileri değişmez bir çevre-dizgesi olarak görülemez, böyle bir şeyi dilemek bile olanaksızdır. Çünkü bu insan serüveninin sona erdiğini varsaymaktır". Aile de tüm kültürlerde var olan insan birlikteliği ile başlamakta ve onunla birlikte devam etmektedir. Devam ederken kendine ait yapısını korumakla birlikte uyum sağlamak adına yeni biçimler de edinmektedir.

Yıllardır ailenin sanayileşme ile birlikte geleneksel geniş aile yapısından modern çekirdek aile yapısına dönüştüğü söylenegelmiştir. Genel aile kompozisyonuna baktığımızda geleneksel aile yapımız geniş aile olarak tanımlanmaktadır. Fakat araştırmalar doğrultusunda hem kentte hem kırsal kesimde çekirdek aile yapısının var olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgi doğrultusunda kent bağlamında aile yapısında bir değişim görülse de çekirdek aile yapısının varlığı tamamen kentsel bir değişim olduğunu söyleyemeyiz. Tabi ki kentin ürettiği olgular doğrultusunda ailenin de geçirdiği değişimin kentten bağımsız olduğunu da söylenemez.

Kent olgusunu, süregelen yaşamdan ve sosyal ilişkileri bütünsel yaşamdan ayrı düşünmek güçtür. Kentlilik kavramı kendi doğasına uygun olarak sosyal bir boyut kazanmaktadır. Aile de kentte var olan değerlerini devam ettirmeye çalışırken kentli olmanın gerekliliklerini de yerine getirmektedir. "Demek ki kentlinin gereksinimleri özellikle halka dizgesi, çiraklığın ve duygusal yaşamın, edinilmiş özdevingen davranışların barınağı olan beyin tarafından çekilip çevrilecektir" (Laborit, 1990: 108). Bu düzen ışığında, aile yapısında meydana gelen dönüşümler geleneksel yapıdan modern yapıya doğru ilerleme ile evlilik, ebeveyn ilişkileri, statü ve rollerde birtakım farklılıklara neden olduğu bir gerçektir.

Yıldırım'a (2016: 130-131) göre kent ailesi; kentin sosyal ilişkileri, üretim biçimleri ve kültürel değerleri içinde oluşmaktadır. Kentin ayırt edici özelliklerine göre şekillenmektedir. Kentin, katılım, eşitlikçi, özgür, değişken, açık, nüfus yoğunluğu, modernlik, sanayi, hareketlilik gibi özellikleri bulunduğunu ifade etmektedir". Çelik ise kent ailesini, "evlenmelerde ve eş seçiminde yakınların etkisinin kırıldığı, aile içi sosyalleştirme görevlerinin ve akrabalık ilişkilerinin azaldığı, aile üyelerinin birbirleri üzerinde denetimin zayıfladığı, evlenme yaşının

yükseldiği, eşler arasında eşitlik ve istişarenin geliştiği, çocuk sayısının eşler tarafından planlandığı, boşanma oranların yükseldiği bir çekirdek aile tipi olarak ifade edilmektedir" (Çelik, 2010: 29). Kentte aile; biz kavramının geliştiği, otoriter ve hiyerarşik düzenin yerine daha eşitlikçi ilişkilerin var olduğu, teknolojinin gelişmeler ile bireyci benlik duyguların ön plana çıktığı, ayrıca devlet politikalarının oluşturduğu düzenlemelerin etkisiyle sosyalleşme görevinin kurumlara bırakıldığı bir yapıya sahiptir. Simmel'e (2015: 326) göre de; şehir hayatının, insanın hayatını sürdürebilmek için doğaya karşı verdiği mücadeleyi, insanlar arası bir kazanç (burada doğadan değil başka insanlardan elde edilen bir kazanç) mücadelesine dönüşmektedir".

"Göçmenin bir yandan kültürel kimliğini ve etnik köklerinden gelen dayanışma unsurunu korumaya ihtiyacı vardır, diğer yandan da kentin değer ve kurumlarına uyum gösterme zorunluluğu kendini dayatmaktadır. Kadınlar da bu uyumun sağlanmasında özel bir yeri olan gruptur" (Ayata- Güneş, 1998, Akt. Buz, 2009: 43). Kent yaşamı ailenin de geleneksel tanımlarında dönüşümlerin görülmesinde etkiye sahiptir. Kent yaşamında tutunabilme hayatta kalabilme mücadelesi kadının da çalışma yaşamına katılmasında, görünümünün artmasında tayin edici durumlardandır. Kadının kamusal alanda görünümünün artması, eğitim seviyesinin yükselmesi ile doğum oranlarında azalma, eşler arasında rol dağılımında eşitlikçi bir yapıya kavuşması, aile reisi kavramının azalması etkili olmaya başlamıştır. "Kadının çalışmaya başlaması, evde çocuklara ya da yaşlılara bakım hizmeti veren kadın; ev dışında çalışmaya başlaması ile birlikte evde bakım, sağlayıcı rolünü kreş, bakımevi, huzurevi gibi başka kurumlar üstlenmeye başlamıştır. Çalışan kadın kariyerini ön palanda tutarak ya çocuk sahibi olmayı ötelemiş ya da daha az çocuk yapmayı tercih etmiştir" (Ekici F., 2014: 220-221). Kadının bireysel olarak bağımsızlığının arttığı, aile içi konumu yeni mekânda farklılaşmıştır. Aile içerisinde ekonomik bir değer olarak görülen çocuğun yeri, bir özne olarak görülmeye, duygusal açıdan değerlendirilmeye başlanılmış. Ekonomik kazanca katkı sağlayan olarak görülen erkek çocuğu tercihinin de azalmadığı görülmektedir.

Mekanın, sosyal ilişkilerle birbirini üreten karşılıklı ilişkisinde (Işık, 1994: 20) kent, kendi yaşam biçimine uygun, oluşturduğu kültür birikimi içinde bütünleşmeyi gerekli kılmaktadır". Anadolu'nun bir çok yerinde görüldüğü gibi Erzurum

kültüründe de Türk-İslam sentezli bir aile yapısı görülmektedir. Göç ile gerçekleşen mekân değişikliği Erzurum kültürüne mensup ailelere de göç edilen kentin kültürü ile kaynaşmak, bir davranış biçimi olarak yaşamayı gerekli kılabilmektedir. Nitekim, "insanların çevre seçimlerinde veya çevreyi yeniden şekillendirme kararlarını belirleyen toplumsal kurallar, paylaşılan ortak değerler, kişilerin çevresel deneyimi, bilgi, öğrenme ve tutum gibi ortak paydalar, kendi içlerinde bir manzume oluşturarak, insan-mekân-kültür etkileşiminin kaçınılmazlığını da ortaya koymaktadır" (Kayserili, 2011: 113).

Geçmiş yıllara baktığımızda kırdan kente göç sanayinin gelişmesi ile artmıştır. Örneğin; Erzurum ilinden sanayisi gelişmiş illere göç edilmesinde tercih edilirken daha iyi bir yaşam imkanlarına sahip olma , iş imkanlarının daha iyi olduğu yerlere doğru göç edilmekte, göçlerin temelinde genel olarak ekonomik kaygılar şekillendiğini söylemek mümkündür. En önemli kıstas iyi bir yaşam olarak ifade edilmekte, iş imkanlarının yüksek olması, eğitim,sağlık, refah gibi imkan ve fırsatların sunulması olarak sayabiliriz. Bu sebeplere önem verilmekle birlikte göç edilecek şehrin tercih edilmesinde akrabalarının, bir tanıdığın bulunması önem teşkil etmektedir.

"Türkiye’de hızlı kentleşme süreci yaşayan illerden biri de Bursa’dır. Bursa ilinde yapılan Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Araştırmasında, "Bursa'ya hangi ilden geldiniz" sorusuna gelen cevapların %13.3 Erzurum ili olduğu ifade edilmiştir" (Meriç vd., 2005: 83). Araştırma doğrultusunda Bursa iline yapılan göçlerde ilk sırada 'Erzurum' yer almaktadır. Erzurum ilinden sanayi kentlerine göç edilmesinde; endüstrinin gelişmesi, toprağın parçalanması, 80 sonrası uygulanan dışa açık ekonomik büyüme çalışmaları, hayvan ithalatın serbest kalması ile hayvancılığın çökmesi ve doğal yaşam zorlukları vb. göç nedenleri olarak sayabiliriz. Bursa kenti de gelişmiş endüstrisi ile iş gücüne gereksinimin fazlalığı sebebiyle göç almasında ilk sıralarda yer alan kentlerden biridir: ama en çok göç Erzurum ilinden alması dikkat çekmektedir.

Bursalı olmayan bireylerin Bursa'ya geldikten sonra en çok değişen şeyin yaşam tarzı olduğu, yaşam tarzını beyan eden deneklerin oranı %46.5'dir. Araştırmada; karşılık konuşma-şive, değer yargıları ve siyasi görüş ise pek değişmediğinin: ama göç ile gelenlerin maddi anlamda değiştiği araştırmanın

sonuçlarındandır (Meriç, 2005:88). Bursa'ya göç yolu ile gelenlerin kente uyum sağlama ve tutunabilme noktasında fiziksel mekanın tercih edilirliğinde akrabaların veya bir hemşerinin olması önemli olduğu bilinmektedir. "Bu doğrultuda akrabalık ilişkilerini birinci planda tutması, gelenlerin şivelerinin ve değerlerini, siyasal görüşlerini değiştirmelerinde mani olmuştur. Kaldı ki, değer yargıları ve siyasal görüş çok zor değişen öğelerdir ve rölatiftirler" (Meriç, 2005: 88). Kente yerleşim, göç ile gelen insanların yerleşim yeri olarak aynı kültüre sahip yer tercih edilmesinde yabancılaşmanın ve kente yaşam zorluklarının önüne geçme çabası içindedirler. "Ayrıca yapılan araştırma, Erzurum ilinden Bursa'ya göç eden ailelere 'Bursa'ya geldikten sonra hayat tarzındaki değişim sorusu sorulduğunda 46,6 evet cevabı verilmiştir" (Meriç, 2005: 239). "Değer yargılarındaki değişim sorusu sorulduğunda 57,9 hayır cevabı verilmiştir" (Meriç, 2005: 241). Bu bilgi doğrultusunda kentin heterojen yapısını, yerleşilen fiziksel mekânın aynı değerlere sahip ailelerden oluşturulması ile homojen bir görünümün sağlandığı bir gerçektir. "Kente göç edenler eğer kentte sosyal ilişkiler içinde sosyal yapılar ile beslenmiyorsa, değer yarılarında bir değişik görülmeyebilir. Kente göç edenler kent toplumunun değer-norm sistemini kentli insanın düşünme, davranış biçimlerini ve giderek yaşama biçimlerini benimserler. Bu süreç her bireyin ya da grubun geçmiş yaşam tecrübesiyle, kentte bulunma süresiyle, etkileşim halinde olduğu sosyal çevreyle, yaptığı iş, eğitim vb. birçok değişkenle ilişkilidir" (Arslan, 2015: 28).

Kentin sunduğu eğitim imkânlarının gelişmiş olması okumaya önemin artmasında etkili olmuş, özellikle kız çocuklarının okuması anneler tarafından daha önem verilir hale gelmiştir. Kırsal kesimde Erzurum kültürünün en önemli özelliklerinden birisi olan, kız çocukları için önemle hazırlanan, çokluğu zenginlik ibaresi olarak görülen çeyiz, yerini eğitime önem veren ve bunun için çaba gösteren ebeveynlere bırakmıştır. Kentleşme ile yaşam bilincinin değiştiği, ailenin geleneksel algısından daha yenilikçi bir algıya sahip olduğu, değişime açık olduğu anlaşılmaktadır. Kadın-erkeklerin eğitim durumlarını incelediğimizde geçmişten günümüze kadının eğitilmesi konusunda tutumlarının oldukça değiştiği, kızların erkeklere göre daha çok okuması istendiği gözlenir.

Bursa'da yapılan 'Kentlilik Bilinci' araştırmasında, Bursa'ya ilk yerleşim yeri tercihinde akrabalara yakınlık ön plandayken, sonrasında taşınılacak yerin seçiminde

yaşam kalitesinin yüksek olduğu yerler tercih edildiği ortaya çıkmaktadır. "Bu durum, kentte yaşama süresi arttıkça, dayanışma temelli hemşeri bağlarının zayıfladığı ve kentte yaşamın gerektirdiği bireyselliğin ön plana çıkmakta olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir" (Arslan, 2015: 39). Toplum bilinç noktasında geliştikçe zihniyet durumumuzda değişmektedir. Kentli olmak bir bakıma zihniyet durumunu da ifade etmektedir. Bir yerde doğmak sizi orali yapmaz, o yerin kültürünü yaşamınıza kattığınızda o yerli olunmuş olur. Erzurumlu aileleri de Bursa'ya yerleştikten sonra evliliğe bakış, çocuğa bakış genel anlamda aileye bakışı değiştirmiştir. Evlilik tercihleri konusunda kırsal kesimde kararlar genelde ebeveynlerin etkisi alınmaktaydı, kent kültüründe ailenin onayına başvurulmakla birlikte bireysel tercihlerin arttığı gözlenmektedir. Erzurum kültüründe dışarıya kız vermek veya yabancıya kız vermek (kendi kültürü dışında) tercih edilmemekteydi. Zamanla algılardaki değişimler, kent kültürü ve sosyal yapıdaki etkiler; kent kültürüne entegre olunduğu, ailelerin evlilik tercihlerinde çocuğa, bireye bıraktığı anlaşılmaktadır.

2.2. Akrabalık İlişkilerini Sürdürme Çabaları: Eski Alışkanlıklar, Yeni Buluşmalar

Akraba, kan veya evlilik yolu ile birbirine bağlı olan kimselere denmektedir. Akrabalık bireyler arasında davranışların düzelmesinde ve siyasal grupların oluşmasında önemi bir yapıya sahiptir. Akrabalık, soya bağlı bir topluluk ve belli yükümlülükleri, değerleri içeren kişiler arası bir bağdır. Ayrıca, "akrabalık, bireylerin birbirlerine karşı belirli hak ve sorumluluklar taşıdığı, bir kurumdur. Bu kurumun içinde kişinin yeri ya da akrabalık durumu, bu hak ve sorumlulukların düzeylerini belirlemektedir" (Adıgüzel, 2014: 13).

"Bütün insanlar, destek ve güvence elde etmek için, kendi ailesinin ya da ev halkının yeterliklerini aşan bir toplumsal ağ yaratmak ve sürdürmek ister. En temel düzeyde bu ağ, akrabalıkla kurulur" (Haviland, 2008: 499). "Akrabalık, kan biyolojik özelliğinden ziyade insanlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları, yakınlık ve uzaklıkları kavramsallaştıran insanlar arasındaki bağlara neden olan bir simgedir. Diğer bir ifadeyle, insanlar arasındaki bu ilişkileri doğuran kan değil, kanın da içinde anlamlandırıldığı kültürdür, yani "kan/kanbağı" kavramı, bir kimlik ve aidiyet

unsurudur" (Ökten, 2009: 104). Böyle değerlendirdiğimizde toplumumuzda akrabalık kurumunun her zaman varlığını koruyan kurumsallaşmış bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Kentleşme ile birlikte akrabalık bağlarının değiştiği, hatta azaldığı görüşleri ortaya atılmıştır. Duben ise "Kırsal kesimdeki değişimin veya kente göçün etkisiyle geniş ailelerin çekirdek aileye dönüştüğünü ileri sürenler, böyle bir dönüşümün, yalnızca akrabalık bağlarının zayıflaması şeklindeki daha genel sürecin uzantısı olduğunu varsaymakta olduklarını, bu varsayım, sorgulanmadan kabul edilen yapısal-işlevselci bir mantığa dayandığını, bu mantığa göre, kırsal kesimdeki değişim, kentleşme ve sanayileşme, hem geniş akrabalık bağlarının önemini yitirmesiyle hem de aile ve hane yapısındaki dönüşümle bağlantılı sayılmakta, hatta iki süreç arasında nedensel bir ilişki kurulduğunu söylemektedir" (Duben, 2016: 80).

Kır kesiminde bireyin kimliğinin ve sosyalizasyon sürecinin belirleyiciliğinde akrabalığın önemi büyüktü. Aile ve akrabalık ilişkileri üretim tarzının etkisi ile yaşam biçimlerini şekillendirmiştir. Kırdan kente göç ile sosyolojik bir olgu kazanan kentleşme, ekonomik gelişmeler ve fiziki çevre, ailelerin yaşamlarında da dönüşüme neden olduğu söyleyebiliriz. Çünkü, kentleşme ile birlikte değişen yaşam şartları ister istemez akrabalık ilişkileri, kır kesiminde sürdürülen ilişkiler gibi olmayacaktır. Nitekim, "kent toplumu heterojen bir yapıyı ön görür; değişik adet, gelenek, etnik ve dini köken, değişik sosyo ekonomik imkan ve değişik eğitim seviyelerinden gelen insanlar bir arada bulunurlar. Bu anlamda türdeşlik kent toplumunda en aza inmektedir" (Ayata, 1994: 251). Bu nedenle bireyler kente göç ettiklerinde kentin yapısına karşı ilk etapta akrabalık bağları ile sıkı ilişki kurulmakta ve yakın mekânları tercih etmektedir. Bu sebeple kentsel komşuluklarda aynı kültürel değerlere sahiplik, dini ve benzeri diğer ortak değerler oldukça etkili olmaktadır. Kentte birey eski kültürel yaşamı ile yeni kültürel yaşamı arasında tamamen yabancılaşmanın önüne geçmiş olmaktadır.

Bireyler kente göç ettiklerinde tercih edilen mekânlar daha çok bir akrabanın, bir hemşerinin yanı olmuştur. İlk zamanlar kırsal bölgelerden şehre göç edenlerin bir arada toplanmasıyla oluşan akraba ve hemşeri kümelenmeleri gözlenmekteydi. Akraba kümelenmeleri şehirde, kırsal yaşamdaki geleneklerin yeniden üretilmesine katkı sağlamak ve benzer kültürü yansıttığı için bireyler arasında ilişkiler

devamlılığı sağlamış olmaktadır. Şehirde yaşayanlar aynı mahalleyi tercih ederek bireysel ve sosyal ilişkilerini sürdürürken geleneksel sosyo-uzamsal ilişkiyi kentte de sürdürme çabası içindedirler. Nitekim şehirde yerleşim yeri olarak bir akrabanın yanı sıra tercih edilmesinde başka bir sebep olarak kentte, kır yaşamındaki yardımlaşma ve dayanışma ortamlarını sürdürme ve niceliksel mekan içinde güven ortamını hissedebilmedir. "Dayanışma ve yardımlaşmanın en üst düzeyde yaşandığı akrabalık ilişkisi, bu anlamda şehir hayatında temel unsuru, hamuru olmaktadır " (Topçuoğlu, 2010: 243).

Kentte; sosyal ilişkiler, yaşanan hayatın genişliğine bağlı olarak bir çok unsuru içinde barındırır. Bu bağlamda, kentte gelenekler, var olan ilişkileri sürdürme çabası içinde bir uyum sağlamaya, şehir anomisinde yalnızlaşmanın önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Kentte, sosyal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde devamını mümkün kılmak için aynı mahalleler tercih edilmekle birlikte iş ortaklığı yapıldığı da görülmektedir. Duben'ninde (2016: 90) Türkiye'de yaptığı araştırmada; "Akrabalık bağı bulunan çekirdek aileler, yakın oturduğu, birbirlerinin hayatlarıyla çok yakından ilgilendiklerini, çoğu zaman iş ortaklığı yapıldığını, aynı dükkân, atölye veya imalathane de çalıştıklarını ve birbirlerini desteklediklerini belirtmiştir". Yine, "Bursa'da 2015 yılında 'Kentlilik Bilinci Araştırmasında' denekler, akrabalarına yakın olan yerlerde meskenlerini seçtiklerini, bayramlarda da en çok akrabaları ile bir arada olmayı tercih etmektedirler " (Meriç, 2005: 305). Bu sonuçlardan yola çıkarak kentte eski akrabalık kültürü olmasa da yine de akrabalık ilişkilerine sürdürme çabası içinde oldukları göstermektedir.

Geleneksel toplumlarda kan bağının devamını sağlamak için akraba evlilikleri önemli görülmekteydi. Antropologlar göre de akrabalık bağlarını devam ettirmenin en iyi yolu soy gruplarını oluşturmalarını sağlamaktır. "Yerleşim yerine göre yakın akraba evliliğini uygun bulanların nedenlerine bakıldığında kent ve kırdaki yaşayanların en çok gösterdikleri gerekçeler, "soyun bilinmesi" ve "akraba çocuklarının daha kolay anlaşması" olarak tespit edilmiştir. Yakın akraba evliliğini uygun bulanların gerekçelerinde kent-kır ayrımında önemli bir farklılık bulunmadığı gözlenmektedir" (Nuruan, 2006: 54-55). Bu sebeple akrabalık ilişkilerini koruyup sürdürme çabalarından birinin de akraba evlilikleri olduğunu söyleyebiliriz. "Akraba evliliklerinin ekonomik dayanışma, siyasal bağlılıklar ve karşılıklı yardımlaşmanın

yanı sıra çiftlere ve ebeveynlerine güven sağlayıcı ve duygusal yakınlaşmanın kolay sağlanabildiği dolayısıyla anlaşmayı daha kolaylaştırıcı bir boyut olmasıdır" (Ökten, 2009: 106-107). Akraba evliliklerini tercih edilmesinde, toplulukçuluk değer yargılarını sürdürme çalışılmaktadır. Akraba evliliklerinin tercih edilme sebepleri olarak, daha güvenilir bulunması, mülkiyetin dışarıya parçalanmaması diye de sayabiliriz. Fakat kentte, eğitim ve yaşam düzeyi yükseldikçe, sosyal çevre genişledikçe akraba evliliklerinde azalma gözlenmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmeler, eğitim düzeyinin yükselmesi ve geleneksel kültürel dönüşümler akraba evliliği sıklığında azalmasında etkiye sahiptir. Örneğin; "2011 Türkiye Yapılan 'Aile Yapısı Araştırmalarında' eğitim ve sosyo-ekonomik seviye yükseldikçe akraba evliliği oranın da azalmaktadır" (Uslu, 2011: 104).

Kentleşme ile birlikte akraba ilişkileri korunmaya çalışılırken, mesafeler arttıkça geldikleri il veya ilçe de olan akrabalık ilişkileri soğumaktadır. Kentleşmeye bağlı olarak akrabalık ve hemşerilik ilişkileri devam etmekte fakat azalmaya yüz tuttuğu da bir gerçektir. "C.C. Harris'in belirttiği gibi, akrabalık ilişkilerinin tanınmasına ilişkin kuralların, kırsal toplumlar ya da tarihteki toplumlara nazaran, kentsel sanayi toplumlarında çoğu zaman daha az olduğu doğrudur. Bu, bireyin akrabaları olanlarla olmayanları karıştırdıklarını göstermez kaldı ki böyle bir durumda pek mümkün olmadığını, olsa olsa pek çok nedenle iki grup arasındaki farkları göz ardı etmeyi seçtikleridir" (Harris, 1970:11, Akt. Duben, 2016: 95).

Aile ilişkileri, kentin heterojen yapısı içinde akraba ve hısım olmayan kişilerle ilişki kurulmaya başlanması, akraba ilişkilerinde de kaçınılmaz olarak geleneksel yapısında farklılıklar gözlenmiştir. Kırsal kesimin homojen yapısı aile içi ilişkiler daha birincil, iç içe görünüme sahipti. Kent hayatında mesafe arttıkça akrabalık ilişkileri geleneksel görünümünde azalmalar görülmeye başlamıştır. Bu duruma başka bir etken ise kentin yerel düzey yapılandırmaları bireyin öznel ve nesnel ilişkilerini etkilemekte ve sosyal dünyayı yeniden anlamlandırmalarıdır. Bireylerin sosyo-kültürel ilişki ağında hayatlarını devam ettirirken kentleşme, bireylerin yerel ilişkilerinde dönüşüm gerçekleşmektedir. "Kırsal alanda, akrabalar, komsular ve aile grupları içinde gerçekleşen ilişkilerin yerini kentlerde işyeri ve arkadaş ilişkileri almaktadır. Kırsal kesimdeki akrabalar ve komsular arasındaki yardımlaşma

ilişkileri, kentlerde yerini kurumsal yapılanmalara, borçlanma, kredi alma vs. gibi resmi kurumlara bıraktığı da" (Gölçük, 2007: 26) bir gerçektir

2.3. Kent içinde Ailenin Temel Formları ve İşlevleri

Aile bir toplumun yansımasıdır. Geçmişten günümüze varlığını her zaman koruyan ailenin, değişimler dâhilinde tarih boyunca yapısında, işlevlerinde ve işleyişlerinde değişimler gözlenmiştir. Kentte, bireyler kırsal yaşam alanlardan daha farklı ekonomik ve sosyo-kültürel bir yaşama sahip olmaları, bireylerin davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında değişiklikler gözlenmektedir. İnsanın davranışları bulunduğu toplumsal ortamın etkisinden bağımsız olamayacağı, mevcut şartların farklılaşmasıyla birlikte davranış şekillerinde de önemli değişmelerin yaşandığı bir gerçektir

Aile toplumun temel taşı olmanın yanında sosyo-kültürel yapının temelini oluşturmaktadır. Aile bir kültürden başka bir kültüre doğru ilerlerken farklı özellikler ile adlandırılmış ve varlığını sürdürmüştür. Haviland'a göre de; "Kültürel bir sistemin parçası olarak aile türleri bir toplumun altyapısı, toplumsal yapısı ve üstyapısındaki diğer özelliklerle karmaşık bir biçimde iç içe geçmiştir. Aile türleri, hem yapısal özellikleri farklı toplumlar arasında hem de aynı toplumun içinde yapısal katmanlar değiştikçe çeşitlilik gösterir " (Haviland, 2008: 466-467).

Türkiye artık bir kent toplumudur diyebiliriz. Sanayileşmenin gelişmesi ile üretim biçimlerinde değişme, toplumsal ilişkilerde de etkisi görülürken, toplumun çekirdeğini oluşturan aile yapısında da değişim kaçınılmazdır. Toplumsal yapıda ortaya çıkan her değişme onun bir başka unsurunu etkileyerek dönüşümün sebep olabilmektedir. "Özellikle ekonomik hayatta gerçekleşen değişiklikler aile yapılarını da dönüştürmüş, ona yeni bir form ve işlev kazandırmıştır" (Topçuoğlu, 2010: 29).

Aile toplumsal sistemin en önemli unsuru olup yaşanan değişimleri en iyi yansıtmaya işlevine ve bunu aktarma özelliğine sahiptir. Sanayileşme, kentleşme vs. süreçlerinde kurumsal yapılardaki değişim ile birlikte toplumsal bir kurum olan ailenin yapısında ve işlevlerinde farklılaşmalar görülmektedir. "Sosyal gerçeklikler aile üzerinde biçimlendirici etkiye sahiptir" (Yıldırım, 2016: 130). Aile kurumu, çevresel etkenler ve sosyal ilişkiler içerisinde şekillenmekte, ailenin geleneksel değerlerinde, rollerinde ve ilişkilerinde köklü değişimler görülmektedir. Geleneksel

fonksiyonlarında, geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına doğru bir evrilme olmaktadır. "Değişmenin hızında ve yönünde farklılıklar olmakla birlikte, bütün dünyada çekirdek ailenin yaygınlaşması, geniş aile sistemlerinin çözülmesi yönünde bir hareket gözlemlenmektedir. Bu geçişin temelinde sanayi toplumunun talepleriyle birlikte modern kültürün yayılması gibi etmenler yatmaktadır. Ayrıca aile yapısına dahil olan, eşin özgürce seçilmesi, kadın haklarının artışı, akraba evliliklerinin azalması ve çocuk haklarının genişletilmesi yönünde de değişmeler söz konusudur" (Giddens, 1991: 151).

Ailenin yapısı kentleşme politikaları içinde şekillenen yeni aile düzeni, kent kültürün değerlerini benimseyerek davranışlarında içselleştirdiği gözlenmektedir. Kentleşme ile birlikte artan sosyal hareketlilikler, çekirdek aile yapısı oranlarının yükselmesine ve ataerkil yapının yerini eşitlikçi yapının almasında etkili olmuştur. "Ailenin yapısal değişimiyle ilgili olarak kaydedilmesi gereken değişim, aile üyeleri arasındaki ilişki biçiminin hiyerarşik ve asimetrik bir ilişkiden eşitlikçi bir ilişkiye doğru yol almasıdır. Her ne kadar hala ebeveyn ile çocuklar arasında belirli bir hiyerarşi bulunsun da modern, kentli çekirdek ailelerde kadın ve erkek arasındaki geleneksel hiyerarşik ilişki hemen hemen sona ermek üzeredir" (Canatan, 2016: 117). Aile içinde eşitlikçi yapının artması ile kadının etkisi artmıştır. Aile içinde kadına ve erkeğe yüklenen rol ve sorumlulukların farklılık ve çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. Artık kadın ve erkek arasında sorumluluklarında paylaşılmaya başlanıldığı, erkeğin gerek ev içinde gerek çocuk bakımında görev almaya başladığı görülmektedir. Kentte kadının, eğitim seviyesinin yükselmesi ve ekonomik yaşama katılması, ataerkil dönemde karar alma sürecinde etkin rol almasını arttırmıştır. "Kadının sosyo-ekonomik statüsündeki iyileşme, çocuğa bakışını değiştirdiği gibi aile planlanması için ise farklı arayışları beraberinde getirmiştir. Çünkü kentte yaşayan, daha iyi eğitim fırsatlarına sahip ve kentsel faaliyetlerde çalışma hayatına katılan kadınları yeni konumları daha az çocuğa teşvik etmekte, dolayısıyla doğum kontrol yöntemlerine ve çocuk sağlığı hizmetlerine daha sıkı şekilde yönelmelerine neden olmaktadır" (Can, 2014: 70).

Aile kurumu çocuğu toplum yaşamına katmada ve toplumsal normun öğrenilmesinde önemli role sahiptir. Geleneksel toplumda çocuğa bakış, üretim birimi, araçsal varlık olarak görülmekteydi. Kent toplumunda çocuğa karşı görüşler

zamanla yerini amaçsal ve duygusal bir bağa bırakmıştır. "Sanayileşmenin sağladığı olanaklarla, çocuk eğitiminde başka kurumların devreye girmesi, ailenin eğitim ve sosyalizasyon konusundaki işlevlerini görece olarak zayıflatmıştır. Böylece aile, toplumsal değerleri genç kuşaklara aktarırken toplumun yeniden yapılanmasındaki rolünü başka kurumlarla paylaşmak durumunda kalmıştır" (Aslan, 2002: 28). Artık çocuğun sosyalizasyon sürecini temel kurumun dışında başka kurumlar ile de paylaşmak zorunda kalmıştır. Artık aile çocuğun refahına ve geleceğine özel bir ilgi göstermeye başlamış ve çocuklara karşı bakış, yetişkin topluluğundan, farklı bir statüye kavuşmuştur. "Çocuklara kazandırılacak değerlerde, anne-babalar daha rasyonel ve değişime uyarlanmış bir usul izlemektedirler" (Özyurt, 2016: 171).

Kentte kamusal ve özel alanların belirlenmesi aile için yeni bir görünüm ortaya çıkmaktadır. Rasyonel ve özgürlükçü ortamların genişlemesi ile aile üzerinde de etkiler görülmeye başlamıştır. Kadınında artık kent yaşamında maddi anlamda üretici olması ve kentin heterojen yapısı doğal olarak iş yerlerindeki mesafelerin artması aile ilişkilerinde geleneksel kültürel kodlarda değişim gözlenmiştir. "Ekonomik yaşam ve bürokratik yapılanma nedeniyle kent ailesinin görevleri geleneksel ailelerinkine oranla daha azalmıştır. Aile bireylerinin zamanlarının büyük bir bölümünü birbirlerinden uzakta geçirmeleri aile bağlarının gevşemesine neden olmaktadır. Böylece bireysellik daha çok ön plana çıkmaktadır" (Aslan, 2002: 29).

2.4. Karı Koca olmak veya Eş olabilmek: Kent Ailesinde Statü Değişimi

İnsan erkek ve kadın olmak üzere iki farklı cins olarak yaratılmıştır. Genel yapısal boyut olarak baktığımızda erkeğinde kadının da kendine has özellikleri vardır. Hem biyolojik hem de fiziksel anlamında iki cinsin sahip olduğu özellikler farklılaşmaktadır. Bu iki farklı cinsiyete sahip kişiler soyun devamını sağlamak için evlilik bahsi ile gerçekleşen aile kurumu adı altında bir insan birlikteliği oluşturmaktadır.

Karı ve koca, nikâh ahdi ile birbirine bağlanmış iki insan demektir. Nikâh ahdi ile eş olma kimliği kazanan iki farklı cinsiyete sahip insan, evlilikle önce aile kurma girişimini gerçekleştirmektedir. Aile olmak önce eş, sonra çocuk sahibi olarak gerçekleşir. "Sosyolojik olarak evlilik, erkek ve kadının ilişkisinde belirli yaptırımları olan ve onları aile yaşamları için hayati bir unsur olarak karşılıklı haklar

ve yükümlülükler sistemi içinde bağlayıcı bir kurum veya sosyal normlar bileşenini ifade etmektedir" (Theodorson&Theodorson, 1969: 244, Akt. Aksan, 2013: 170).

Toplumsal yapı ve sistem içerisinde her bireyin uyması gereken belli rolleri vardır. Toplum içerisinde çoğu zaman birey rolünü toplumsal beklentilere göre belirler. Belirlenen roller ile statüsü oluşmaktadır. Rol kişinin sahip olduğu statü içerisinde kişinin toplumda kendisinden beklenen davranışların göstermesi denmektedir. Toplumun temel yapılarından biri olan aile de evliliğe karar vermiş iki insanın kendilerine ait rolleri ve statüsü vardır. Bu rollerinin başında ilk sıra da eş olma gelmektedir. Kadın ve erkek, bireysel hayatlarını evlilik kurumu ile birleştirerek, toplum içinde birey olarak var olan rolleri üstüne aile kurumunu gerçekleştirerek yeni roller kazanmaktadır. Kadın ve erkek evlilik kurumu ile hayatlarını birleştirdiğinde ve çocuk sahibi olduğunda toplum içindeki rollerinin yanına babalık ve annelik rolleri eklenmektedir.

"Yapısal-işlevselci görüşe göre aile kurumu, toplumsal düzenin temel güvencesi ve toplumsal dengenin temel unsuru olarak kabul edilir. Bu amaçla, gelişmekte olan ve gelişmiş/sanayileşmiş toplumları gözlemleyen yapısal-işlevselciler, düzenin sürekliliğinde cinsiyet rolü farklılaşmasının gerekli olduğunu ileri sürerler" (Erdoğan, 2008: 127). "Parsons, bu düzenin sağlanmasının gerekli ön koşulu olarak, ailede eşlerin birbirini tamamlayan ve uzmanlaşmış rollerine değinerek doğrudan, erkeğin araçsal rolü, kadının da dışavurumsal rolü üstlenmesi gerektiği üzerinde durmuş ve cinsiyet hiyerarşisinin varlığını gündeme getirmiştir" (Parsons, 1972: 140, Akt. Günay&Bener, 2011: 158). Parsons'ın cinsiyete göre temellendirdiği bu görüşler kadın ve erkeğin biyolojik özelliklerine dayandırıldığı, "böylece kültürel ve sosyal olarak yapılandırılmış toplumsal cinsiyet rolleri ortaya çıkmaktadır" (Eken, 2005: 20).

Bireyler var olan toplumsal kurallar, normlar içerisinde dünyaya gelmekte ve sosyalleşmektedir. Sosyalleşme sürecinde öğretilen roller de toplumun değerlerine uygun olarak öğretilmektedir. Kadın ve erkekte, dünyaya kültürel değerler içerisinde gelmekte ve nasıl davranacağı, nasıl hareket edeceği, belirlenmişlikler içerisinde yer bulduğunu söyleyebiliriz. "Bir başka deyişle, insanlar dişi veya erkek cinsiyeti ile doğarlar ancak yetiştirilirken toplumun cinsiyetlerine özgü beklediği roller çerçevesinde kız veya erkek çocuk olmayı öğrenerek büyürler" (Terzioğlu ve Taşkın,

2008: 63). Buna göre kadın ve erkek için belirlenmiş sosyal roller, aralarında farklılıklarında doğmasına neden olmuştur.

"Hunt, rol ve statü kavramlarının en yoğun ilişkiler setini, aile içinde oluşturduğu ve bu yoğunluğu, türevler halinde aile dışına taşımaktadır. Çünkü rol ve statü beklentilerinin ilk yaşandığı yer ailedir" (Hunt, 1988, Akt. Kasapoğlu, 1994: 219). Aile bireyleri anne, baba, çocuk; toplumsal süreçte göstermiş oldukları roller, toplumun realite yansımalarıdır. Özellikle kadının kent yaşamında rol ve statüsündeki değişim, aile yapısının geleneksel rol modelinden farklı bir görünüme sahiptir.

Aile, sosyal bir sistem olarak çeşitli rol ve statülere sahip olunmaktadır. Bu rol ve statüler arasındaki ilişkilerden aile kavramının meydana geldiğini söyleyebiliriz. Aileyi oluşturan kadın ve erkekte toplumsal yapının gereği yüklediği rol ve statüleri vardır. Kadının rolü çocuk yetiştirmek, evin düzenini yürütmek; babanın rolü evin geçimini sağlaması, beklenmektedir. "Ailedeki temel sosyal ve ekonomik konularda karar verme ve sorumluluk dağılım biçimi, aile bireylerinin özellikle de kadının ve erkeğin üstlendiği roller ile yakından ilgilidir. Temel sosyal kararlar; eşler arasındaki sosyal alanlarda paylaşılan faaliyetler ve duygu modelleridir. Bu kararlar, aile ile ilgili diğer sosyal kurumların etkileşim alanlarını etkiledikleri için de önemlidirler " (Günay& Bener, 2011: 159).

Linton'ın rol tanımının en özgün tarafı rol'ün "kültür" tarafından belirlendiğini vurgulamasıdır. Linton (1936)'a göre rol, kültür tarafından belirlenir ve o belirlenmiş olan "rol"ü sadece belirlendiği gibi oynamaktadır" (Linton, R., 1936: Akt. Kasapoğlu, 1994: 217).

Bireyin içinde yaşayıp büyüdüğü toplumun kültürü, kadın ve erkeğin görevlerinin neler olduğu, sahip olduğu kültürde nasıl davranacağına ilişkin beklentiler ortaya koyulmakta, toplum tarafından inşa edilen kültürel yapı tarafından sürdürülmesi sağlanmaktadır. Kırdan kente göç ile kent hayatının sunduğu imkânlar, kültürel değerlerde değişim ve aile yapısı içinde belirlenen roller de farklılaşmalar görülmektedir. Kent yaşamında kadın, özel yaşamlarından çıkıp kamusal alanda yer almaya başlaması kadın ve erkeğe özgü rollere ilişkin değişim gözlenmeye, geleneksel görev dağılım yerini demokratik bir görünüm almaya başlamıştır. Kadın, erkek ile eşit haklara sahip olma rol dağılımında da eşitliğe gidilmeye

başlanılmıştır."Özellikle kentlerde çekirdek ailelerde kadınların giderek artan oranlarda çalışma yaşamına girmelerinin ailede işbölümünü etkilediği gözlenmektedir. Ailenin ekonomik yönden desteklenmesinde kadınların sorumluluğu artarken, erkeklerin de evle ilgili faaliyetleri eşleri ile paylaştıkları görülmekte buna bağlı olarak da geleneksel rol kapsamındaki babalık rolü de değişime uğramakta, artık günümüzde çocukların bakımında babalar da önemli görev ve sorumluluklar üstlenmektedirler" (Barnett ve Baruch, 1987; Akt. Şanlı, 2002: 17-18).

Kent ailesi farklılaşmaları içinde barındırdığı, uzmanlaşmış ve örgütlenmiş bir çevrede yaşam şartlarının daha rahat olduğu imkânlar doğrultusunda ulaşılabilirliğin geliştiği ve teknolojinin oluşturduğu kurumlarla çevrili olduğu, koşulların etkisiyle değişimin gerçekleştiği yerdir diyebiliriz. Kent yaşamı, var olan kültürü ile hayatın bütün alanlarına, davranışlara, değerleri ile bütünleşmeyi kılar. Kentte, sosyo-ekonomik koşulların etkisi, kadının çalışma hayatına katılması ile toplumsal statüsünün yükselmesine, geleneksel yapıdaki erkeğin arkasında değil de yanında yer almaya başlamasında etkili olmuştur. Kadının yaşam merkezi olan ev hayatının yanına iş hayatı da eklenmiş, kadın artık aile içi kadar ve dışında da rol almaya başlamıştır. Kent hayatı, kadının bakışını da değiştirmiş ve kentin sunduğu eğitim fırsatlarına verilen önem ile birlikte geleneksel kültürde nesne olarak görülen kadın artık bireyselliğinin ön plana çıktığı, özne olarak var olan, meslek sahibi olabilen, bağımsız kararlar verebilen bir birey haline gelmiştir. Kadın sadece çocuk büyüten, ev işleri yapan konumundan, anne modelinden meslek kadınına dönüşmüştür. "Kadın toplum da gittikçe aktif biri haline gelmektedir. Erkeklerin üstünlüğü giderek azalmış, eşit fırsatlar gündeme gelmiştir. Ailede anne ve baba sorumlulukları paylaşmış ve bir eşitlik akımı başlamıştır. Çocuklar, baba ile daha çok ilişki içine girmişlerdir" (Bayer, 2013: 106). Erkek ve kadın için belirlenen rol farklılaşmalarının gittikçe ortadan kalktığı gözlenmektedir. Örneğin; 2003 de HÜNEFE'nin yaptığı araştırmada "evli kadınlar, kendi kazançları hakkında kendilerinin karar verenler %34.3'ü, kazançları hakkında kocası ile birlikte karar verenlerin oranı %28.9'u oluşturmaktadır. Bu da gösteriyor ki kadının bireysel kararlarının arttığını göstermektedir" (HÜNEFE, 2003).

"Booth'a göre erkeklerin toplum içindeki ve aile içindeki rolleri, büyük tarihsel olaylar, ekonomik değişiklikler ve kadının eski zamanlara göre statüsünün artması

gibi nedenlerden dolayı zamanla değişime uğramıştır" (Booth, 1998: 329, Akt.Gök, 2013: 30). Sosyal rol teorilerine göre de kadın ve erkek için yüklenen roller her toplumun kültüründe farklı statülere sahip olmuştur. Toplumumuzun geleneksel kültürü erkeği kadından her zaman üstün tutmuş ve bu durum rollere yansımıştır. Kadın ve erkeğin farklı rollere sahip olması temelinde geçmişten günümüze farklı sosyalizasyon süreçlerinin etkisi olduğunu da söyleyebiliriz. Bu açıdan kadının ve erkeğin çocuğun yetiştirmesinde bulunduğu kültürün etkisi vardır. Doğrudan kadının görevi olarak görülen çocuk bakımı artık kentte kadın ve erkeğin görevi olarak var olmaya başlamıştır. "Örneğin; Niğde de yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılanların aile içerisinde çocukların yetiştirilmesi ile ilgili görüşleri sorulmuş ve araştırmaya katılanların %92,2'si çocukların yetiştirilmesinin aile içinde eşit bir şekilde paylaşılması gerektiğini, %6,1'i ise kadının asli vazifesi olduğunu ifade etmişlerdir" (Geçer&Çelik, 2017: 28). Şüphesiz, çocuk bakımında erkeğin rol almaya başladığı görülmekle birlikte rolün fazlalığının kadına ait olduğu bilinen bir gerçektir. Bu doğrultuda kadının eğitim düzeyinin yükselmesi çocuğun yetiştirilmesinde de etkiye sahiptir.

Türkiye'de eğitim imkânlarının gelişmesi ve eğitim verilen önemin artması algıların değişmesine, aile içi roller alışılmışın dışında bir görünüm kazanmasını sağlamıştır. Kadın ve erkek için yaşamlarına yeni roller eklenmiş, kadın artık ev dışında da yer aldığı, çocukların yetiştirilmesindeki görevi gelenekselliğinden uzaklaşmaların görüldüğü, çalışma yaşamına katılarak ekonomik özgürlüklerin kazandığı bir dönem haline gelinmiştir. Bu durumda kadın, kent yaşamında rollerine mesleki rol de eklenmesi ile çocuğun bakımı üzerinde baba rolünün etkisinin artmasına etkindir. Sosyo-kültürel yaşamın etkisi, sosyalleşme sürecinin cinsiyetçi ayrımın yerine daha eşitlikçi bir aile rol almasına etki olmuştur.

2.5. Eski ve Yeni Arasında Erzurumlu Aileler

Her kültür kendi içinde biriktirdiği değerlere, gelenek ve göreneklere, ritüellere sahiptir. Bir bölgenin coğrafi özellikleri, tarihi, sosyal-ekonomik ve sosyo-kültürel yaşamı o bölgede yaşayan toplum üzerinde ve o toplumu oluşturan aile üzerinde etkiye sahiptir.

Toplumsal hayatın; fertler ve cemaatler arasındaki ilişkilerinin düzenli bir şekilde sürdürülmesini sağlayan bazı kalıplaşmış davranışları, beklentileri, kuralları, kanunları ve yasakları vardır. Bu tür davranış ve beklentiler “sosyal normlar” kavramı içinde kümelenmektedir. "Fertler, gruplar, cemaatler arasındaki düzenleyici bu sistemin özünü oluşturan sosyal normlar, sosyal alışkanlıklardan, örf-âdet, gelenek, görenek, inanç, töre ve kanunlara kadar genişleyen bir tabloyu içine almaktadır" (Açar, 2015: 2). Bu temel kavramlar toplumların davranış kalıplarını belirlemekle birlikte toplumsal yaşamın düzenlenmesinde etkiye sahiptir. Bu düzenin devamını ve nesilden nesile aktarımı sağlayan şüphesiz aile kurumudur.

Her toplum kendi içinde bir kültürü barındırmakta ve o kültürü temsil etmektedir. Erzurum ailesinin de içinde yaşadığı coğrafya üzerinde kültürel değere göre yapısı oluşmakta ve o kültür tarafından biçimlenmektedir. Fakat kültürün özelliklerinden bir de değişim özelliğine sahip olmasıdır. Koşullar değiştiğinde, geleneksel kültürel değerlerinde etkisinde azalmaların üstüne yeni kültürel değerlerden eklemelerin olduğu yeni ihtiyaçlar ile bilinç düzeyinde farklılıkların görülmeye başlanıldığı ve toplumdaki değişimler ile yeni düzenlemelere gidildiği bilinmektedir. Sanayileşme ve teknolojik gelişmeleri, göç, kentleşme; aile yapısının, sosyal ilişkilerin değişimine etki ettiği ve yeni kültürel oluşumlar getirdiği bir gerçektir.

"Günümüz dünyasında, teknolojik yenilikler, kültür gruplarını birbirleriyle daha yakın temas haline sokmuştur. Bunun sonucu olarak kültürlerin birbirlerini birçok sahada etkiledikleri görülmüştür" (Sezen, 1998: 24). Artan teknolojik gelişmeler ile kültürel arası bilginin ulaşılabilirliği kültürel yapının değişimini kendi çevresinde daha anlaşılır kılmaktadır. Kültürel çevrelerinin değişen mahiyeti Erzurumlu ailelerin sosyal yapı kültüründe değişim etkisini göstermektedir. Toplumların sosyal yapısını oluşturan aile ve aile içi ilişkiler, ekonomi, eğitim düzeyleri, kentleşme, nüfus, din Erzurum şehrinin değişimini görünür kılmaktadır.

Ülkemizin pek çok yöresinde olduğu gibi Erzurum'da da aile yapısı Türk-İslam sentezi bir manzara arz eder aile bağları kuvvetlidir. Özellikle tarım ve ticaretle uğraşan çevrelerde baba ölmeden çocuklar (evlenseler dahi) birbirlerinden ayrılmazlar. Bazen babanın ölümünden sonra da beraberliklerini sürdürdükleri olur" (Sezen, 1998: 26). Bu doğrultuda, geleneksel Erzurum ailelerinde ataerkil bir yapı

görülmekte, evin söz hakkı babanın ya da evin en yaşlı üyesine ait olmaktadır. "Örneğin; özellikle kırsal kesimlerde baba sağ ise aile dağılmamakta ve evlenen oğullar babanın yönetim ve denetiminde kalmaya devam etmekte ve bunun sonucunda aile büyüklükleri yüksek değerler ile karşımıza çıkmaktadır" (Başbüyük, 2005: 275). Ayrıca eski Erzurum aile yapısında, geniş aile yapısı görülmekte hatta aynı hane içerisinde akrabalar olmakla beraber (dede,nene, amca,hala vs.) iki ve üzeri evli çift bulunduğu da gözlenmektedir.

Erdentuğ'a (1977: 30), çoğunlukla köy ailelerinde geniş aile tipinin devam ettirilmek istenmesindeki temel neden babaların oğulları dağıtmamak istemesi ve hiç olmazsa en az biri ile birlikte yaşama adetinin hakim olması ve baba ocağının tüttürülmesinin istenmesidir". Erzurum ailelerinde de bu düşünce hakimdi ve birlikte yaşam görülmekteydi. Soyu devam ettirecek olan erkek çocuğun olduğu ve değeri kız çocuktan daha fazla bir öneme sahipti. Her konuda olduğu gibi eğitim konusunda da cinsiyetler arasında farklılık gözetilmekteydi. Erkek çocuk kız çocuğa göre okuma-yazma öğrenmede önceliğe sahipti. Nitekim geçmiş zamanda okuma-yazma öğreniminin bir önemi olmadığı, ihtiyaç olarak görülmediği, okumanın ekonomik katkısı olmadığı içinde gerekli görülmemekteydi. Erkek çocuklarında okutulmasına 'gurbete gidilmesinde kolaylık sağlaması' ve askerden gelecek mektupların okutulması için önem verilmekteydi. Kız çocuklarının okumasına verilen önem daha az olmakta ya da hiç önem verilmemekteydi. Kız çocukları, evlilik adımına daha fazla önem verilerek öğretimin verildiği, evlilik yaşamına daha fazla hazırlanması sağlandığı, sosyalizasyon sürecinde kadının yerinin sadece evi idare etme ve çocuk yetiştirme gibi sınırlı bir yaşam şekli hakimdi. Ayrıca, eğitim de dinin öğretime daha çok önem verilmekte, dünyevi eğitim gerekli görülmemekteydi. Erzurum yöresinde, "1940'lı yıllara kadar köy toplumlarının çoğunda kadınların eğitilmiş olmamasının yerini günümüzde en az ilkokul bitirmiş kadınların aldığı, erkeklerin ise çoğunun askerde öğrendiği okuma-yazmayı askerden köye döndüklerinde unuttuğu gerçeği yerine günümüzde giderek artan oranda üst düzey eğitim almaya doğru yöneldiği, köylülerin köye okul yapılmasına karşı eylemlerde bulunma davranışı yerine köylerde artık ilkokul dışında ortaokul ya da lisenin de devlet tarafından yapılmasını istemesi, birçok ailenin çocukları okula gitmesin diye yaşını büyütme ya da küçültme

eylemine yerine köylülerin çocuğunu anaokuluna göndermesi davranışlarını sergilediği görülür" (Tütengil, 1953: 45). Bu duruma etken, kente gidip gelenlerin artması, ulaşım imkânlarındaki gelişmeler, kitle iletişim araçlarının etkisi, kente göç edenlerin sayısındaki artış vb. olduğunu söyleyebiliriz. Kent yaşamında cinsiyet ayrımının azaldığı, erkek çocuk içinde kız çocuk içinde eşit değer verilmekte ve erkek çocuğa karşı önemin değişmiştir. Hatta erkek çocuk ile bir arada yaşamın azaldığı, kentleşmenin yoğun olduğu ve hızlı şehirleşmenin görüldüğü yerlerde yeni binaların inşa edilmesi ile artan konut sayılarının artması ile artık aileler erkek çocuklarında kendi sorumluluklarını kendilerinin almasını istemekte, birlik oturmaya isteği azalmıştır.

"Değişen yaşam şartları doğrultusunda 2013 yılında yapılan araştırmada Erzurum merkez ve ilçe köylerinde %54,8 oranında çekirdek aile görüldüğü belirlenmiştir" (Yalçınkaya, 2013: 27). Kentsel çevre, yaşanan kültür ve maddi açıdan gelişmişlikler ev, hane yapısında etkili olmuştur. Modernleşme sürecinin etkisi ile Erzurum aile yapısında da küçülmelerin başladığı ve ataerkil yapıda azalmaların görülmeye başlamıştır.

Aile, doğup büyüdüğü kültürlerinden farklı olarak bulunduğu kültürün değerlerinden etkilenmiştir. Değişen kültürel yapı aile kurumunun gerçekleşmesini sağlayan geleneksel evlilik yapısının da farklılaşmasını sağlamıştır. Erzurum ailesinde evlilik tercihleri daha çok aile büyükleri tarafından yapılmakta ve "görücü usulü" tercih edilmektedir. Evlilik tercihinde daha çok akrabalık bağının olması önem arz etmektedir. Akraba evliliklerinde verilen önemin sebebi, toprağın bölünmesinin istenmemesi, 'elin kızından daha iyidir', akraba kızı aileye bakar ve birlikte oturma düşünceleri etkili olmaktadır. Hatta "Erzurum merkez ve ilçe köylerindeki köylülerin konuya tutumlarında geçmişten günümüze anlamlı değişim olduğu görülür. Bunun temel nedeni evliliğin ömür boyu olması, evliliği evlenen kişinin sürdüreceğine dair kanıdır" (Yalçınkaya, 2013: 32-33).

Erzurum kültüründe aile içi ilişkiler de daha çok hiyerarşik bir düzenden oluşmaktaydı. Kadın ve erkek için de sosyal yapının belirlediği rollere göre varlıklarını sürdürmekteydiler. Geleneksel aile yapısı içerisinde gelinin ev işlerine

destek olması, evdeki diğer kadınların işlerini bu sayede hafifletmesi dışında, kocasının annesine itaat etmesi ve onun sözünden çıkmaması istenirdi. Geniş aile yapısı içerisinde kadın kocasından evvel kaynata ve kaynanasına itaat etmekte zorunluydu. Kongar'a (1999: 564) göre, Türkiye'de kadınlar sosyal yaşam alanında birçok bölgede etkili olurken, Erzurum'da yeterince etkili olamamıştır. Her ne kadar iş hayatına atılmış olsa da kadınlar, anne özellikle kayınvalide olduktan sonra söz sahibi olduklarını ifade etmiştir". Erzurumlu kadınlar, kent yaşamı içerisinde geleneksel tutum ve değerleri devam ettirdiğini söyleyebiliriz. Ama bu durum yaşların günümüze yakın olanlar ve eğitim düzeyinin yükselmesi ile aile içinde kadının etkisi artmıştır. Kadın modern gelişmeler karşısında değişen zihniyet yapısı, kadın ve erkek arasında geleneksel evlilik tercihlerinde değişim gözlenmektedir. Evlilik yaşında yükselme ve tercihlerde bireyselliğin arttığı görülmektedir. "Erzurum il ve ilçelerinde ailelerin evlilik tutumlarında değişim görülmektedir. Köylülerin %76,3'ü kız evlenirken eşini kendi seçmelidir ifadesini kullanırken, %23,7'si ebeveynlerin evlenecek kızın eşini seçmesi gerektiğini düşündüğü belirlenmiştir" (Yalçinkaya, 2013: 33).

Kadın-erkeklerin eğitim durumları arasında toplumlarımızda bir eşitsizlik hakimdi. Geçmişten günümüze kadının eğitilmesi konusunda Erzurum kültürünün tutucu bir özelliğe sahipti. Eski dönemlere baktığımızda kır toplumlarında erkek çocuk okutulurken, kız çocukların okula gönderilmesine karşı olunduğu bilinmektedir. Kız çocuklarının erken yaşlarda evlendirilmekteydi. "Köy toplumlarının geçmişten günümüze geçirdiği değişim sürecini incelediğimizde köylüler okur-yazar olmanın bir anlamı olmadığı, köyde okur-yazar olmanın ne işe yarayacağı, okumanın ihtiyaç olarak görülmediği, oku-yazarlığı asker mektubu yazma-okuma dışında faydasının olmadığı, okumanın köylünün ekonomik üretimine katkısı olmayacağı vb. zihniyetin bugün yerini giderek eğitimin şart ve önemli olduğuna dair bir anlayışın aldığı görülür" (Tanyol, 1963: 214-215).

"1990 yılı verilerine göre Erzurum ilinde 6 yaş üstü nüfusun % 73,9'u okuma-yazma bilirken % 26,1'i ise okuma-yazma bilmemektedir. 2015 yılı verilerine bakıldığında Erzurum'da 6 yaş üstü nüfusun % 92,6'sı okuma-yazma bilirken % 6,4'ü ise okuma-yazma bilmemektedir. 6 yaş üstü nüfusun %1'inin okuma-yazma durumu ise bilinmemektedir. Verilerden de anlaşılacağı üzere ortaokul ve dengi ile

daha üst kademeden mezun olanların okuma-yazma bilenler içindeki toplam payı 1990'da % 19,3 iken bu değer 2015 yılında % 54,5'e yükselmiştir. Bu veriler aslında son 25 yılda ilde ortaokul ve dengi, lise ve dengi ile ön lisans, lisans ve daha üst kademelerde okullaşma oranının önemli ölçüde yükseldiğini göstermektedir" (Yılmaz, 2017: 170-171). Erzurum ilinde kadın okuma-yazma oranı 2017 TÜİK verilerine göre İlköğretim/(ilkokul+ortaokul) okullaşma oranı %96,95 olarak tespit edilmiştir. Artık kır ve kentte yaşayan her iki aile de çocuklarının daha iyi bir hayat sürmesi için bir meslek sahibi olması konusunda aynı görüşlere sahip. "Özellikle son 25-30 yılda kız çocuklarının okullaşma oranındaki büyük artış, söz konusu değer in kadın nüfusta bu denli büyük bir oranda yükselmesine neden olmuştur" (Yılmaz, 2017: 171).

Erzurum evinde yaşayan aile, aslında büyük baba, anne ve çocuklar ile birlikte bulunan geniş bir aile topluluğu durumundaydı. "Erkekler çarşıda kendi sanatında çalışır, yetişkin çocuklar okula gider, okuldan sonra baba mesleğini yaparlardı. Kadınlar ise evde tandır evinde günlerini yemek yapmak, dikiş nakış dokumalar yapmakla geçirirlerdi. Bunun yanında birçok evde inek, at ve birkaç koyun beslenirdi" (Yılmaz vd., 2003: 174). Kadın, kır yaşamı içinde çocuk bakımı ve sürekli tarım işleri ile çalışma içinde olmaktaydılar. Toplumun sosyo-ekonomik yapısındaki gelişmeler kadının çalışma yaşamında, kamusal hayatta yer almasında etkili olmuştur. Kadının iş yaşamına katılması ile çocuk bakımı üzerinde etkisi azalmasına, erkeğinde çocuk bakımı üzerinde da görev ve sorumluluklarının artmıştır. Yaşam şartları, ekonomik zorluklar, bilgi düzeyinin artması çocuk için doğal nüfus planlaması yerine daha bilinçli bir planlamaya bırakmıştır.

Tezcan, şüphesiz belirli ölçüde sanayileşme ve üniversite bir değişim etmeni olarak çeşitli değişmelere yol açmıştır. Gecekondu olgusu, kadının fabrika, atölye ve memuriyete girişi ile toplumsal yaşamda rol oynaması, eğitim düzeyinin artışı, ailenin ufalması gibi ailenin yapılarını, ilişkilerini belirli ölçüde değişime uğratmıştır. Kadın çalışma hayatına başlaması ile geleneksel Erzurum kültüründe çocuk sayısının fazlalığı kentsel yaşamda bu sayının azalmasına etki etmiştir. "Çocuk aile de artık ekonomik bir araç yerine duygusal bir bağa bırakmıştır. Sezen'e göre, Artık, Erzurumlu çocuğunu okutmak, daha medeniye olumlu yaşamak arzusu içindedir" (Tezcan, 1987: Akt.Sezen, 1998: 26).

Geçmişten günümüze Erzurum kültüründe boşanma konusunu incelediğimizde, Erzurum yapı olarak muhafazakar bir yapıya sahip bu yüzden boşanma kabul gören bir kavram değildir. Bu doğrultuda, "Erzurum il merkez ve ilçe köylerinde boşanmaların az olmasının temel nedeni muhafazakar bir yapının hakim olması, evlilikle ilgili sorunlarda ailenin sürekliliğini sağlayan “enformel kontrol mekanizmalarının” devreye girmesi ve bunların arabulucu rol üstlenmesi, toplum içerisinde boşanmış kişilerin kabul görmemesi, kırsal yapı içerisinde yeniden evlenmenin güçlüğü ve kadınların boşanma sonrası yaşayacağı ekonomik güçlükler olarak gösterilebilir" (Yalçinkaya, 2013: 43-44). Ayrıca kadın ve erkeğin boşanması uygun bulunmamakla birlikte boşanan kadın hoş karşılanmamaktaydı. Boşanma durumu geçerli sebeplere dayansa da kabul görülmemektedir. Şüphesiz, toplum yaşamındaki değişimler boşanma konusu hakkında bakışın değişimine ve artmasına etkisi olduğu görülmektedir. Şehir yaşamı ile birlikte zihniyet yapısındaki değişim ve buna etki eden sebepler muhafazakar yapıda kırılmalara neden olduğu bir gerçektir. Kent kültürü, maddi yönde değişimlere etki ettiği gibi toplumda dinin kontrol mekanizmalarının zayıflaması, evlilik sorunlarının çözümünde büyüklerin etkisinin azaldığı bu sebeple az da olsa boşanmaların görüldüğünü söyleyebiliriz.

Erzurum'un muhafazakâr aile yapısında değişimler görülse de kültürel değerleri sürdürme çabası devam etmekle birlikte bulunduğumuz çağa da uyum sağlanıldığı da gözlenmektedir. Aileler değerleri sürdürmekle birlikte kentte, zihniyet değişimi görülmekte ve çocuklarını iyi bir yaşam sürdürmeleri için çabalamaktadırlar.

2.6. Erzurumlular Mahallesi: Aile ve Akrabalık İlişkileri

Türkiye’de 1950’li yılından itibaren göç hareketleri başlamış ve özellikle iç göç hareketinde çok hızlı bir artış ortaya çıkmıştır. Endüstriyellemenin gelişmesi ile iller arası nüfus hareketliliği görülmeye başlamıştır. İnsanları göç etmeye iten birçok sebep olmakla birlikte ülkemizde en etkilisi şüphesiz sanayileşmedir. Tarımda makineleşme büyükşehirlere doğru bir yoğunlaşmanın olmasına, sanayileşme hareketleri ve sanayileşmenin kol gücü almıştır. İş imkanlarının ihtiyaç fazlalığı ile şehirlerin çekici yönleri eklenince Türkiye’de iç göç hareketinin hızlandığı bir dönem olmaya başlamıştır. Tarım şehirleri sanayinin gelişmesi ile ekonomik zorluklar ile baş edemez duruma gelmesi göç kavramını zorunlu kılmıştır.

Türkiye’de kırdan-kente doğru bir ilerleme gösteren ve genel olarak ülkede, doğudan batıya doğru bir yol izleyen iç göç hareketleri içerisinde önemli yere sahip olan illerden birisi de Erzurum’dur. Kent, bir çok kültürü içinde barındıran, farklı sosyal ilişkileri, değerleri bir arada yaşandığı mekândır diyebiliriz. Bu doğrultuda göç edilen yerlerde genel olarak akrabalık veya hemşerilik bağları ve bir arada bulunma psikolojisi ile yakın yerlere hatta aynı mahalleye yerleşildiği bilinmektedir. Yerleşmeler, göç edilen şehirlerdeki mahalle ve sokaklarda aynı il veya ilçede aynı kültüre sahip insanların bir arada yaşaması, geldikleri yerin kültür ve anlayışını değiştirmeleri yerine korumaları sonucunu ortaya çıkmasına etkili olmuştur.

Kent hayatına uyum sağlamada karşılaşılan zorluklar, akraba veya hemşeri kümelenmelerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. "Çünkü akrabalık kavramı aralarında kan ve kültürel bir bağ bulunan bir insanlar için ortak dil ve eylem biçimini oluşturmaktadır" (Tekin, 2013: 252). Homojen bir yaşam kültüründe büyüyen bireyler, kentin heterojen bir yaşam alanı içine girerken ki tedirginliğini kendi değerlerine ait mekanlara yerleşilmeye çalışılmış ve kentte ayakta kalabilme noktasında kendilerine destek ve güvence sağlamak, kent ile bütünleşmek için akrabalık veya hemşerilik bağları ilk etapta kentte de önemi sürmüştür.

Duben'in (2016: 87-88), 1970 yılında Türkiye de yaptığı araştırmasında; Ailelerin ayrı evlerde oturmalarına karşın, evli çocuklar ile ebeveynlerin, evli yeğenlerle amca ya da dayıların ve evli kuzenlerin, çekirdek aileleriyle birlikte ayrı dairelerde ama aynı ya da komşu apartmanlarda veya aynı mahallelerde oturdukları sıkça rastlanan bir durum olduğu ifade edilmiştir".

Giddens (1994: 94), akrabalık ilke olarak, çok yaygın biçimde uygulamada da güven ilişkilerini düzenleyici bir araç oluşturan güvenilir toplumsal bağlantılara bir dayanak noktası sağlar". Nitekim kent çoğulcu bir kimlik sergilemektedir. Yöreler bu doğrultuda bir arda bulunma çabasındaki amacı güven ortamı oluşturmaya çalışmak ve aile değerlerini sürdürme isteği, maddi-manevi kendilerine dayanak sağlamaktır. Bu doğrultuda aynı yerler tercih edilmekle birlikte aynı iş alanları da tercih edilmektedir. Erzurum halkı için iş alanları incelendiğinde genellikle bulunduğu yerlerde ya inşaat sektöründe ya da fırıncılık sektöründe çalıştıkları gözlenmektedir.

Erzurum ailelerin göç ettikleri yerde aynı mahallede bir arada bulunmakla birlikte aynı apartmanda yaşam sürdürdükleri gözlenmektedir. Nitekim yaşam

kalitelerine dikkat ettiğimizde eskiye kıyasla artmıştır; ama Erzurum ailelerinin birbirlerine benzer bir yaşamı devam ettirdikleri ve aynı değerleri sürdürmek için kültürel bir küme görünümüne sahipler. Buna etkende tercih edilen bölgenin, mahallenin aynı kültüre sahip bireylerden oluşmasıdır. Bu kültürün içinde doğan ikinci nesil çocukları geleneksel kalıpların aile ve akraba arasında sürdürdüğü söylenebilir. Kuşakların bir arada bulunması değerlerin, geleneklerin aktarılması sağlanmakta ve kültürel dayanışmanın devamlılığında öneme sahiptir. Şüphesiz, aile kültürü, paylaşılan değerleri ve gelenekleri karşılıklı iletişim halinde sıcaklık ve yakınlık ilişkisini arttırmaktadır. Örneğin; Bursa da göç eden aileler araştırmasında "Kentte göç edenler farklı sosyal ilişkiler içinde yer almıyorsa değer yargılarında bir değişiklik meydana getirmeyecektir. Hele ki, kente göç stratejisi ekseninde hemşeri ağlarına dayalı sosyal ilişki modeli içinde bu çok zor olacaktır. Değer yargılarındaki değişim sorulduğunda tüm yaş grupları yüksek oranda "hayır" cevabını vermekteler. Ancak yaş ilerledikçe "hayır" oranı arttığı görülmektedir. Bu da kuşaktan kuşağa bir yanda eski değer yargıları, diğer yanda ise kentin değer yargılarından oluşan bir yanlılık halinin oluşacağını ve zaman içinde kentin yeni değerlerinin baskın çıkacağını göstermektedir" (Meriç, 2005: 166).

Bursa'nın İnegöl ilçesinin yerleşkesi dışarıdan çok fazla göç almış birçok kültürü içinde barındırmaktadır. Erzurum ailelerini araştırdığımızda Mahalle kümelenmeleri gözlenmekte ve aynı mahallede aile apartmanları dikkat çekmektedir. Yoğun Erzurum ailelerinin yaşadığı yerlerden, Hamidiye Mahallesini incelediğimizde 'Erzurumlu' aile apartmanları gözlenmektedir. Fiziksel ve sosyal birlikteliği temsil özelliğine sahip mahalle kültürü, kentte geleneksel kültürü sürdürme çabası ve bir arada bulunma isteği kentte yabancılaşmanın önüne geçilmesinde engel olma özelliğine sahiptir. Bu tarz yerleşmelerde bilinçli bir yerleşim göstermektedir. Erzurumlu ailelerin, "kentin koşullarına uyum sağlayabilmeleri ve kentte kendilerini yalnız hissetmemeleri için, önceden oraya yerleşen bireyler, kentlerde "ağ türü ilişkiler" geliştirmişlerdir" (Terzi& Koçak, 2014: 148). Bu mahallede sadece Erzurum aileler değil doğudan batıya göç etmiş ve aynı apartman veya mahallede oturan aynı kültüre sahip ailelerinde oturduğu ve komşuların daha çok akrabalarından oluştuğu gözlenmektedir. Ayrıca, Erzurumlular aile apartmanının bulunduğu mahallede Kars, Bayburt, Trabzon ailelerinin de

bulunduğu ve aynı kültüre sahip ailelerin aynı apartmanda veya aynı mahallede oturduğu gözlenmektedir. Ayrıca aynı kültüre sahip bireyler bir arada oturmakla birlikte, kültürel değerleri sürdürebilmek ve hemşerileri ile birlikteliği sağlayabilmek için memleketlerine veya köylerine ait derneklere ye olduğu gözlenmektedir. "İnegöl ilçesinde 334 resmi dernek bulunurken bu derneklere ye sayısı 11 bin 803 kişinin ye olduğu tespit edilmiştir" (İnegöl Haber, 25.04.2017). Bu tip mekanlar hemşerilerin bir araya gelip kültürel değerleri yaşatma çabası içinde olurken bir yandan da birlikteliği devam ettirebilmek için geleneksel projeler üreterek kültürel değerleri sürdürme çabası içinde olmaktadır.

III. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Araştırmanın konusu, Aile ve Akrabalık kavramlarının genel tanımı çerçevesinde geçmişten günümüze doğru karakteristik özelliklerinde görülen değişimleri ve genel tanımlamalarında görülen değişikliğe etki eden dış nedenleri hakkında incelemenin yapılmasıdır. Böylece değişim konusunun ailenin kuramsal yapısına etkisinin incelenmesi ve aile değerlerinin değişim karşısında görülen farklılıklarının anlaşılması mümkün olacaktır.

Ailenin toplumda görülen her etken ile ilintili olduğu bir gerçektir. Toplumda görülen değişim ve gelişmeler karşısında aile kavramının etkisinde kalmaması mümkün görülmemektedir. Bir toplumu analiz edebilmek ve değişimi açıklayabilmenin merkezi yeri şüphesiz aile kurumudur. Toplumun mihenk taşı olan aile, diğer sosyolojik kurumları da etkileyen bir yapıya sahiptir. Bu araştırmada da günümüzde aile kurumunda yaşanan dönüşümler ile birlikte, evlilik, aile içi ilişkiler, roller, ailenin çocuğa bakışı ve değer, tutum ile davranışlar hakkında anlamlandırma yapılacaktır. Aile kurumunun toplum hayatındaki görünümü ve aile yapısı hakkında değişim ve yenilikler karşısında bugünkü durumunun belirlenmesi öncül teşkil etmektedir.

Ayrıca Aile ve Kent kültürlerinin birbirlerine etkisi ile İnegöl'de yaşayan Erzurum ailelerinin değerleri, ritüelleri ve ilintili olarak tutum, davranış ile rollere etkisi araştırılması yapılacaktır. Erzurum ailelerinin yer değişiminin, var olan kültürel değerleri ile yeni kültürel değerleri arasında göstermiş oldukları tutunabilme sürecini saptamak ve kültürün taşıyıcısı olan ailenin değişim karşısında zihniyet tutumlarını incelemek amaçlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Türkiye, sosyal ve kültürel değişmelerin görüldüğü ülkelerden biridir. Toplumlarda görülen değişim ve dönüşümlerin etkisinin en iyi görülebildiği yer ailedir. Sanayileşme ve teknolojik gelişmelerdeki hızlı artışlar, ailelerin daha iyi bir yaşam için göçlerin başlamasına etki etmiş, bu süreç fiziksel yer değişiklikleri ile

aile yapılarında ve aile içi ilişkilerde farklılıklar görülmesinde etkili olmuştur. Farklılıkların oluşmasına bireysel, sosyal, kültürel ve ekonomi gibi bir çok neden aile değerlerinde değişim yaşanmasında etkili olabilmektedir. Bu duruma etki eden nedenlerin neler olduklarını tespit etmek ve kırdan kente göç eden Erzurum ailelerde görülen değişimi bilimsel çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışma ile kaynak sağlanacaktır.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

1- Erzurum ailelerinin kente göç ettikten sonra görülen kente uyum sürecini amaçlayan bu araştırmada kuşak farklılığı dikkat edilerek, değerlerdeki değişiminin etkisi araştırma ile sınırlıdır.

2- Erzurumlu olup Bursa'nın İnegöl ilçesinde ikamet etmekte olan aileler ile sınırlıdır.

3.4. Araştırmanın Problemleri

1- Batı'daki modernlik yaklaşımı geleneksel olarak adlandırılan toplumsal bağlar, duygular, görenek ve inançların yıkılmasını neden olmakta ve modernleşme olayı, belli bir kategori ya da sınıf değil, aklın kendisi ve o aklın zaferini hazırlayan tarihsel bir gereklilik şeklini almaktadır.

2- Modern kültürün gelişi ile geleneksel kültürün dayanışmaya, bağlılığa, güvenilirliğe, topluluğa dayalı özellikleri de geride kalmış, bunların yerini belirsizlik, rekabet, bireysellik gibi unsurlar almıştır.

3- Geleneksel bir çevreden modern bir çevreye geçişte bir yabancılaşma yaşanmaktadır. Bu süreç içerisinde akrabalık bağları göç edilecek yerin belirlenmesinde öneme sahipti, kent yaşamına uyum sağladıkça akrabalık bağlarına verilen önem azalmıştır.

4- Kadının çalışma yaşamında yerini alarak aile ekonomisine katkıda bulunurken, aile ve çocuk ile geçirilen zaman azalmasına etki etmiştir.

5- Toplumsal değişimle ilgili kuramların önemli bir kısmında modern toplumlarda değişme sürecine bağlı olarak bireyler arasında birincil (akrabalık)

ilişkilerin zamanla azalacağı ve şehir yaşamında ikincil ilişkilerin artacağı gözlenmektedir.

6- Çevrenin genişlemesi ve çeşitlenmesi akrabalığın yerini iş arkadaşlarının alması ve ortamlardaki değişim, yeni sosyalleşme ortamları almıştır. Bu durum bireylerin alt kültürleşmesinde, sosyalleşmelerinde farklılıkların görülmesine neden olmuştur.

7- Günümüzde de çocuk yetiştirirken artan masraflar ve modern şehir yaşamının çocuk bakımındaki zorlukların artışı, çocuk sayısında azalmasına etki etmiştir.

8. Kadının kamusal alanda yer almaya başlaması ile annelik rolünü, 'erken yaşta çocuğun sosyalleşme görevini', başka kurumlarla paylaşmasına neden olmuştur.

9- Evlilik tercihleri konusunda kırsal kesimde kararlar genelde ebeveynlerin etkisi vardı. Kent yaşamında flörtün yaygın olması ile bireylerin evlilik tercihlerinde aile büyüklerinin onayının etkisi azalmıştır.

10- Aile kurumunun yapısında meydana gelen dönüşümler geleneksel yapıdan modern yapıya doğru ilerleyiş; evlilik, ebeveyn ilişkileri, aile üyeleri olarak kadın-erkek ilişkileri değişmiştir. Geleneksel ilişkiler çözüldükçe aile ilişkilerini değiştirmiştir.

12- Erzurum kültüründe dışarıya kız vermek veya yabancıya kız vermek tabiri ile (kendi kültürü dışında) tercih edilmemekteydi. Zamanla bu düşünceler değişmekte, kent kültürünün ve sosyal yapısından etkilenerek kente entegre olduğu ailelerin evlilik tercihlerinde çocuğa, bireye bıraktığı gözlenmiştir.

14. Kırdan kente göç ile aileler geleneksel değerleri sürdürme çabası azalmış yerini göç ettiği yerin kültürel değerleri almıştır.

3. 5. Araştırma Metodu

Araştırmanın konusuyla ilgili yapılan okumalar ve araştırmalar, sahada yapılan araştırmalar ile içinde bulunduğum kültürü daha iyi anlamlandırabilmek, geçmiş ile günümüz arasında yaşanan Erzurum kültürünün, göç edilen fiziksel mekanda aile yapısı üzerinde etkilerinin daha somut olarak görülmesi ancak bu kültüre sahip kuşak farklılığı da dikkate alınarak saha çalışması yapıldığında görülebilecektir. Bu

nedenle bu alan araştırmasında kuşaklar arasında evlilik kùltùrlerinin incelemesi de yapılacaktır.

Bu çerçevede görüşme yapılacak kişiler arasında kuşak farklılığı olması dikkate alınarak kùltürel farklılıkların zaman aralığı çerçevesinde etkileri ve kayıtlı olduğu ilin aynı olması ile zaman faktöründeki değişimin etkileri dikkate alınacaktır. Bu nedenle Bursa'nın İnegöl İlçesinde yaşayan Erzurumlu aileler olarak belirlenmiştir. İnegöl'de yaşayan Erzurum ailelerinin yaşadıkları fiziksel mekanda bakış açılarını, değerleri ve sosyal gerçeğliği anlamlandırmak için sosyal olguları derinlemesine betimlemek, kendi bağlamı içerinden bakarak yorumlanacaktır. Bu sebeple araştırmada nitel araştırma yöntem kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi ile belli sayıda katılımcıyla görüşme yapılmıştır.

Araştırma da sorular oluşturulurken konuyla ilgili kaynaklar taranmıştır ve bu konuyla ilgili uygulanan araştırmalar incelenmiş, yapılan çalışmalardan araştırmaya uygun sorulara yer verilmiştir.⁴

3.6. Evren ve Örneklem

Erzurum ailelerinin Batıya göç etmesi ile kentleşme sürecinde ailenin değişimi konu alan araştırmanın evreni, Bursa şehri'nin İnegöl ilçesine göç ederek gelen Erzurum ailelerden oluşmak durumundadır. Başka bir anlatımla, Erzurum aile yapısı için araştırma yapılacak evren, araştırma yapılacak ailelerin nüfusa kayıtlı olduğu ilin Erzurum ili olması ve İnegöl'e göç etmiş kişilerden ve İnegöl de doğum büyüyen kişilerin olması gerekmektedir. Karşılaştırma yapılması amacıyla seçilen kişilerin arasında kuşak farklılığı olması da gerekmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda araştırmanın evreni kentsel alanını, Bursa'nın ilçelerinden biri olan İnegöl İlçesine göç etmiş aileler meydana gelmektedir. Araştırma olarak Erzurumlu aileleri dikkate alınmış ve aileyi oluşturan kadın ve erkek anketi uygulayacak kişi olarak kabul edilmiştir.

⁴ bkz. Proje Yürütücüsü :Abdullah TOPÇUOĞLU (2010), Türkiye'de Aile Değerleri , (ed. Mustafa Turgut), Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğu, Ankara

Örneklemedeki kişilerin sosyal ve kültürel bağlamda incelenmesi gerektiği için araştırmacı örneklemindeki kişiler ile doğrudan görüşülerek aile yapısını örneklemedeki kişilerin gözünden görmeye çalışılacaktır.

Bu araştırmada kişilere ulaşmada bilimsel araştırma yöntemlerinden yararlanmanın mümkün olmadığı Erzurumlu aileleri tespit etmek için 'kartopu örnekleme veya zincirleme örnekleme' tekniği kullanılmıştır.

" Kartopu veya zincir örnekleme tekniği, evreni oluşturan birimlere erişmenin zor olduğu veya evren hakkındaki bilgilerin (büyüklük ve bilgi derinliği vb.) eksik olduğu durumlarda kullanılmaktadır" (Patton, 2005, Akt. Baltacı, 2018: 253). Evrenimde bu yöntemi kullanmam araştırmam ile ilgili başka kimlerle görüşebileceğimi sorarak yeni bilgiler edinmeye çalışılmıştır. Kartopunda seçilen ilk aile ile birlikte görüşme zincirleme şeklinde devam etti. "Anahtar kişinin açacağı yolda devam eden araştırmacı, tavsiye edilen kişilere ulaşarak zinciri doğal olarak yeni kaynaklarla farklılaştıracaktır. Zincir içinde birkaç isim tekrar tekrar bahsedildikçe bu zincir birleşir ve örneklem tamamlanır" (Kothari, 2004: Akt. Baltacı, 2018: 253). Bu araştırma yöntemi ile araştırma da veri tamamlama sağlanılmaktadır.

Bu araştırmada soru formlarının uygulanmasında yardımcı olarak Türkiye Aile Değerleri Araştırması'nın nitel araştırmaları soru formundan kaynak sağlanmıştır.⁵

Örneklemin belirlenmesinde ise; Bursa'nın İnegöl ilçesinde yaşayan Erzurumlu aileler belirlenmiştir. Birinci olarak Erzurumlu aile ile başlayıp görüşme formu uygulanmasına karar verilmiştir. Görüşme formu uygulanırken aile de kuşak olup olmamasına dikkat edilecektir. Toplam 34 aile ile anket yapılması ve 17 kadın 17 erkek olması ön görülmüştür.

3. 7. Görüşme Formu

Araştırmada hipotezlerime uygun olarak soru formu oluşturuldu. Oluşturulan görüşme formumda konu başlıkları altında sorular hazırlanmıştır. Her başlık atında

⁵ bkz. Proje Yürütücüsü :Abdullah TOPÇUOĞLU (2010), Türkiye'de Aile Değerleri , (ed. Mustafa Turgut), Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

hazırlanan sorular çerçevesinde kişilerin görüşleri yazılarak konu başlıkları altında değerlendirme analizleri yapılacaktır. Hazırlanan bu soru formunda çalışmada istenilen sonuçlara ulaşılmaya çalışılacaktır. Hazırlanan görüşme formu başlıkları:

- Demografik Bilgiler
- Kentleşme ve Aile
- Evliliğe Bakış ve Evlilik Tutumları
- Akraba İlişkileri
- Çocuğa Bakış
- Geleneksel Değerler
- Ailede Kadın ve Erkeğin Rolü
- Ekonomi
- Karar alma

IV. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ

Araştırmanın bu bölümde oluşturulan nitel veriler kısmında, katılımcıların görüşleri alınarak yorumlanmıştır. Araştırmayı daha anlaşılır hale getirmek için çalışmanın konusuyla ilgili kategoriler oluşturulmuş ve bu kategoriler için sorular hazırlanmıştır. Sorular eşliğinde katılımcılar da görüşleri dile getirmiştir. Bu görüşler ile araştırmanın verilerine nitel yöntem ile ulaşılmıştır.

Nitel araştırma Bursa'nın İnegöl ilçesinde yaşayan Erzurumlu ailelerinden oluşmaktadır. 17 erkek 17 kadın olmak üzere toplam 34 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

4.1. Kentleşme ve Aile

Dünyadaki gelişmeler ve Türkiye'ye yansımaları, toplumsal hareketliği görünür kılmıştır. Sanayileşmedeki değişimler ve ardından kentleşme, değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına ve toplumun en küçük yapısını oluşturan aile kurumuna yansımıştır.

Bu çalışmada ailenin kente göç etme sebepleri, kente göç ederken ki öncelikleri, kentleşme ve bu süreçte aile yapıların da değişimin olup olmadığı hususunda katılımcılar ile görüşülmüştür. Bu kategoride Erzurum'da doğup büyüyen ve kente göç eden katılımcılar mevcuttur. Kentte yaşam, Erzurumlu ailelerin ne gibi değişimlerin olduğu, geleneklerin sürdürülme hassasiyetinin ve ilişkilerde, düzende değişimlerin olup olmadığı gibi konular katılımcılar ile görüşülmüştür. Böylece Erzurumlu ailelerin kent yaşamı ortaya konulmaktadır.

•Ailenizin ve sizin Erzurum'dan, İnegöl'e göç etme sebebiniz nelerdir? Göç ettiğiniz yeri seçerken neyi öncelemiştiniz, taşınacağınız yerin hangi özelliğini göz önünde bulundurdunuz?

Türkiye'de 1950 den tarımda makineleşme ile bir nüfus hareketliliği baş göstermiştir. Kır toplumlarında ekonomi zorlukların yaşanmasına daha iyi bir yaşam

arayışı için kentlere hareketlilik olmuştur. Bu hareketlilik kültürel bir hareketliliği de göstermektedir. İnsanlar bir yerden başka bir yere geçerken geleneklerini, değerlerini gittikleri yerde yansıtabilmekte ve göç ettiklerin yerin kültürel değerleri de geleneklerine ve değerlerine yansıtabilmektedir. Ayrıca, kentte göç edilecek yerleşim yeri belirlenirken yabancılaşmanın önüne geçme için belirlenen yerde kümelenmelerin olduğu bilinmektedir.

Katılımcılar bu konuda gittikleri yerde bir tanıdığının olmasına önem verdikleri belirtmektedirler. 'Yaşamlarının büyük çoğunluğunun nerede geçirdiği' hususu dikkate alınmıştır.

S.B (Yaş 84)

"Buraları daha iyi gördük geldik.Burada iş vardı. Çoluk çocuk kalkar yarın iş bulur diye. Birde Erzurum kış memleketi. Oğlumla beraber yaşıyordum, o gelince bende onunla geldim. Abim, kızım buradaydı bizde kalktık geldik. Ama yazdan yaza memleketime giderim".

.....

M.B (Yaş 39)

"Köyde iş olanakları iyi değildi. Burada iş olanakları fazlaydı o yüzden göç ettik. Aynı köyden yakınlarımız buraya gelmişlerdi, bizlerde duyuyorduk daha iyi bir yaşam olduğunu. Bizlerde göcümüzü toplayıp buraya geldik".

M.Ö(Yaş 57)

"Ekonomik sebeplerden dolayı göçüp geldik. Erzurum'da yaşarken de sürekli gurbet ellerde çalışırdık. Şehre, yurtdışına gidip biraz para kazanıp memleketeye dönerdik. Gidip gelmek tabı zor oluyordu. Şehirdeki kazancım daha iyi olduktan sonra ailemi de alıp şehre yerleştim.Burada şimdi yaşamım çok çok daha iyi".

E.U (Yaş 56)

"Geçim dolayısıyla buraya geldim. Burada iş sahası daha fazla olduğu için buraya göçüp geldik. Biz buraya geldiğimizde sıfır gelmiştik. Maddi anlamda bugüne kadar ne yaptıysak burada yaptık. Şimdi dururumuz çok şükür iyi".

H.B (Yaş 65)

"Köyde yaşam koşulları zordu. Şehre göç eden tanıdıklarımız vardı. Oradaki yaşamın daha iyi olduğunu duyuyorduk. Birde erkekler bizde hep gurbete giderdi.

Erkeklerimiz oradaki yaşamı biliyorlardı. Ekonomik zorluklarımız hep vardı. Bu yüzden şehre göç etmeye karar verdik".

U.B (Yaş 28)

"Burada iş imkanları daha iyi olduğu için amcalarda burada yaşıyorlardı. Bu yüzden burayı tercih ettim".

L.B (Yaş81)

"Erzurum çok soğuktu o yüzden buraya geldim. Buranın yaşayışı oradan daha kolay, burada daha iyi yaşıyorum.İnegöl'ü iyi gördüm buraya seçtim. Bir de abim buradaydı. Oğlumda buraya geldi yapı yaptı, onun için buraya yerleştim".

Kente göç etme temelde ekonomik sebepler ile daha iyi bir yaşam olanakları sunması fikridir. Kır yaşamında sınırlı iş sahası vardı. Kente göç etme sebeplerin başında sosyo-ekonomik nedenler almaktadır. Bireyler ilk olarak gurbetçi olarak geldikleri kentte daha sonra yaşam imkanlarının daha fazla olduğunu gördükçe ailelerini de getirterek kent yerleşim gerçekleştirmiştir. Ama seçilen yerin belirleyicisi bir tanıdığın, bir akrabanın veya bir hemşerinin olması önem arz ettiği anlaşılmaktadır.

✓ ***Kente yaşamak aile yaşam biçimini ve aile içi ilişkileri değiştirdi mi?***

Kent, geniş yapısı ile bir çok kültürü içinde barındırmaktadır. Kentsel alanda yaşayan bireyler kendi kültürel değerleri korumaya çalışırken bir yanda kentte ayakta kalabilmek için kent kültürüne uyum sağlamaya çalışmaktadır. Burada önemli olan kendi kültürel değerlerini, aile yaşamını ne kadar koruyabildiği veya etkisinde kaldığıdır. Farklı kültürel değerlere açık olmak veya sürdürmek kuşaklar arasında yaklaşımların nasıl olduğu önemlidir.

M.B. (Yaş70)

"Buraya geldikten sonra düzenimde hiç bir değişiklik olmadı. Geleneğim, göreneğim orada ne ise burada da aynı devam etmekte. Erzurum kültürü eydür. İnegöl kültüründen benim ne haberim olsun. Yazdan yaza da köyüme gidiyorum.Oturmamız, kalkmamız orada nasılsa burada da aynı".

S.B(Yaş75)

"İlleki buraya geldikten sonra bir şeyler değişti. Buraya geldikten sonra buranın havası falan bana gelmedi, hastalanıyorum.Tebi oldu burası başka şehir.Ben şimdi buraya uyamirem.Artık gençler uydu da ben uyamirem. Neyse ki ele gidirim. Yarı köylü yarı şehirli ele yaşayıp gidirem.

...

H. S (Yaş 77)

" Biz buraya geldikten sonra kültürümüz aynı devam ettirdik. Nere getsen senin kültürün peşine. Sonra burada kendi insanın da var ya düzenimiz aynı. Yalnız olsaydık İnegöl'de belki onlara uyardık; ama milletimiz peşimize çok var ya aynı köyde ne ise burada aynı. Ama çocuklarımız buranın adetlerini, gelenekleri seçti.

.....

F.B(Yaş72)

"Ben buraya kendi yörenim kültürünü uygulardım. Buranın örfi, adeti başka benim başka. Bizde erkeklerden kaçma var, nemehrem var. Erkekler ile konuşup yüzbaş görüşmeyiz.Buranın kültürüne bize uymaz.

S.B (Yaş 84)

"Biz oradaki usulü devam ettiririk. Buraya geldikten sonra heç bir şey değişmedi.Ordan buraya gelmeye ne değişecek".

L.B(Yaş 81)

"Burası biraz Erzurum'dan değişik. Buranın adetleri, yaşayış daha kolay. Bizde kendi töremizi burada devam ettirirük.

H.B(Yaş 65)

"Köyden nasıl geldiysem öyle devam edirem. Çevrem hep bizim köylüler, oturup kalkmamı, aile düzenim aynı. Ama bizde mecbur yavaş yavaş değişiyoz. Bizden sonrakiler bize ayak uyduracağı yere biz onlara uyduk.

İnsanoğlunun üzerinde zaman faktörü çok etkilidir. Doğup büyüdüğü geleneksel değerleri uzun soluklu yaşayanlar için değişim zor olmaktadır. Maddi açıdan gelişmişlikler görülse de bu aile içi ilişkilere etkisi az olduğu anlaşılmaktadır. 60 yaş üstü katılımcılar için şehir yaşamı onlar için bir iyi yaşam imkanları sunarken aile düzenlerinde değişimin olmadığı dikkat çekmektedir. Yaşamını daha çok Erzurum'da sürdürüp buraya göç eden aileler kendi kültürel değerlerinin değişmediğini ifade etmektedirler.

Z.B (Yaş 40)

"Erzurum kültürü uyguluyorum; ama buranın kültürünü de uyum sağladım. Burada yaşıyorsak buraya ayak uydurmak zorundasın. Erzurum kültürünü Erzurum'da bıraktık".

S.B (Yaş 39)

"Buraya geldikten sonra yaşamında çok şey fark etti. Köydeki kültürümle şehirdeki kültürüm aynı değil. İllaki buraya uyum sağlamak zorunda kalıyorsun. Burada farklı bir çevreye sahipsin. Onlar ile oturup kalktıkça sende bir zaman sonra yaşadığın yerin değerlerini sürdürmeye başlıyorsun".

Z.B(Yaş40)

Maddi açıdan genişledikçe, bulunduğun ortamda farklı ise ister istemez yaşamında değişmekte. Burada koşullar Erzurum'a göre daha iyi.Kadınlar burada daha rahat kadınlara daha özen gösteriliyor. Kadın için imkanlar daha güzel.

İ.B (Yaş24)

" Evlilik bahsi ile Erzurum'dan buraya geldim. Tabi ki burada farklı bir çevre farklı bir kültür. Mesela en basiti biri umreye gidecek, biz umreye gidecek kişiyi yemeğe davet ederiz. Uğurlarken de hediye veririz. Burada böyle bir kültür yok. Uğurlamak için görmeye giderken pasta, poğaça, börek götürüyorsun. Burada yaşamaya başladıktan sonra çok zorlanmadım her yere ayak uydurabiliyorum. Örneğin; Burası biraz gösteriş düşkünü oldukları için her şeyi ile seni cezbediyor. Sende ayak uyduruyorsun.

Orta kuşak ve genç kuşak katılımcıların kentte kültürel değerleri sürdürme çabası zamanla azaldığını kentin kültürel değerlerini benimsedikleri anlaşılmaktadır. Erzurumlu ailelere baktığımızda kuşaklar arası zamanla düşünsel farklılıklara, kentin kültürel ve sosyal yaşamının zamanla benimsendiği katılımcıların görüşlerinden ortaya çıkmaktadır. Kültürel değerlere bağlılık ve değişme kaplı olan kuşaktan değişime açık kültürel geçişlerin yaşandığı bir kuşak görülmektedir. Özellikle kadının konumu kent hayatı daha rahat bir yaşam sunduğu ifade edilmektedir.

- ✓ ***Erzurum ailelerine baktığımızda genelde aynı apartman veya aynı mahalle tercih ettikleri gözlenmekte bu konu hakkında görüşleriniz nelerdir?***

Kır toplumu homojen bir yaşam şekline sahiptir. Dar bir coğrafyada yaşam süren insanların bulunduğu çevre daha çok akrabalarından ve tanıdık çevreden oluşmaktadır. Kır toplumunda sürdürülen bu yaşam şekli kentte de aynı şekilde sürdürülme çalışılması küçük akraba kümelenmelerin oluşmasını sağlamıştır. Katılımcılardan, Erzurum ailelerinin de kentte bu yaşam şeklini sürdürmelerinin öğrenilmesi hususuna önem verilmiştir.

S.B (Yaş 84)

"Şehre geldiğimizde bir arsa almaya yükümüz yetmiyor. Oğlum burayı aldı çok geldi. Bir erse alırsın bir adama çok gelir. Baktı ki ben yenemeyeceğim, yapamayacağım. Bacısını soktu binaya. Bereber yaptılar. Bacısı olmasaydı kimseyi sokmazdı. Erseyi aldı beklerdi. Çalıştıkça yapardı. Sonra bir akraban ile bereber olup ev yapıyorsun. Yabancıyı binaya sokmaz. Yabancı ey olmaz aynı binada. Mesele biz size geliyoruz. Aile sırrı konuşuyoruz, yabancı ile sır konuşabilir miyiz.

....

H.B (Yaş 65)

"Birlik ve beraberliği kuvvetlendirmek için bir arada bulunuyoruz. Aynı apartmanda olduğum için memnunum".

M.Ö(Yaş 57)

"Bende aile apartmanında oturuyorum. Daha çok aynı kültüre alıştığımız için aynı insanlar ile oturmayı tercih ediyoruz. Mesela benim alt katımda oturan insanlar rahatsız olmaz, bende onlardan rahatsız olmam.Bizim kapıdan içeri girdiğin zaman ben alttaki komşumun bekçisiyim, o da benim bekçim. Bizim kültürde öyle olduğu için kendi insanlarımız ile aynı apartmanda oturuyoruz. Oğlumu evlendirdim onu da bir alt katıma yerleştirdim.

Z.B (Yaş 40)

"Aynı köyden aynı mahallelerden gelmiş olmalarına bağlıyorum. Biz Erzurum'da yaşadığımızda akrabalarımızın hepsiyle bir mahalle de yaşıyorduk. Buraya geldiğimizde de bu kültürü devam ettirdik".

M.B(Yaş 40)

"Adamların aralarında birlik olduğundan bir yer alıp, beraber yapı yapmışlar. Kendi insanın olunca daha çok güveniyorsun. Yabancıya kendi akrabadan kadar güvenemezsin. Akrabadan kötülük gelmez".

H.S (Yaş 35)

"Köyden gelen gelenek gibi şey. Köyden yabancı olduğun bir yere geliyorsun. İç içe olmak, birbirinden destek almak için bir araya geliyorlar".

U.B (Yaş 28)

"Akrabaların bir arada olması aynı kültürel ortamı sağlamak ve yaşamak için bir arada oturmaktalar.

Kente göç ile gelen insanlar daha çok yabancılaşmanın önüne geçmeye ve kendi kültürel değerlerini ve yaşayışını devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Saha araştırmada toplanılan veriler bu sonuç çıkmaktadır. Erzurum aileleri genel itibariyle ya aynı apartmanda yaşamakta ya da aynı mahallede yaşamlarını sürdürmektedirler. Kuşakların görüşleri aynı ifadeleri içermektedirler. Alışmış bir yaşam şeklini kentte de sürdürülmeye çalışmaktadırlar. Bir arada bulunma, kültürel birliği devam ettirme, yerleşim yerinde yabancıya karşı olma durumu hakim. Bu doğrultuda Erzurum ailelerinin bulunduğu yerleşim yerleri küçük Erzurum kümelenmelerinin oluşmasını sağlamıştır.

4.2.Evliliğe Bakış ve Evlilik Tutumları

Evlilik iki insanın hayatını birleştirdiği ve toplumda meşruiyetin sağlanmasıyla bir birliğin oluşmasıdır. Evlilik bir ailenin değerlerinin neler olduğu hakkında bilgi verir. Kültürel değerler ve içinde yaşadığın çevre ise evlilikle ilgili tutum ve bakışları etkilemektedir. Geleneksel evlilik kültüründe eş seçimin belirleyicisi daha çok aile büyüklerin olduğu toplumsal değişim ile birlikte bu belirleyicilerin bireylerin kendileri olmaktadır. Katımcılar ile yapılan araştırmada bu görüşe benzerlik görülmektedir.

✓ Kaç yaşında evlendiniz ve nasıl evlendiniz?

Geleneksel toplumlarda evlilik daha çok görücü usulü ile yapıldığı ve küçük yaşlarda yapıldığı görüşüne nasıl yaklaşılmaktadır?

F.C (Yaş 72)

"Görücü usulü ile evlendim. 25 yaşında evlendim. Büyüklerimin kararıyla. Hiç tanımadan, görmeden. Bizim örf ve adetlerimize saygımız vardı. Büyüklerimiz ne derse ona karşı gelme şansımız yok.Onları üzemezdik biz".

M.B (Yaş 39)

"Görücü usulü ile 18 yaşında evlendim. Evlilik yuva kurmak ve Peygamberimizin sünnetini yerine getirmek için evlendim".

S.B (Yaş 39)

" 16 yaşında evlendim. Görücü usulü ile evlendim. Evlilik aile oluşumudur, sorumluluktur".

M.Ö(Yaş 57)

"27 yaşında evlendim. Görücü usulü ile evlendim. Bizim zamanımızda büyükler karar verirdi. Kendi memleketlim bir kız evlendim. Akrabalarım görmüş beğenmiş, anneme tavsiye ettiler, sonra evlendik.Evlilik, evlendikten sonra bir eşin ne kadar önemli olduğunu daha iyi gördüm".

L.B (Yaş85)

"30 yaşında evlendim. Bizde evliliğe büyükler karar verir. Ben gurbette çalışmaktaydım. Köye gettim. Anam bir kız beğenmiş. Babamda razı oldu. Bununla (eşini göstererek) evlendim. Yaşamımızda bununla ey".

S.B (Yaş 84)

" Abim buldu bunu(eşini göstererek). Ben İstanbul'da çalışıyordum. Bizim köylü Muazzez var. Onun Babası geldi İstanbul'a bayram. Dedi seni Hafız (abi) cürengesten (köyün adı) evlendiriyormuş. Ele bir şey yok dedim. Köye gettim. Essekten böyle bir şey var. Oğraştılar gettiler geldiler. Nişanladılar.Sonra da düğünü yaptık.

...

F.B (Yaş 72)

"23 yaşında evlendim. Görücü usulüydü. Kocam aynı köydendi. Orada adetlerimiz, oğlanın, yengesi köye gelir evleri dolanırlar, kızı olan evlere bakınırlardı. Eğer kızı beğenirlerse akşam kızı görmeye istemeye gelirlerdi. Ana-baba kızı beğenirler ise kızın ve oğlanın uzaktan bir tanışmasını isterlerdi. Beğenirlerse nişanları yapılırdı. Kıza pek laf düşmezdi. Aile büyükleri verdikten sonra düğünü yapılırdı.Evlilik anlarsan çok ey bir şey. Allahın emrinde de çok güzel bir şey".

E.Ç(Yaş 27)

"25 yaşımda kendisiyle tanıştım. Severe evlendim. Baktık kendisiyle anlaşıyoruz birlikte evlenmeye kara verdik. Evlilik saygı ve sadakatten geçiyor. Aşk, sevgi yerini saygı ve sadakate bırakıyor.

.....

Z.C(Yaş 39)

" 26 yaşımda evlendim. Severe evlendim.Evlilik eşin ile kafan yapın uyuyorsa çok iyi görüyorum. Özgürlük olarak görüyorum.

B.B(Yaş21)

"20 yaşımda evlendim. Severe evlendim. Evlilik birbirine saygı, sevgi, sadakat ile yürütmektir.

İ.B (Yaş 24)

"20 yaşımda evlendim. Görücü usulü ile evlendim. Ama görücü usulü ile evlenmek istemezdim. Severe evlenmek tercih ederdim. Görücü usulüyle evlenince evlendiğin kişiyi tanıma fırsatın olmuyor. Severe evlenince, evlenecek kişiyi daha çok fırsatın oluyor. Görücü usulü ile evlenince kendini hemen bir curcunanın içinde buluyorsun.

Türk toplumunun geleneksel evlilik kültürü görücü usulü olarak tanımlanmaktadır. Erzurum kültüründe de kuşaklar arasında evliliğe karşı tutumda geleneksellikten bireysel tercihe doğru bir değişim yaşandığı anlaşılmaktadır. Yapılan görüşmelerde görücü usulünün de varlığının devam ettiği de verilerden sağlanmaktadır. Ama birinci kuşağın evlilik tercihlerinde kararların aile büyüklerinin verdiği değişen yaşam koşulları, çevre evlilik tercihlerinde bireysel tercihlerin arttığı bir gerçektir. Kır toplumlarında evlilik yaşının küçük olduğu bir kanaat hakimdi. Ama katılımcılara evlilik yaşları sorulduğunda ortalama 20 yaş üstü olduğu öğrenilmektedir. Evliliğin değeri hususunda, kuşaklar arasında tanımlamalar ve bakışta farklılaşmaktadır. Dini bir vecibenin yerine getirmesi olarak görülen evlilik aşk, sadakat, özgürlük gibi kavramsal tanımlara yer vermiştir.

✓ İlk evlendiğinizde aile büyükleriyle mi oturdunuz yoksa ayrı eve mi çıktınız?

M.B(Yaş 40)

"İlk evlendiğimde birlik oturdum. Bizim zamanımızda gelin ilk birlik giderdi. Sonra arkasından kayını evlenirse evdeki gelin ayrılır, yeni gelin birlik oturmaya başlardı.Şimdiki çocuklar bizim gibi birlik oturmaz. Kızımı da birlik vermedim, vermezdim de."

H.B (Yaş 65)

"Köyde evlendiğimde aile büyükleri, kaynım ve eltimlerle oturdum. Şehre gelince bir süre daha kaynım ve eltimlerle oturdum daha sonra ayrıldım."

M.Ö (Yaş 57)

"İlk evlendiğimde abimle 10 Yıl beraber oturduk. Beraber oturduğumuzda, ailemin, çocuklarımın çok sıkıntısı olmadı. Ama herkesin ayrı oturmasını isterim."

S.B (Yaş 33)

"İnegöl'e ilk gelin geldiğimde eltim ve kaynımla iki yıl oturdum."

Z.B (Yaş 40)

"İlk evlendiğimde 6 yıl aile büyükleriyle oturdum. Sonra kaynım evlendi ben ayrıldım. Kaynım birlik oturdu".

A.S (Yaş 57)

"İlk evlendiğimde aile büyükleriyle 11 yıl oturdum. Şehre gelince evimiz ayrıldı."

B.B(Yaş21)

"Aile büyükleriyle oturmam. Oturmak istemem."

E.D (Yaş23)

"Aile büyükleri ile oturmuyorum. Oturmak istemem. Herkesin kendine ait yaşam alanı olması gerekir."

U.B(Yaş 28)

"Ayrı eve çıktım."

Kır toplumlarının aile yapısı daha çok geniş aile yapısı olarak bilinmektedir. Katılımcıların verileri doğrultusunda bu bilgiyi destekleyici bilgi verilmektedir. Erzurum kültürünün aile yapısında geniş aile yapısının olduğu gözlenmektedir. Kuşaklar arası ailelerin bir arada oturması hem sosyo-ekonomik sürecin etkisi olduğunu hem de algıdaki değişimin geniş aile yapısındaki değişimin azalmasında etkili olduğu öğrenilmektedir.

Katılımcılar, şehre ilk gelindiğinde de belli bir süre aileler geniş aile yapısını devam ettirmişlerdir. Çünkü maddi imkanların yetersizliği ailelerin belli bir süre geniş aile yapısını sürdürdükleri daha sonra imkanlar iyileştikçe ailelerin ayrı evrelere çıktıkları ifade edilmektedir. Zamanla maddi imkanların iyileşmesi aile yapılarında çekirdek bir görünüm almasını sağlamıştır. Günümüze yakın kuşaklarda katılımcıların bilgisi doğrultusunda çekirdek aile yapısının arttığı anlaşılmaktadır. Kuşaklar arası aile büyükleriyle oturma fikrine sıcak bakılmamaktadır.

✓ *Dini nikah mı daha önemli resmi nikah mı?*

Nikah, evliliğin temel görünümüdür. Toplumumuzda nikah, önemli görülmekte ve değer verilmektedir. Nikah ile iki insanın evlendiğinin gerek toplumda gerek Allah katında ilan etmesidir, diyebiliriz. Çoğu katılımcıya göre nikah önemli bir ifadenin temsilidir.

V.B (Yaş 49)

"Benim için dini nikah daha önemli. Nikahta yüzük takıyorlar söz yapıyorlar. Bu kızla gezecek, tozacak. Hemen demiyor ki bu kızla resmi nikah yapalım. Bir dini nikah yapalım, Bunlar rahat gitsin, gezsinler, görüşsünler. Yani bunlar günaha girmesinler diye o sorumluluğu üstünden atıyor. Dini nikah yapılıyor ki çocuklar günaha itilmesin. Daha sonra resmi nikah. Neden önce dini nikah hem dinimiz gereği hem de ayrılması kolay oluyor. Resmi nikahta ayrılması daha zor oluyor.

.....

Z.B (Yaş 40)

" Dini nikah önemli. Ama dinimize göre resmi nikah tabi resmi nikahın önemi de büyük.

H.B(Yaş65)

" Dini nikah daha önemli, sonra nikah önemli".

S.B (Yaş 39)

"Dini nikah daha önemlidir. Daha sonra resmi nikah".

S.B (Yaş 84)

"Dini nikah önemlidir.Hükümet nikahı evet kanunen önemli. O boşanırsa ben hak talep ederim ben boşanırsam o hak talep eder.Allah'ın şeriatinde dini nikah önemli; ama kanune gelince resmi nikah önemli".

S.B(Yaş75)

"Evel dini nikah ama ondan sonra da öteki olacak. Dini nikah hepsinden önemli.

H.S(Yaş35)

"Resmi nikah o da dini nikah yerine geçiyor.

E.S (Yaş29)

"Dini nikah daha önemli sonra da resmi nikah.

E.Ç(Yaş 27)

"Tabi ki dini nikahla birlikte resmi nikah.Sadece dini nikaha da karşıyım ikisi birlikte olacak. Resmi nikah kadının haklarının korunmasında çok önemli".

Dünden bugüne kuşaklar arasında aile içi ilişkiler, evliliğe bakış ,gelenekler değişime uğradığı ifade edilse de toplumda temel de var olan dini değerler toplumda her zaman önemi ilk sırada yer almaktadır. Katılımcıların görüşleri ile her iki nikahta olması gerekmektedir. Eski kuşağa değerlendirdiğimizde dini değerlerin daha baskın olduğunu ifade yer almaktadır. Günümüze doğru dini nikah ile resmi nikah eşit düzeyde önem verildiği ortaya çıkmaktadır. Tabi bundan bulunduğumuz zamanın şartları, kanunlarında etkisi vardır. Ayrıca, Erzurumlu ailelerde dini değerlerin baskın olduğu anlaşılmaktadır. Her kuşakta dini nikah ve resmi nikahında önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

✓ Eşinizde aradığınız özellikler nelerdi?

İki insan evleneceği insanı karar verirken, kendi için önemli olan kıstasları karşısında görmek istemektedir. Toplumsal değerlerimiz bizim evleneceğimiz insanda aradığımız özellikleri etki etmektedir. Ya da yaşadığımız çevre bunda belirleyici olmaktadır. Katılımcılar görüşleri, yetiştiği kültürel ortamın 'eşte aradığınız özellik' konusu üzerinde etkisi olmaktadır.

N.B(Yaş72)

"Ben özellikle bilmem. Köylerimiz yakındı. Anası gelip istedi büyüklerde karar verdi. Bizim oralarda sorulmazdı. Sadece duyardık, felancanın da oğlu eymiş diye. Bir tek arkadan gördüm, uzun boyluydu, o kadar.

F. Y(Yaş 72)

"Bizde özellik falan yoktur. O zaman özellik nerede, güzelliğe bakarık, boya posa bakarık. Evlendikten sonra özellikler ortaya çıkardı. Biz aynı köydendik. Köyün ortamı küçüktür. Senden duruyorsun büyükler bahsedince şunun oğlu şöyle eymiş bunun oğlu bele eymiş. Büyükler görmeye geldi babam da munasip gördü verdi.

S.D (Yaş 50)

"Bizde evlenmemize büyükler karar verdiği için uygunluğuna da onlar bakarlardı.

H.B(Yaş 65)

"Şimdiki gençler gibi tanıma fırsatımız yoktu. Güzeldi aldım. Daha önce bir iki kere uzaktan gördüm".

B.A (Yaş 21)

"Karakterine benim için önemliydi. Saygılı olması, anlayışlı olması benim için önemli kriterlerdi.

E.S (Yaş 29)

"Benim aile yapıma, kültürüme uygun olması. Çünkü ne ailemi yadırgasın ne de ailemin yanında yabancılık çeksin.

E.Ç (Yaş 27)

"Dinine, imanının güçlülüğüne baktım. Aile yapısına baktım. Eğlenceli olması benim için önemli. Somurtkan, sert yapılı insanları sevmiyorum. Tek yönlü değil, çok yönlü baktım.

Kültürel değerler evlilik kurumu hakkında etkisi görülmektedir. Erzurumlu insanların eski kuşakta evlilik konusunda geleneksel bir görünüme sahip. Evlilik tercihinde kararın büyüklerde olması, aranan özelliklerinde kararını yine büyüklerin verdiği ifade edilmektedir. Kır toplumlarında yaşanan çevrenin küçüklüğü, insanların birbirlerini tanıma kolaylığı vardır. Büyükler tarafından tanıdık bildik olması da önem arz etmektedir. Baktığımız kuşakta evliliğe bakışta değişim olduğu fark edilmektedir. Doğum büyüdüğü ortamın veya zamanın çoğunu geçirdiği yer, insanın görüşlerinde etki etmektedir. Katılımcılardan biri "biz kalktık öyle gördük" cümlesi bu fikri desteklemektedir. Kente doğum büyüyen kuşak ise ne gördüyse onu yaşamına dahil etmektedir. Kent, heterojen bir yapıya ve bir çok kültürü içinde

barındırıp tek bir kültür bütünleştirmektedir. Bulunduğun çevrenin genişlemesi, imkanların gelişmesi bireylerin düşüncelerini yönlendirme de etkili olmaktadır.

✓ ***Evlilik öncesi eşlerin birbirini tanımaları için zaman geçirmeleri konusuna nasıl bakıyorsunuz?***

Bu başlıkta aslında kuşak farklılığında kültürel değerlerdeki dönüşümü anlamaya çalışırken bir yandan da 'evlenmeden önce eşlerin birbirini tanımaları' soru formunda dini değerlerinde etkisi anlaşılmaya çalışılacaktır.

L.B(Yaş 81)

"İyi değil. Bize uygun değil. Yüzüklerini taksınlar görüşsünler, sonra da evlensinler.

F.B(Yaş 55)

"Ben doğru bulmuyorum. Gez dolaş işine gelirse evlen işine gelmezse evlenme. İslamiyet'e uygun bir şey değil. Bizde büyüklerimiz kimi uygun görmüşse onunla evlenirdik".

S.D.(Yaş50)

"Eşlerin evlilik öncesinde dinimiz açısından doğru değil. Ama normal şartlarda da bir doğruluğu var. Önceden insanlar belli bir çevrede evleniyordu. Şimdi çevre daha geniş çocuklarda farklı kültürlerden insanlar ile de evlenmeye başladı.

M.Ö(Yaş 36)

"Ben birbirlerini tanımak isterim ama belli bir seviyede olması gerek. Nişanlılık döneminde birbirlerini tanıyabilirler.

Eski kuşak katılımcılar için evlilik öncesi eşlerin birbirlerini tanımaları hususuna sıcak bakılmamaktadır. İlk kuşak katılımcılara göre evlilik kurumunun gerçekleşme aşamasında dini değerlerin baskın olduğu anlaşılmaktadır. Kent yaşamında eski kuşak için evlilik tutumlarında gelenekselden biraz da farklı olarak belli ölçülerde sıcak bakılmaya başlanıldığı gözlenmektedir. Özellikle eski kuşak için iki insanın birbirini tanıyabildiği zamanın nişanlılık dönemi olarak kabul etmektedirler. Onun öncesi kabul görülmemektedir.

E.D (Yaş 23)

"Ben doğru buluyorum. Ben eşimle 5 yıl konuştuktan sonra evlendim".

E.Ç(Yaş27)

"Ben kesinlikle tanımadan evlenemezdim, yapamazdım da. O yüzden eşimi tanıyarak karar verdim.

Erzurum aile yapısı muhafazakar bir aile yapısı olarak bilinmektedir, 'tutucu' bir görüş hakimiyeti bilinmektedir. Kadın ve erkek ilişkilerinde, birbirlerini önceden tanımasına eski kuşakta çok sıcak bakılmamaktadır. Onlara göre bir kızın oğlanı veya oğlanın kızını tanıma nişanlılık döneminde olması gerekmektedir. Ama bugün geldiğimiz zamanda Erzurumlu ailelerin çocukları eşlerin birbirlerini tanımaları gerektiğini ve evliliklerini de önceden tanışarak evlendiklerini ifade etmektedirler. Bulunduğu çevre, yaşadığın kültür, eğitim; zihniyet yapısının değişmesinde etkiye sahiptir.

✓ ***Karı-koca arasında sevgi bittiğinde evlilik de biter mi? Peki karı-koca arasında sevgi bağı kopmuş olsa da sizce evlilik sürdürebilir mi?***

Sevgi bir evlilikte en önemli duygudur. İki insanı birbirine bağlayan ve aile kavramını ayakta tutan en önemli duygudur. Evlilik bağının temelini bu duygu oluşturmaktadır. Evlilik sevgi kavramı ile birlikte oluşmakta ve devam etmektedir. Bir evlilikte evliliğin devamını sağlayan duygu sadece sevgi midir? Katılımcılardan evlilik kurumuna karşı tutumlar hakkında bilgi sağlanmaya çalışılmaktadır.

M.B(Yaş70)

"Çoluk çocuğun hatırı varya bitmez. Evlilik sırtındaki çamaşır değildir ki çıkarıp atasın, her zaman saygı duyulan bir şeydir. Şimdi nesil için öyle bir şey değildir".

L.B(Yaş 81)

"Niye bitsin. Bizde evlilik ölünce biter".

F.Y(Yaş72)

"Benim evliliğimde biz birbirimizi severdik. Ufak tartışmalardan karı-kocanın sevgisi bitmez. Küersen, akşam olur barışırsan. Şimdikilerin gözü dışarı da . Önceden bizlerde öyle değildi. Bizim zamanımızda erkekler bizi kıskanırdı, dışarıda bir erkek bizi görsün istemezlerdi.

.....

A.S(Yaş 74)

"Bizim neyse devam eder, ölene kadar. Gezerler anlaşılır sonra da anlaşamazlar. Biz bir yolda senelerdir beraberiz. Şimdi ki gençlerde sabır yok, kanaat yok, tahammül yok. Ondan ayrılık çok. Bizim zamanımızda ne götüysen onunla yaşarsın neyi gettin bulduysan onunla yaşarsın. Şimdi öyle değil. Şimdi evlilikler bunun kabuğu niye sarı diye ayrılıyorlar.

Eski kuşakta evliliğin önemi, anlamı, mahiyetinin çok önemli olduğunu öğrenilmektedir. Katılımcının görüşlerinde toplumda boşanmaların artmasında nelerden kaynaklandığına dair ifadeler yer almaktadır. Yaşamımızdaki maddi-manevi gelişmeler ve değişimler bir yandan da davranışların, öğretilen değerlerin değişmesine etki etmiştir.

V.B (Yaş 49)

" Sevgi bağı bittiğinde evlilik biter.

S.B(Yaş39)

"Bitmez. Eğer çocuklar varsa o sevgi tekrar filizlenir. Eğer temelde sevgi varsa bence o sevgi küçücük şeylerden bitmez. Tabi çocuklar için bir yere kadar gider.

H.B(Yaş 35)

" Belli bir müddet sarsılır. O sarsıntı arayı bozar, bitmeye doğru götürür. Çocuklar yönünden bir yere kadar dayanırsın ama aynı şekilde giderse o yıpranma bitirir".

E.Ç(Yaş27)

"Sevgi bağı bittiğinde evliliği bitirebilirim. Saygı ve sadakat da küçücük bir şüphe kesin bitiririm. Çocuklarda olsa bitiririm".

U.B(Yaş28)

"Evlilik bitebilir; ama çocuk söz konusu olunca evlilik kurtarılabilmektedir.

Evliliklerin devam ettirilmesinde sadece sevginin olmadığı çocuk ve birlikte geçirilen zaman kavramı da etkisi olmaktadır. Eski kuşağın cevaplarından sevgi bağı da bitse evliliğin tek olduğu ve ayrılmanın olmayacağı ifade edilmektedir. Erzurum toplumu boşanmaya karşı olan bir toplum görüşüne sahip. Bu görüşte değerlerin ve

çevrenin de etkisi olmaktadır. Eski kuşağın çevresinin dar oluşu, böyle bir durum ile karşılanmaması ve ayıplama korkusu, sevgi bitse de evliliğin süreceği görüşü hakim kılmalıdır. Yaşadığımız kültürün, çevrenin bireyin yaşamını etkilediği ve değerlerin değişmesi bireyin yaşamına farklı bakmasını sağlamaktadır.

Kuşaklar arası evlilikte sevgi kavramı daha önemli görülmekte ve sevginin bitmesi evlilikte bitme sebebi olarak dikkat çekmektedir. Kuşaklar arası evlilik kavramına karşı hassasiyet ve verilen değerde azalmaktadır. Sosyal çevrenin değişimi, evliliğe karşı tutumlarımızın da farklılaşmasını sağlamıştır. Fakat, hangi zaman olursa olsun bir toplumda çocuk faktörü önemini her zaman korumaktadır.

4.3.Akrabalık İlişkileri

Toplum içinde yaşayan birey kaçılmaz olarak çevresi ile iletişim kurma faaliyetini göstermektedir. Sosyal bir ilişki olan akrabalık, bireylerin birbirleri üzerinde görevlerin oluşmasını sağlayan bir ilişki ağıdır. Akraba ilişkilerini görünümü aile içinde anlaşılmaktadır. "Akrabalık sistemi en basit düzeyde birey ile grup arasındaki ilişkileri, anne-baba ile çocuklar, kardeşler ve evli eşler arasındaki ilişkiler modeline göre kurar" (Marshall, 1999: 12).

Akraba ilişkileri, toplum için önemli bir role sahiptir. Akraba ilişkilerine bakarak sosyo-kültürel değişimin aileler üzerinde etkisi görülmektedir. Modernleşmenin etkisi olarak görülen toplumsal değişim akrabalık ilişkilerinin de olumsuz olarak etkilediği görüşü hakim. Bu doğrultuda akraba kümelerinin bulunduğu ortamlar genişledikçe akraba sosyalleşmesinde de azalma olduğu ifade edilmektedir. Katılımcılar ile bu konuda görüşleri alınacaktır.

S.B (Yaş 84)

"Akrabalarım ile görüşürük. Telefon ile her zaman görüşürük. Akrabalarımız ile muhabbetimiz eydir. Hısımları demiyorum da .

A.S (Yaş 77)

" Tabi görüşüyoruz. İlk daha fazlaydı. Şimdi senin sene göre çevren var onun ona göre çevresi var. O çevreni tamam edipte akrabaya ulaşamazsın. Yoksa kırgınlık dargınlık bir şeyimiz yokta . Şehirlerde yaşam akrabalar birbirlerine uzak oldular.Telefonla görüşürüz. Eskiden görüşmeler daha çoktu. Hep evlerimize gider gelirdik. Artık ceneze, bir düğün olacak ki göresin.

....

M.B (Yaş 70)

"Uzaktaki akrabalarım ile telefonda görüşürüz.. Akrabalarım ile çok bağlıyızdır. Buradaki akrabalarım ile iyiydik; ama biraz serinlendik. Artık insanlar birbirlerinin cudam olmasını istemiyor. Halbuki Allahın ekmeği mi yok sen de ye ben de".

F.C (Yaş 72)

" Akrabalar ile görüşürüz. Ama akrabalar önceki kadar birbirlerine bağlı değil. Millet zenginleşti mi geçim derdine mi düştü, biraz uzak kaçırler yani. Eskiden daha iyiydi yani".

M.Ö(Yaş 57)

"Akrabalarımız ile görüşüyoruz. Bizim tarafta (Erzurum'da) akrabalık ilişkileri önemli. Şimdi gerçi işe güce daha çok önem veriliyor; ama akrabalarımızı önemsiyoruz, görüşüyoruz. Düğün ve cenazelerde kesinlikle katılım olur. Hastalıkta, sağlıkta, kederde akrabalarımız ile günlerimizi paylaşıyoruz. Bu geleneğimizi hiç kaybetmişizdir".

A.S(Yaş 57)

" Akrabalarımız ile elimden geldiğince sürdürüyorum. Gidip gelmeye önem veriyorum. Uzaktakiler ile telefon ile görüşmeye çalışıyorum".

S.D(Yaş 50)

"Akrabalarımız ile görüşüyoruz; ama önceki sıklıkla görüşemiyoruz. Ya gelemiyor ya ben gidemiyorum".

Z.B(Yaş 40)

"Akrabalarımız ile görüşmemiz devam ediyor. İletişimimi koparmamaya çalışıyorum. Çevrem genelde akrabalarımından olduğu için gidip gelmelerimiz devam ediyor.

U.B (Yaş 28)

"Akrabalık ilişkilerimi burada çok sürdüremediğimi düşünüyorum. Yaşam koşulları ve rekabet ortamı burada daha çok olmaktadır. Bu yüzden akrabalık ilişkileri azaldı.

E.S (Yaş 29)

"Çoğu ile olmasa da görüşüyorum. Görüşmeme nedenim bir uzakta olmaları iki eski bağı olmaması. Babalarımızın akraba bağları daha iyi, babalarımız köydeydi. Gurbette de olsa yine bir aradaydılar. Şimdi akrabaların her biri bir tarafta dağılmış durumda bir de burada çevremiz farklılaştı. Farklı insanlar ile ilişkimiz artınca akrabalarımız ile görüşmemiz azaldı gibi.

İ.B (Yaş 24)

" Buradaki akrabalarımız ile çok fazla görüşmüyoruz. Gelip gitmemiz az. Burada çevrem daha çok yabancılardan oluşmaktadır. Tabi bir kaç akrabam ile de görüşüyorum; ama çok değil".

E.D (Yaş 23)

"Yani eskisi gibi gidip gelmeler yok. Zaten herkes kabuğuna çekildi. Bayramdan bayrama gelgit yapılıyor. O da evde büyükler varsa gidilip görülmekte. Onun dışında bazen kuzenlerle görüşüyorsun. Akrabalar ile binde bir. Çoğaldığımız için akraba görüşmelerimiz azaldı. Artık herkesin çocukları, torunları, o var bu var derken eskisi gibi birbirine gel git yok.

Akraba ilişkileri kent yaşamında eskiye nazaran azaldığı anlaşılmaktadır. Ekonomik sebepler ve daha iyi bir yaşam insanları farklı yerlere göç etmesine neden olmuştur. Bazı akrabalar bir arada toplanırken bazı akrabalar çevre illere dağılmıştır. Bu sebeple akrabalar arasındaki mesafe artınca ilişkilerdeki mesafede arttığı anlaşılmaktadır. Kentte geçim derdi, kazanma hırsı ilişkileri etkilediği ve mesafelerdeki uzaklık akrabalar ile görüşme sıklığını azalttığı ortaya çıkmaktadır.

Eski kuşak akraba ilişkilerini sürdürme çabası gösterirken ikinci kuşak ve üçüncü kuşak bu çabayı göstermedikleri bir gerçektir. Yeni kuşak katılımcılar, çevrenin farklılaşması akrabalar ile geçirilen zamanın azaldığı görüşü yansıtmaktadır.

✓ Eşinizle akrabalık ilişkiniz var mı? Akraba evliliklerine karşı düşünceleriniz nelerdir?

S.B (Yaş 84)

"Onunla (karısı) heç akrabalığım yoktur. Ama bizim o tarafta çok vardır. Bu kasabanın mahallesi cürengesli, oralı. Akraba evliliği eydir; ama yabancı daha iyi olmaktadır. Allahın şeriatinde bile yabancı ile evleneceksin akraba ile

evlenmeyeceksin. Akrabada şimdi süt müt karışık olur. Çocuklarımdan birini abimin kızına verdim. Diğeri hep yabancı".

F.Y(Yaş 72)

" Kocam akrabalığım yoktur. Ama aynı köylüyük".

A.U (Yaş 51)

"Eşimle akrabalık ilişkim yok. Akraba evliliği yapanda var yapmayan da var. İyi geçinirsen iyi bir şey".

E.D(Yaş 23)

"Eşimle teyze torunuyuz. Çok yakın bir akraba evliliğini tercih etmezdim, etmedim de. Biraz uzak diye oldu. Bizde teyze çocuklarıyla bile evlenen var. Mesela benim babam dayısının kızıyla, annemde halasının oğluyla evlendi. Eskiden böyle vardı; ama şimdi bu kadar yakın yok".

E.Ç (Yaş 27)

"Eşimle akrabalık bağım yok. Aynı kültüre bile sahip değilim. Akraba evliliği, benim kafama göre biraz uzak. Malum bizim yöre de çok var. Ben yapmazdım, istemezdim".

E.S(Yaş 29)

"Eşimle akrabalık ilişkim var. Akraba evliliği yapılması dinimize göre bir sıkıntı yok. O yüzden sıcak bakıyorum.

Toplumumuzda akraba evliliklerinin varlığının devam ettiği öğrenilmektedir. Kuşaklar arası değerlendirdiğimizde her kuşakta akraba evliliği görülebileceği tespit edilmektedir. Dikkat çeken nokta kentte uzun süre yaşayan kuşağın, özellikle ikinci ve üçüncü kuşakta kentte de akraba evliliği görülmesi, akraba evliliklerin devam ettiğini göstermektedir. Akraba evliliğine eski kuşak kadar sıcak bakılmasa da kentte de akraba evliliklerinin sürdüğünü işaret etmektedir.

✓ **Komşunuz akrabanız mı?**

Kent, fiziksel mekanın geniş olduğu, konak sayısının fazla olduğu bir yerleşim yeri olarak tanımlayabiliriz. Kentte yaşam, olanakların gelişmesi ile çekirdek aile yapısının arttığı, artık her evli çiftin kendine ait bir yaşam alanını tercih ettiği bir gerçektir. Kır toplumlarının yaşam merkezi akrabalarından oluşmaktaydı. Kenttin heterojen yapısı, yabancılaşmanın da artmasına neden olmuştur. Erzurum ailelerinin,

kır yaşamında sürdürdükleri bir arada yaşama geleneğini, kentte de sürdürüp sürdürmediklerini öğrenmeye çalışılacaktır. İnegöl'de yaşayan Erzurum aileleri araştırması yapıldığında ya aynı apartman ya da aynı mahalle de yaşam sürdürmekte oldukları gözlenmiştir. Kentte de bu kültürel birlikteliği sürdürme amacının ne olduğu öğrenmek ve bu gelenek kuşaklar arasında da devam edip etmediğini öğrenmek amaçlanmıştır.

L.B(Yaş 81)

"Oğlumla aynı apartmanda oturuyom. Yabancıdansa tanıdık bildik daha ey".

Kentte aile hayatı çekirdek bir aile yapısı olduğu bilinmektedir. Ama katılımcıların bilgileri doğrultusunda geniş aile kültürünün varlığının da günümüzde devam ettiğini göstermektedir.

F.Y (Yaş 72)

"Neden, komşuluklarını, akrabalıklarını sürdürmek için bir arada yaşamakta. Eski gemişlerini sürdürmek için. Nasıl yaşamışlarsa o yaşama devam etmek. Mesele ben kızımın apartmanına gelmişem komşu diye bir şey yok, bele komşuluk mu olur. Bizim orada mesele komşu çıkar selamlaşırız. Hep bereber ikindi çaylarımızı içerik. Erzurum da eleydi. Burası değişik.

...

S.D(Yaş 50)

"Aile aparmanı bizim ki. Kardeşlerimde oturuyorum.

Z.B(Yaş 40)

"Komşum akrabam".

Z.Ba(Yaş 40)

"Evet akrabam. Daha rahat ediyorsun. Girip çıkarken, tanıyıp bildiğin insanlar.

E.S(Yaş 29)

"Komşum akrabam. Aile büyüklerimle aynı apartmanda oturuyorum.

U.B(Yaş28)

" Koşum akrabam değil. Akrabalarım ile aynı apartmanda olmasını istemem. Aynı mahalle olabilir".

B.A(Yaş 21)

"Komşum akrabam değil. Aynı apartmanda oturmak istemem; ama aynı mahalle olabilir.

Erzurumlu aileler, özellikle göçle gelen aileler aynı apartmanda oturmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Aile apartmanları daha çok kardeşler ile paylaşılmakta. Bazı aileler çocuklarını da kendi yanlarına aldıkları öğrenilmektedir. Erzurum aileleri, birliği ve bir yerde yaşama kültürünü devam ettirmeye çalışılmaktadır. Eski kuşak, geleneksel aile yapısına benzer kültürü kentte de devam ettirmeye çalıştıkları, 'çocuklarını yanlarında yaşamalarını istemekteler'; fakat ayrı dairelerde yaşam sürülmekte. Eski kuşak bu kültürel değerleri sürdürmek isterken sonraki kuşaklar bunu tercih etmedikleri, ayrı apartmanlarda yaşam sürdürmek istememektedirler. Kentte çekirdek aile yapısının arttığı bilinmekle birlikte geniş aile yapısının varlığını da korudu öğrenilmektedir.

4.4.Çocuğa Bakış

Çocuk , toplumda neslin devamını sağlayan bir varlıktır. Kadın ve erkek için çocuğun aileye katılması ile rollerine yeni roller eklenerek anne ve baba rolleri eklenmektedir. Çocuğa bakış geçmişten günümüze değerinde kültürler arasında farklılıklar görülmektedir. Kentte, çocuk sayısında, değerinde, çocuğa bakış ve kadının çocuk üzerindeki etkileri hakkında katılımcıların görüşleri alınacaktır.

✓ Kaç çocuğunuz var ve çocuğunuzu kaç yaşında kucağına aldınız?

S.B(Yaş 84)

" Beş tene çocuğum var. 30 yaşında evlendim 31 yaşında da çocuğum oldi.

L.B(Yaş 81)

"Altı tene evladım vardır. İlk evladımı 31 yaşında kucağıma aldım. Babam nüfus kağıdına yaşımı küçük yazdırmış. Bir de gurbet ellerde çalıştığımız için köylere yazdan yazaya giderdik. Sonra askere gittim, geldim. Anca evlendim.

....

Kır yaşamında evliliklerin küçük yaşta yapıldığına dair kanı vardı. Araştırmada katılımcıların verileri doğrultusunda, kır yaşamında da geç evliliklerin olduğu bilgisi öğrenilmektedir. Eski kuşak katılımcıların, çalışma koşullarının zorlukları, gurbet hayatlarının güçlüğü evlenme zamanlarının geç olmasında etkili olduğu

öğrenilmektedir. Eski kuşakta da günümüzdeki gibi geç evlenmelerin olduğu öğrenilmektedir.

N.B (Yaş 72)

"Beş evladım var. Hepsi birbirinden eydir. İlk evladımı 18 yaşında kucağıma aldım.

F.C (Yaş 72)

"İki çocuğum var. 27 yaşında evlendim".

S.B (Yaş 75)

"Beş çocuğum var. İlk çocuğumu 21 yaşında kucağıma aldım. Çocuk aile için önemlidir. Allah herkese heyirli zürriyet versin".

F.A (Yaş 54)

" Dört çocuğum var. İlk çocuğumu 18 yaşında kucağıma aldım. Çocuk karı-kocayı birbirine bağlar".

V.B (Yaş 49)

"Üç çocuğum var. İlk çocuğumu 27 yaşında kucağıma aldım.

Z.Ba (Yaş 40)

"Üç çocuğum var. İlk çocuğumu 20 yaşında kucağıma aldım".

Z.C (Yaş 39)

"İki çocuğum var. İlk çocuğumu 27 yaşında kucağıma aldım".

İ.B (Yaş 24)

"Şuan bir tane çocuğum var . Çocuğumu 23 yaşında kucağıma aldım. Birde kardeş isterim çocuğuma. Başka düşünmüyorum. Sorumlulukları zor".

Çocuk sayısı kuşaklar arası baktığımızda gittikçe azalmakta ve kadının çocuğu kucağına alma yaş büyümektedir. Bu duruma etki eden nedenler, kentte eğitim imkanlarındaki iyileşmeler ile bilinçliliğin artması, çocuk bakımında maddi anlamda zorlanmaların yaşanması, kadının da çalışma yaşamında yer alması, aile de çocuk sayısının azalmasında etkili görülmektedir.

Kuşaklar arası erkeğin çocuğunu kucağına alma yaşı benzerken; kadının çocuğunu kucağına aldığı yaş büyümüştür. Bu görüşme sorusunun cevapları değerlendirildiğinde kuşaklar arası erkek ve kadın için de ayrı değerlendirme yapılması gerekli görülmüştür. Bu doğrultuda kent hayatında kuşaklar arasında

erkeğin çocuğunu kucağına aldığı yaş ortalama aynı olduğu, kadının için evlenme yaşının arttığı, çocuğunu kucağına aldığı yaşın büyüdüğü ve çocuk sayısının da azalma olduğu ortaya çıkmaktadır.

✓ ***Çocuğunuzun ismini kim koydu?***

Aile de çocuğun isminin kimin koyduğunun öğrenilmesi , kültürel değerler hakkında bir bilginin sağlanılmasında etkili olmaktadır. Erzurum ailelerinin geleneksel yapısında aile içinde söz söyleme hakkı aile büyüklerine aittir. Çocuğun isminin belirleyicileri de aile büyükleri olabilmektedir. Bu durum kuşaklar arasında katılımcıların verileri doğrultusunda anlaşılabacaktır.

L.B (Yaş 81)

"Çocukların isimlerini büyükler koyar".

F.Y (Yaş 72)

"Benim heç koyduğum yoktur. Büyükler koyardı bizde, biz heç karışmazdık. Dedesi, nenesi, amcası, halası koyacaksa biz onlara karşı gelmezdik".

M.B (Yaş 70)

"Çocukların isimlerini büyükler koyardı. Bize sıra gelmezdi. Büyükler dedi bende uydum. Büyükler ne dediyse oydu".

A.K (Yaş 54)

"Birincisini babam, ikincisini hatırlayamadım, üçüncüsünü de ben koydum".

M.B (Yaş 40)

"Bizde aile büyükleri koyar. Dedesi, nenesi, amcası. Ama üçüncüsünü ben koydum.

Geleneksel kültüre sahip olan Erzurumlu aile yapılarında çocukların isimlerini koymada hakimiyet aile büyüklerine ait olduğu öğrenilmektedir. Aile büyükleri, aile içi karar verilmesinde söz söyleme hakkına sahip olduğu ve belirleyici oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcıların cevapları, kadının-annenin aile içinde etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların verileri doğrultusunda orta kuşak katılımcıların karar vermede aile büyüklerinin etkisinin kırılmaya, son çocukta olsa isim koyduğunun görülmeye başlaması algıların yavaş yavaş değiştiği ortaya çıkmaktadır.

H.B (Yaş 35)

"Çocuklarımla isimlerini eşimle beraber karar verdik. Aile büyüklerimize danıştık ama son kararı biz verdik".

Se.B (Yaş33)

"Çocuklarımla ikisinin ismini de ben koydum

İ.B (Yaş 24)

"Çocuğumun ismini ben koydum.

Yaşadığın zamanın, çevrenin bireyin zihniyet yapısı üzerinde etkiye sahiptir. Eski kuşak katılımcılar için bu durum tamamen hiyerarşik bir görüş hakimken günümüz kuşak için bu görüş etkisinin kırıldığı, kuşaklar arasında aile büyüklerinin karar verme aşamasındaki yerini bireysel kararların aldığı anlaşılmaktadır. Özellikle aile içinde kadının etkisinin arttığı öğrenilmektedir. Çünkü kadın eski kuşakta görünümü söz söyleme hakkına sahip olmadığı sadece çocuğun bakımından sorumlu bir role sahipti. Kadın artık, çocuk üzerine sadece bakımından değil karar verme noktasında da etkili olmaya başlamıştır. Şu konuda dikkat edilmesi gerekir, bu konuda aile büyüklerin etkisinin tamamen kaybolduğu görüşünü de çıkaramayız. Etkisi var olmakla beraber sadece karar verici olarak değil görüş bildirici olarak var oldukları anlaşılmaktadır.

✓ ***Toplumda erkek çocuğunun kız çocuğuna göre daha önem verildiği bilinmektedir, bu tutum hakkında düşünceleriniz nelerdir?***

Kır toplumlarında erkek çocuğa ihtiyacı daha fazla gerek duyulmaktaydı. Kır toplumlarında çalışma yaşamındaki zorluk güç gerektirmektedir ve fiziksel güce sahip erkek, kadından ayrılmasında etkiye sahipti ve erkek çocuk daha değerli görülmekteydi. Kente yaşamında da ailelerin çocuklara karşı bakışı, tutumları nasıl etkilemektedir?

L.B(Yaş 81)

"Tabi erkek çocuğu önemli. Kız elin evine gider. Nasıl kalırsın yanında bakalım el isteyecek mi? Ama erkek evladına gidersin, onun evinde daha rahat edersin".

F. Y (Yaş 72)

"Hepsi benim gözümdedir aynıdır.

Z.B(Yaş 40)

"Hiç fark etmez. Kız ya da erkek olması.

S.D(Yaş 57)

"Kız ya da erkek çocuk ayrımı yapmam.

U.B(Yaş 28)

"Benim için kız ya da erkek çocuk olmasının önemi yok. Sağlıklı olması benim için önemli.

Katılımcıların cevapları, çocuğun kız ya da erkek olmasındaki verilen değer, genel itibariyle kuşaklar arasında çok bir fark görülmemektedir. Ama birinci kuşak katılımcıların cevaplarında erkek çocuğun değerinin korunduğu, önem verildiği ortaya çıkmaktadır.

✓ Çocuğun yetişmesinde kim daha etkilidir veya etkili olmalıdır? Anne mi yoksa baba mı?

Toplumda kadın ve erkek için belirlenen rol dağılımı vardır. Erkek evin geçiminden sorumlu; kadın ise evinin düzeninden, çocuğun bakımından sorumlu algısı hakimdir. Çocuk üzerinde bakım konusunda bir ayrım gözetilmekte ve o bakım anneye ait olduğu görüşü hakim. Değişen sosyo-kültürel çevre zamanla algıların değişmesinde etkili olmakta ve toplumun rol ayrımına farklı yaklaşımlar görülmeye başlanılmıştır.

S.B (Yaş 84)

"Anne yetiştirir çocuğu. Baba ne edecek. Hele bizim memlekette baba köyde durmaz ki, çocuğa ya terbiye vere ya da başka bir şey vere. Baba dışardadır".

A.S(Yaş 77)

"Ana daha etkilidir. Çocuk genelde evde. Sen her yanlışını görürsün. Erkek bilmez. Erkek sadece eve ekmek getirir".

S.B(Yaş 75)

"Ana bilir çocuğun yetişmesini bana nereden bilecek. Baba para kazanır, eve ekmek getirir. Ana pişirir, döşürür, çocuklarına bakar.

F.C(Yaş 72)

"Çocuk üzerinde anne etkilidir. Çocuğunla anne ilgilenir. Anne devamlı beraber çocuk ile. Baba dışarıda hep".

E.U (Yaş 56)

"Çocuğun yetiştirilmesinde anne etkilidir. Baba çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlar. İhtiyaçlarını temin etmek bir de çocuklarını takip etmek. Onu da anne her zaman yapacağı için biraz da baba üstlenmesi gerekir".

Z.B (Yaş 40)

"Tabi ki anne, anne etkili olmalıdır".

H.B (Yaş 35)

" Anne de baba da çok önemli. İkisinin de yerleri çok ayrı; ama çocuk anneye daha düşkün. Bende ne kadar ilgi göstersem de bir yerden sonra çocuk üzerinde annenin etkisi daha fazla".

S.B(Yaş 33)

"Çocuğun yetişmesinde anne de baba da ikisi de etkili olmalıdır. Çocuk anne-babanın aynasıdır. Her ikisi de eşit etkiye sahiptir".

N.B(Yaş 29)

"Anne de baba da etkilidir. Sonuçta çocuk iki insanın meyvesidir. Sorumluluk her ikisine de aittir.

E.D (Yaş 23)

"İkisi de bence etkili olmalıdır. Yani anne olup baba olmaz ya da baba olup anne olmaz denmemeli. Mesela tutarsız bir anne baba olmamalı. Anne artık evde durup çocuk yetiştirmemeli. Anne de sosyal olup, eğitimlere katılarak çocuğunu yetiştirmeli.

...

Çocuğun değeri, anne içinde baba içinde önemi her zaman varlığını korumuştur. 40 ve üstü yaş grubunun görüşlerini incelediğimizde geleneksel kadın erkek rol ayrımı algısı dikkat çekmektedir. Erkeğin görevi çocuğun maddi ihtiyaçlarını karşılanması; kadın ise çocuğun geriye kalan her şeyinden sorumlu görülmektedir. 40 ve 20 arası altı yaş gurubu için çocuğun yetiştirilmesinde eşitlikçi bir anlayışın olduğu, görev dağılımında da eşitlikçi bir görüş hakim.

Yaşadığın sosyal çevre, düşüncelerin değişmesinde etkili olabilmektedir. Yaşamını sürdürdüğü kültür içinde geleneksel tutumlarında değişmesini sağlamaktadır.

✓ **Çocuğunuzdan ileriye yönelik beklentileriniz nelerdir?**

Çocuk bir ailenin en önemli meyvesidir. Ailelerin çocuklara bakışı hakkında , dönemsel etkenler olabilmektedir. Geleneksel dönemden modern döneme doğru çocuk ile ilgili yenilikler, dönüşümler çocuktan beklentileri de farklılaşmasında etki etmiştir. Çocuğun geleceği yönünde beklenen algılarda katılımcıların cevapları doğrultusunda farklılık göstermektedir.

L.B (Yaş 81)

"Çocuğum büyüdüğünde dinini, kültürünü iyi bilsin, anasına- babasına iyi baksın yeter".

F.C (Yaş 72)

"İyi olsun, çalışsın kimseye muhtaç olamasın, herkes çocuğunun mutluluğunu ister".

M.B (Yaş 70)

"Kendilerine iyi bir hayat kursunlar. Anaya, babaya karşı gelmesinler, kuranlarını okusunlar, namazlarını kılsınlar, oruçlarını tutsunlar. Başka ne beklentim olur ki".

M.Ö (Yaş 57)

"Bizim kültürümüze göre yetiştirmek. Büyüğüne saygılı. Hem sosyal hem muhafazakar olmalarını isterim".

V.B (Yaş 49)

"Önce İslamiyeti, kültürümüzü bilmesi. Okuması, kendi hayatını kurtarması.Beklentim bu kadar".

Se.B (Yaş 33)

"Çocuklarım okuyup meslek sahibi olmalarını isterim tek isteğim bu.

U.B (Yaş 28)

"Kendine iyi bir gelecek kurması,ayakları üzerinde durması, hayırlı bir evlat olmasını isterim".

İ.B (YAŞ24)

"Çocuğumdan beklentim, iyi bir meslek sahibi olsun , hayırlı bir evlat olsun, iyi bir geleceği olsun isterim".

B.A (Yaş 21)

"Kendi ayakları üzerinde durmasını, saygılı olmasını isterim".

Çocuk neslin devamını sağlayan bir bireydir. Bir aile için çocuk neslin devamını sağlayarak kültürü, değerleri aktarma görevine sahiptir. Aileler de çocuklarını yetiştirirken bu hususlara önem vererek çocuklarını büyütmektedirler. Kuşaklar arası çocuktan beklenti; geçmiş dönemlerde çocukla ilgili beklenen sadece iyi bir insan olması, dini vazifelerini yerine getirmesi olarak yetiştirilmesine önem verilmektedir. Günümüze doğru şehir yaşamı, sosyo-ekonomik değişim, eğitim olanaklarının iyileşmesi ve artması, ailelerinde çocuktan beklentileri daha kazanç içeren bir birey olarak, 'kendi ayakları üzerinde durması, iyi bir meslek sahibi olması' gibi ifadelerin kullanılması çocuğun yetiştirilmesinde beklentilerin değiştiği anlaşılmaktadır. Kuşaklar arası çocuğa bakış, iyi bir insan olmasında farklı olarak daha kazanç merkezli bir yetiştirilmeye çalışıldığı öğrenilmektedir. Kent yaşamında uyum sağlarken bir yandan ayakta kalma mücadelesi verilmektedir. Kentte imkanlar kırsal topluma göre daha iyi durumda olmakla birlikte aynı zamanda şartlarda yaşam şekline göre zorlaşmaktadır.

✓ ***Çocuğunuzu yetiştirirken kültürel değerler mi yoksa bulduğunuz dönemin etkileri mi daha ağır basmaktadır?***

F.Y (Yaş 72)

"Biz kalktık ne gördüysek çocuklarımızı onu öğrettim, uyarladım. Bir büyük çağırdığında her zaman deriz ki büyüğün sözünü tutun. Bizler büyüğün yanında çayımıza limon atmazdık, kahve içmezdik, ayıptır diye yapmazdık. Bir büyük geldiği zaman bir cahil oturuyorsa hemen kalkar büyüğüne yer verir. Burada öyle değil, büyük gelmiş biri gelmiş hiç önemli değil.

...

A.S (Yaş 57)

"Ben tabi kendi kültürüme göre çocuklarımızı yetiştirdim. Ama şimdiki çocuklar çevreden çok etkileniyorlar. Şimdi benim arkadaşı nasılsa ona özenerek yaşıyor".

S.D(Yaş50)

"Tabi kendi kültürel değerlerime göre yetiştirmeye çalışıyorum. Ama şimdiki bizim zamanımız gibi değil. Kendi isteklerine göre yetişiyor. Buranın kültürü de bizim kültüre benzemediği için buranın kültürü etkili oluyor".

Se.B (Yaş 39)

"Doğum büyüdüğüm yere göre yetiştirmeye göre çalışıyorum; ama illa ki bunun kültürünü alıyorlar. Bizim çevremiz hep aynı insanlardı. Birbirimize benzerdik. Burada mesela çocuğum birinden bir şey görse gelip onu illa ki aldırmaya çalışıyor. Ben istemesem de çevre bir şekilde yaptırıyor".

E.Ç(Yaş 27)

"Çocuklarımı çok geleneksel yetiştireceğimi düşünmüyorum. Çok geleneksel bir düşünceye sahip değilim".

B.A(Yaş21)

"Kültürel değerlerimi göz önünde bulundururum;ama günümüze göre de yetiştirmeye çalışırım. Zaman git gide değiştiği için ikisini de göz önünde bulundurarak yetiştiririm".

İ.B(Yaş 24)

"Çocuğumu çağın şartlarına göre yetiştiriyorum".

Yaşadığımız çevre yaşamımızı yönlendirilmesinde etkili olmaktadır. Aslında kim nasıl görüyorsa o şeklide yetiştiği bir gerçek. Kuşaklar arasında bu farklılık ortaya çıkıyor. Eski kuşak katılımcının cevabı da günümüz kuşak katılımcının da cevapları benzer. Sadece yaşanan zamanın şartları farklılık algısını neden olmaktadır.

Bireyin sosyalleştiği ilk yer ailedir. Birey, aile kurumu içerisinde toplumun norm ve değerlerini öğrenmekte, yaşamına uyarlamaktadır. Kır toplumunda bireyin sosyalleştiği alan daha dardı ve her birey ailesine benzer davranışlara sahip olmaktadır. Kentte sosyalleşme ortamlarının geniş olması, bireyin aile dışında sosyalleşme süreci artmasında etkilidir. Kuşaklar arası incelediğimizde eski kuşak, çocuklarını kendi kültürel değerlerine uygun yetiştirebilirken, bu imkan daha fazla iken; günümüz kuşağı çocuklarını kendi kültürel değerleri ile birlikte bulunduğu çevrenin şartlarına göre de çocuklarını yetiştirme gereği duymaktadır. Değişen yaşam koşullarıyla şekillenen sosyal çevreye, kurumlara uymaları yönünden de baskı yapmaktadır.

4.5. Geleneksel Değerler

İnsan içinde doğum büyüğü topluma göre şekillenmektedir. Bir toplumu diğer toplumdan ayıran özelliklerinden biri gelenekleridir. Toplumların devamlılığı için geleneklerin kuşaktan kuşağa yaşatılması gerekir. Toplumun kültürel özelliklerini gelenek ve değerlerin bir araya gelmesiyle tanımlayabiliriz.

Değerlerimiz bizi toplumdaki yerimizi, konumuzu belirlemektedir. Değerler, insanlara yön vermekte ve davranışlarda benzeşmeyi sağlamaktadır. Toplumsal yapımız, aile yaşantımızın devamlılığı, düzeni değerlerimizin sürdürmekle gerçekleşir. Toplumlar, kültürler; değer yargıları ile tanımlanabilmektedir. Bir kültürü anlayabilmek, farklılığı görebilmek değerler sayesinde öğrenilmektedir.

İnsan yaşamındaki değişimler ve dönüşümler, değerlerinin de dönüşmesine ya da var olanlarının üzerine eklemeler olmasına etki etmiştir. Değerler, insanların davranışlarını, değişimini yönlendirebilmektedir. Değerlerimiz bize ne olduğumuzu, nasıl olmamız gerektiği konularında yolumuzu aydınlatmaktadır.

Kent yaşamında Erzurum kültürüne ait geleneksel değerleri, kuşaklar arası önem derecesinin farklılaştığı anlaşılmaktadır.

Sizin ailenizi göz önüne aldığımızda hangi konularda (düğün, bayram, yemek, giyim-kuşam, çay kültürü, komşuluk, akraba ilişkileri, yardımlaşma vs.) geleneklerinizi devam ettiriyorsunuz ve hangi konularda değişim olduğunu söyler misiniz?

Her toplumun kendine ait geleneği, göreneği, adetleri vardır. Her toplum kendine ait geleneksel değerleri sürdürmekle birlikte yeniliklere ve değişime açık bir toplum özelliğine de sahiptir. "Koşullar değiştikçe, geleneksel çözüm yollarının sağladığı doyum düzeyi azalmakta ve değişmektedir. Yeni ihtiyaçlar bilinç düzeyini yükseltmekte ve bu ihtiyaçlara karşılık gelecek düzenlemelere gidilmektedir" (Morsümbül, 2014: 50).

Bir toplumun kültürünü; kendine ait ritüellerde, sembollerde, ilişkilerde kısacası görülebilir unsurlarda öğrenebilmekteyiz. Değişimin olup olmadığı yine bu özelliklere bakarak öğrenebilmektedir. Kentte Erzurum geleneklerinin kuşaklar arası yansıyan özellikleri değişimi anlaşılmaktadır.

Her toplumun kendine ait ve kendine özgü geleneksel adetleri, töreleri vardır. Erzurum kültürünü yansıtan temsili özelliklere sahiptir. Bunlardan bazıları;

•Erzurum Kültürel Giysisi Ehram (İhram)

Erzurum kültürel giysisi olan ve hala kullanımda olan dış giysi olarak tabir edilen ehramdır. "Genelde ham renkli koyunyününden elde eğrilen iplerle el tezgâhında dokunan ehram, beyaz, krem, kahverengi veya siyah renklerde olmaktadır. Erzurum kadınları dışarıya çıktığında kıyafetinin üzerine bu giysiyi giyer ve yüzünü de örterek gider" (Salman&Atmaca, 2009: 15). Başın tamamen örtüldüğü sadece yüzün açık kaldığı bir örtünme şeklidir.

Erzurum kadınlarının baş bağlama şekli ise 'yaşamak' diye tabir edilen bir örtünme şekline sahiptir. Giysiler üzerinde kültür kadar iklim ve dinsel inançlarda etkili olmaktadır.

•Erzurum Düğünü

Kır toplumlarında Erzurum düğünleri köyde ağırda, köy odasında, harmanda yapılır, kadın ve erkek ayrı yerlerde eğlenirmiş. Bu durum Erzurumlu halkın muhafazakar yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Erzurum düğünlerinde kültürel Erzurum halayları çalmakta ve tulum eşliğinde bar oynanmaktadır. Buna göre Erzurum'da 'bar' önemli kültürel oyundur.

Erzurum düğünlerinin geleneklerinden biri de 'elma atma' geleneğidir. Bolluğu ve bereketi temsil eden bir sembolik bir kültürdür. Damat, yüksekçe bir yere çıkarak bıçak ile dilimlenmiş elmayı gelinin başına atmaya çalışır. Gelinin başına gelip parçalanıp yere düşen elma, damadın arkadaşları tarafından toplanıp damattan bahşiş alındığı bir düğün geleneğidir.

•Erzurum Çay Kültürü 'Kıtlama Çay'

Erzurum kültürel özelliklerinden birisi de çay içme geleneğidir. Erzurum'da kendine özgü çay içme geleneklerine sahiptir. Çay, açık demlenir. Çünkü çayın çok içilebilmesi renginin açık olması gerekir. Çay her bardakta içilmez. Çay, cam bardakta ve ince belli olmak zorundadır.

Erzurum'da ikramı açık renk ve kaşıksız olarak sunulan çay, 'kıtlama' diye tabir edilen bir yöntem ile içilmektedir. "Erzurum'da çay şekeri de farklıdır. Erzurum fabrikasında yapılan ve çuvallarla satılan sert kelle şeker, özel bir çekiçe, "Taka tuka" denilen özel bir kabın içinde kırılır. Bu şekerin bir parçası çaya batırılıp dilin altına konur ve çay yudum yudum içilir. Dil altında şeker de bardaktaki çay bitince

erir. Çay koymak anlamında 'çay dökmek' ya da 'çay tazelemek' deyimleri kullanılır (Tezcan, 1987: 280).

F.C (Yaş 72)

"Biz o kültürü almışız onu unutamayız. Biz onu görmüşüz bizim yaşantımıza yer etmiştir. Yeni yetişenler Erzurum kültürü sürdürmez. Bir tane Erzurum türküsü dinlemez bizim oranın adetlerini sürdürmez. Yeni nesil kültürsüz ne buranın kültürü ne de bizim oranın kültürü var. Yeni yetişenler boşlukta".

Kültür, bir grup insanın bireysel ve toplu yaşamlarının öğrenilmesini, düzenlenmesini ve anlaşılmasını sağlayan adetlerdir, diyebiliriz. Kültür, bir toplumun özelliklerini yansıtan, değerlerin, geleneklerin ve tutumların öğrenilmesini sağlamaktadır. Birey, kendi kültürüne ilişkin sahip olduğu bilgileri nesilden nesile aktararak yaşamasını sağlamaktadır. Bireyin yaşamında bu denli etkili olan kültür, değişme özeliğine de sahiptir. Birey kendi kültürüne sahip olan özelliklerini başka bir yerde yaşamını sürdürmeye başladığında o yerin kültürel özelliklerini öğrenmesiyle davranışlarında ve tutumlarında değişim gözlenebilmektedir. Bu durum kültürlerarası uyumu ve adapte olmayı ön görmektedir.

Katılımcıların kültürlerarası uyum konusuna yaklaşımı '*kültürsüz*' olarak değerlendirmektedir. Eski kuşak katılımcının verilerini değerlendirdiğimizde günümüz kuşağının Erzurum geleneklerini sürdürmediklerini İnegöl geleneklerini de tam olarak uygulamadıklarını düşünerek kültürsüz değerlendirmesinde bulunmaktadır. Birey kültürel farklılıklarla ilgili ihtiyaçları ve amaçları temelinde uygun etkileşim kurduğu zaman uyum sağlamış olacaktır. Birey, geleneksel kültürünü yok olmasını önlemek için kendi kültürünü yeni kültürel değerler ile desteklemekle katkı sağlamış olacaktır.

M.B (Yaş 70)

"Burada yaşayanlar Erzurum kültürünü sürdürmüyorlar. Ama ben Erzurum'da nasıl isem burada da aynıyım. Giysimin uzunluğu da aynı yaşmağım da aynı. Burada biraz değişik giyiyorlar. Bizim orada pantol falan geyinlenmez. Gençler burada giyiyor".

F.Y (Yaş 72)

" Köyümde nasılsam yaşamım burada da aynı, düzenim aynı. Ama şimdiki nesil uymuş buralara. Bizler uzaktan gelen misafirimize yemek ikramı yaparız. Buralarda bir misafir gelse hep tabak işi yapıyorlar. Bize komşu da gelse yemek koyarız, sofraya koyarız. Şimdi giyimler farklı, bizim zamanımızda gelin saçını açmazdı. Şimdi saçını da açıyor kolsuz da giyiyor. Biz köyde ehram giyerdik; ama burada onu giyemeyiz.

M.Ö (Yaş 57)

"Geleneklerimi, göreneklerimi %100 değil; ama %80 sürdürdüğümü düşünüyorum. Ama bizden sonraki neslin pek sürdüremeyeceğini düşünüyorum. Kùltürler karıştı. Artık dışarıdan da kız almaya başladık".

Geleneksel değerler ile büyüyen ve o çevrede uzun zaman geçiren bireyler için değişime çok açık olmamaktadırlar; ama bir yandan da bazı adetlerini, törelerini şehirde sürdüremediklerini ifade etmektedirler. Eski kuşakta katılımcıların değerler konusunda hassaslığı, sürdürme ve koruma çabası yeni nesil için değerleri kendileri gibi sürdürmediklerini ifade ederken geleneksel Erzurum değerlerin kentte değiştiğini vurgulamaktadırlar.

Z.B(Yaş 40)

"İnegöl'de Erzurum kùltürünü uygulayamıyorum. Burada örf-adet farklı olduğu için ne kadar kendi kùltürümü devam ettirmeye çalışsak da uygulayamıyoruz. Sadece kendi çevremiz de adetlerimizi uygulayabiliyoruz.

E.Ç(Yaş27)

"Gelenekleri devam ettirebilen de var, ettiremeyende var. Ben bazı gelenekleri seviyorum. İllaki burada yaşadığım için buranın geleneklerini de adetlerini de uyguluyorsun. Mesela düğünümde hem Erzurum geleneklerini hem de İnegöl geleneklerini görebilirsiniz. Çevrem yarısı Erzurum yarısı İnegöl'dü. Düğün müziklerimde iki yörenin de müzikleri vardı ve İnegöl adetlerinden tavuk almayı yaptım; ama bizde yok.

B.B (Yaş 21)

"Geleneklerin biraz değiştiğini düşünüyorum. Üstüne eklentilerin olduğunu düşünüyorum. Bazı gelenekleri uygun bulmadığım için devam ettirmedim. Erzurum gelenekleri zordur. Zor olduğu için devam ettiremedim. Bizler galiba biraz kolaycılığa kaçtığımız için devam ettiremediğimi düşünüyorum.

Her toplumun kendine özgü, o şehir ile bütünleşmiş kültürel adetlere sahiptir. Erzurum kültürü de kendine özgü kültürel değerleri ile tanımlanmaktadır. Göç ile birlikte toplumlar içinde bulunduğu kültür tarafından biçimlenmekle birlikte o kültür ile varlığını sürdürmede destek olmaktadır. Çeşitli nedenler ile kültürel yapıda değişim gerçekleşmektedir. Bu değişim ile birlikte aileler toplumsal yaşamlarını sürdürebilmek adına geleneksel değerlerde değişim gözlenmektedir. Katılımcıların cevapları doğrultusunda geleneksel değerlerde, ilk kuşaktan sonraki kuşağa doğru değişim görülmektedir. İlk kuşağın temel değerlerine daha fazla önem verdiği ve Erzurum'a özgü kültürü sürdürdükleri öğrenilmektedir.

İlk kuşak Erzurum aileleri, şehir yaşamında kümeler halinde yerleşmeleri değerleri sürdürme de kolaylık sağlamak ve değişime açık olmamaktadırlar. Sonraki kuşak katılımcılar verileri değerlendirdiğimizde, kentte geleneksel değerlerini daha çok kendi kültürüne ait bireyler, aileler arasında sürdürdüklerini, yabancı bireyler ile yaşadığı kültürün değerlerini de yaşamlarında yer verdikleri öğrenilmektedir. Bu sonuç ile yenilikçi ve değişime açık bir nesil var olmuştur. Katılımcılar, yaşamlarını sürdürdükleri yerde kabul edilmek, uyumlu bulunmak adına geleneksel adetleri kendi içlerinde yer bulmaktadır.

4.6.Kadın ve Erkek Rolü

Toplumumuzda kadın ve erkek için belirlenen roller vardır. Aile içinde kadın için evin düzenini sağlayan, çocuğu yetiştiren, yaşam alanının daha çok ev içinde olarak görülmektedir. Erkek ise dışarı işleri ile ilgilenen, çalışıp eve ekmek getiren rollere sahip bir algı vardır. Yaşam koşullarının değişmesi kadın ve erkek için toplum tarafından belirlenen geleneksel rollerden farklı roller kazanmaya başlamıştır. Kadının çalışma hayatında görünür olması aile içinde rollerinde değişmesini sağlamıştır. Erzurum ailelerinin cevapları doğrultusunda zamanla kadın ve erkek için belirlenen rollerde değişim görülmektedir.

✓ Kadının ve erkeğin ailedeki rolleri nelerdir?

S.B(Yaş 84)

"Erkek evin işine karışmaz. Ev kadından sorumludur.Evin içinde olan bir şeye karışmadım.Erkek sadece çalışıp para kazanır. Kadın evde hizmetçidir. Yemek yapar, çocuk bakar, eşine hizmet eder. Erkek de eve helal kazanç getirir, barabar yerler.

E.Y (Yaş 56)

"Kadın evine ve çocuğuna bağlı olması lazım. Görevlerini dört dörtlük yapması lazım, Bizim görevlerimizde dışarıda çalışıp evin ihtiyaçlarını karşılamak, helal lokma getirmek.

A.S(Yaş 57)

"Ev işi bayanındır, dışarı işi erkeğindir. Bizde bayan dışarının sıkıntısını çekmez erkekte ben de evde yemeğin sıkıntısını çekmem.Herkesin görev dağılımı vardır.

E.S(Yaş 29)

"Kadın ve erkeğin kalıplaşmış görevleri olduğu bilinmekte erkek çalışır, kadın yapar; ama benim eşim dışarıda çalışıyor. Hayat müşterek elimden geldiğince eşime yardımcı olurum.

E.Ç(Yaş 27)

"Ben biraz burada feminen olabilirim. Kadın ya da erkeğin ayrı görevleri olduğunu düşünmüyorum. Yok kadın evde oturacak temizliğini yapacak, çocuğa bakacak. Erkek dışarıda çalışacak. Öyle bir şey yok artık, eskiden bu ayrım. Şimdi ben de çalışıyorum, eşimde çalışıyor. Bu yüzden her şeyin ortaklaşa olması gerektiği taraftarıyım.

Erzurum'da kadın olmak ve erkek olmak. Kültürel yapısını araştırdığımızda ataerkil bir yapı ve hiyerarşik bir düzene sahip olmak bilinmektedir. Eski kuşak katılımcıların verileri doğrultusunda bu kültürün onlar için kentte de devam ettiği anlaşılmaktadır. Kuşaklar arası, eski kuşak daha gelenekselci cevaplar verirken, günümüze yakın kuşak daha eşitlikçi cevaplar vermektedir. Bulunduğun çağın, bulunduğun zamanın fikirlerde farklılığın oluşmasına etkendir. Toplumsal değişim, kadın ve erkek için çizilen rol ayrımı yerine eşitlikçi bir rol dağılımına bıraktığı fikri veriler ile desteklenmektedir.

Kadın kocasından izinsiz dışarı çıkabilir mi? Mesela siz izinsiz dışarı çıkabiliyor musunuz?

S.B(Yaş 84)

"Anca kardaşlarına gider. Başka bir yere izinsiz gidemez. Erkek kadından izin almaz.

S.B(Yaş 75)

"Çıkamazsın. Herif çıkar (erkek). Ben çıkmam emir onun.O emretmemiş gidemezsin bir yere.Onun izni ile gideceksin".

N.B(Yaş 72)

"Bizim kültürde kadın kocasından izinsiz dışarı çıkamaz. Nere getsem haberi olur. İzin vermezse de çıkmam".

M.B(Yaş 70)

"İzinsiz heriften (koca) dışarı çıkmam.Aşindi (şimdi) bile çıkmam. Tek başına bir yere gitmeme izin vermez. Kadın kısmı dört duvar arasında olması lazım".

İnegöl'deki Erzurum ailelerinden eski kuşak için hala ataerkil yapının sürdürüldüğü ortaya çıkmaktadır. Eski kuşak için 'erkek kavramı' hep saygı duyması gereken bir ata kavramı olarak görülmekte. Bu durum kadın katılımcılar içinde erkek katılımcılar içinde aynı görüş hakim. Şehir yaşamının Erzurum kültürünün geleneksel aile yapısını değişimine etki etmediği öğrenilmektedir.

U.B(Yaş 28)

"Tabi ki çıkabilir. Benim eşim çıkabiliyor. Biz o güveni birbirimize verdik".

E.Ç(Yaş 27)

"Bizde izin almak değil de, birbirimizin bilmemizi sağlarız. Eşim haber vereceği yerine bilir. Zaten çıksa da kendi haber vermese de sosyal medyadan haberimiz oluyor".

Ataerkil yapının kuşaklar arasında zamanla değerinin azaldığı gerçeği ortaya çıkmaktadır. Kadın ve erkek için kuşaklar arası verilen cevaplar erkek egemenliğinin azaldığı, kadının da daha özgür kararalar verebildiği bir aileye doğru ilerleme gözlenmektedir.

✓ Kadının çalışmasına yaklaşımınız nasıl? Toplumda kadınların çalışma hayatına başladıktan sonra eşine ve çocuklarına karşı görevlerini tam olarak yerine getirebildiğini düşünüyor musunuz?

Toplumumuzda dönüm noktası olarak tabir edilen şüphesiz kadının çalışma yaşamına katılmasıdır. Bu dönüşüm geleneksel kültürden daha modern bir kültüre geçişi de temsil ettiği bir gerçektir. Türk toplumunun aslında en hassas olduğu konum belki de kadının çalışması konusudur. Erzurum kültüründe de bu durum çok

sıcak karşılanan bir durum olarak gözlenmemekte. Erzurum tutucu ve muhafazakar bir kültüre sahip. Erzurum kültürü içi bu durum kırılma nokta da diyebiliriz. Katılımcıların verdiği cevaplara baktığımızda bur durum daha iyi ortaya çıkmaktadır.

C.B(Yaş80)

" Kadının çalışması doğru değil bize göre. Şeriatte de uygunluğu yoktur. Kadının yeri evidir. Kadın çalışınca evini düzeni ey olmaz, çocuğuna ey bakamaz. Erkeğinin yemeğini yapamaz. Huzursuzluk olur. Ama tabi şimdi her şey başka başka . Kadında çalışıyor, erkekte.

....

S.B(Yaş 75)

"Kadının çalışmasını doğru bulmuyorum. Diyelim ki çalıştı, görevlerini yerine getiremez. Akşama kadar çalışıyor, nasıl görevini yapacak. Kadının çalışması şimdi mecbur kıyım".

A.S(Yaş 77)

"Artık kadın çalışıyor sen doğru bulmasan da geçim zor. Hem çalışacak hem de görevlerini yerine getirmesi zor. Ev işlerini yapması zor olur tabi. Ama benim gelinimde çalışıyor. Düzeni ayarlarsa yapabilir. Söz misali çalışır, akşamda gelir öteki günün yemeğini yapar. Beceriki olan onu yapar onu da ".

H.Ba(Yaş 65)

"Kadın evinde oturmalı, çocuğuna bakmalı. Erkek çalışsın, kadın çalışıp para kazanırsa hırsının önüne geçilmez".

Kentte yaşam koşullarının zor olduğunun görülmesi eski kuşak katılımcıları için kadının çalışmasına sıcak bakılmasa da artık çalışma zorunluluğunun olduğu düşüncesi vardır. Bu görüş bize algıda değişimlerin olduğunu göstermektedir. Ama bazı katılımcılar için erkek ya da kadın, kadının çalışma yaklaşımına hem dini yönden uygun görülmemekte hem de para kadın için olumsuz olarak ifade edilmektedir. Bu durum kadının çalışması, ailede söz hakkının artması Erzurum ataerkil yapısına aykırı bir durum olması kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz.

S.B(Yaş 40)

"İyi bakıyorum tabi ki. Bende çalışan bir bayanım. Kadının çalışması kendi parasını kazanması çok güzel bir şey.Tabi bazen görevlerinde aksaklıklar oluyor, O nokta da eşim yardımcı oluyor.

N.Ba(Yaş 29)

"Çalışan bir bayanım. Kadın çalışınca da görevlerini yerine getirebilir. Tabi bazen aksaklıklar yaşayabiliyorum. Mesela çalışmasaydım evimi iki günde bir temizlerdim. Şimdi hafta da bir yapabiliyorum. Gerektiğinde eşimde yardımcı oluyor. Üstesinden geliyoruz.

B.B(Yaş21)

"Kadının çalışmasına sıcak bakıyorum. Şuan çalışmıyorum ama ilerde çalışa da bilirim. Kadın çalışınca illa ki zorlanır tabi; ama bunu da normal karşılıyorum".

Hem kadın için hem erkek için kent imkanları zihniyet değişimine de etki ettiği bir gerçektir. Katılımcıların, eski kuşak ile yeni kuşak arasında kadının çalışma hususu farklılık gösterse de eski kuşağında bu durumu doğru bulmasa da artık kente yaşamın zorluğu karşısında kadının çalışabilirliği noktasında eşleri dahil değil, çocuklarının ve torunlarının çalışmalarına karşı görüş bildirmemektedirler. Günümüz kuşak katılımcıların genelinin kadının da çalışabileceğini doğru bulmaktadırlar.

✓ Eşiniz ev işlerinde size yardımcı oluyor mu?

Toplum kültürümüzde, kadın ve erkek görevleri ev içi ve ev dışı şekilde bölünlenmiştir. Kadının görevi evin işleri, evin düzeni, çocuğun bakımı gibi görevleri varken; erkek için evin dış bölümü, çalışarak evin geçimini sağlamak, olarak belirlenmiştir. Geleneksel kültürden modern kültüre doğru bir ilerleyiş, artan eğitim imkanları, kadının çalışması bu bölünlenmelerin zamanla değiştiği veya eşitlendiği algısı oluşmuştur. Erzurumlu katılımcı ailelerin bu algı hakkındaki cevapları, kuşaklar arası yaklaşımı bu algının varlığı hakkında kuşak farklılığını ortaya çıkarmıştır. Burada daha çok erkeğin ev işlerinde yardımcı olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmaktadır.

F.Y (Yaş72)

"Erkek ev işi yapar mı yapmaz. Bizde ele bir şey yoktu. Biz her şeyi yapar erkeğin önüne koyarık. Erkek gelir sofraya oturur.

S.B(Yaş 84)

"Ev işlerinde yardımcı olmam. Yanıma çayı getirip koyarsa bir tek onu doldururum. Başka bir şeye karışmam.

N.B(Yaş72)

"Etmez. Erkek ne bilmiş evi işini. Beceremezde.

H.B(Yaş 65)

"Bizde erkek evin içinde hiç bir şeye karışmaz. Bugün üstünü, çorabını bile ben hazırlar koyarım.O da giyinir.Bizde erkeğe hizmet edilir".

A.S(Yaş57)

"Hiç bana düşmedi".

A.K(Yaş 55)

"Ufak tefek olurum; ama çok yapmam".

M.B(Yaş 40)

"Ev işlerimde eşim pek yardımcı olmaz. Bir tek hasta olursam biraz yardımcı olur. Eşinde çalışıyor yoruluyor, ne isteyeceksin ki ondan. Adama ev işi yaptırmam".

Katılımcıların verdiği cevaplar gerek erkek katılımcı gerek kadın katılımcılar için ataerkil görüş varlığını korumaktadır. Erkek evde iş yapmaz görüşü hakim, kadında erkeğe ev işi yapmasını doğru bulmamakta. Eski kuşak katılımcıların, kent hayatındaki yaşam şeklinin hala geleneksel kadın ve erkek görev ayrımını devam ettirdikleri ortaya çıkmaktadır.

E.S(Yaş 29)

"Normalde hiç anlamam ev işlerinden;ama yapmaya çalışırım.Hayat müşterek. Üstüme düşeni yaparım. Eşim mutfakta yemek yaparken, bende içerde kızım ile ilgilenirim.

E.Ç(Yaş27)

"Evet yardımcı oluyor. Yeri geldiğinde bende eşimin dışarı yapması gereken görevlerini yaparım.

B.A(Yaş 21)

"Yardımcı olur.Beraber mutfaka gireriz. Beraber hazırlarız.

Günümüze yakın kuşakların görüşlerinde daha modern daha paylaşımcı bir aile yaşamları olduğu ortaya çıkmaktadır. Erkek ve kadın, kuşaklar arası Erzurum

geleneksel aile yapısından ayrı bir aile yapısının varlığı ile karşımıza çıkmaktadır. Ev işlerinde de erkeğin kadına yardımcı olması gerektiği görüşü var ve bu ayrımın azaldığı ortaya çıkmaktadır.

4.7. Ekonomi

İnsan yaşamında ekonomi, önemli bir etkiye sahiptir. İnsanın ayakta kalabilmesi, ihtiyaçlarının karşılanması, önem arz etmektedir. Türkiye'de yaşanan ekonomik buhran, tarımda küçülme bir çok aileyi bir yerden başka bir yere göç ettirmiş ve daha iyi bir yaşam arayışı içine yönlendirmiştir.

Aile de ekonomi ise, hakimiyet kavramı ile eş değer bir yapıya sahiptir. Aslında sosyolojik olarak baktığımızda ekonomi, bir gücü de temsil etmektedir. Katılımcıların görüşlerini incelediğimizde kuşaklar arası görüş farklılığı vardır.

✓ ***Ailenin bütçesini kim yönetmeli ve ailenin geçiminde sizce en fazla kim sorumluluk sahibi olmalıdır?***

S.B(Yaş 75)

"Para erkektedir. Sen istersen verir. Aile de dışarıda sorumluluk erkeğe aittir. Evin sorumluluğu da kadına aittir.

A.U(Yaş 51)

"Babadadır illaki.

Z.B (Yaş39)

"Ailenin bütçesi erkeğe ait olmalıdır. Sorumlulukta erkeğe ait olmalıdır; ama kadında evinde tasarruflu olmalıdır.

S.B (Yaş 40)

" Ailede bütçe ortak olmalıdır. Sonuçta bende çalışıyorum. Aile sorumlulukları da ortak olmalıdır.

E.S (Yaş 29)

"Ailede bütçe varsa, anne-baba ikisine de ait olmalıdır. Ben çalışıyorum para bende düşüncesi yanlış".

E.Ç (Yaş 27)

"Bütçe ortaklaşa olması gerekiyor. Kesinlikle benden habersiz bir şey yapmasını istemem. Bende aynı şekilde ondan habersiz bir şey yapmam. Her şey ortaklaşa karar verilmesi gerekir".

B.B(Yaş 21)

"Ailenin bütçesini düzenleme görevi kadında olmalıdır. Evin içinde kadın daha etkili olduğu için gelir-giderleri erkekten daha iyi bileceği için kadında olmalıdır. Sorumluluk erkeğe ait olmalıdır".

Katılımcılar arasında yaşlı kuşak ile genç kuşak arasında farklılık görülmekle birlikte aynı kuşak arasında da farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Eski kuşak parayı yönetim olarak değerlendirdikleri için bu konuda kesin cevaplar vermektedirler. Günümüz kuşağı daha eşitlikçi cevap vermektedir.

Eski kuşak için aile yapısı geleneksel aile yapısı geleneği kentte de sürdürmektedirler. Kent yaşamı onlar için yaşamalarında bir değişimin olmadığını; ama kendilerinden sonra gelen kuşak için kendileri gibi hayatları olamayacağı görüşüne de sahipler. Bu yüzden de kendilerinden sonra gelen kuşağın geleneksel Erzurum kültürünü sürdüremeyecekleri görüşüne sahipler.

✓ ***Akrabalarınız ile iş ortaklığınız var mı? Aile de iş ortaklığını hakkında düşünceleriniz nelerdir?***

Akrabalık, toplumda düzenin olmasında öneme sahiptir. Aile ilişkilerinin devam etmesinde, toplumsallığın sağlanmasında öneme sahip ilişki ağıdır.

Toplumda genel kanaat akrabalık ilişkileri geleneksel toplumlarda daha fazla önem verilirken modern toplumlarda bu ilişkinin azaldığı algısı vardır. Kentte göç sürecinde büyük öneme sahip akrabalık bağı, kuşaklar arasında azalma olduğu görüşlerden anlaşılmaktadır.

F.Y(Yaş72)

"Sıcak bakmıyorum".

E.U(Yaş56)

"Akrabalarım ile iş ortaklığım yok. Yapabiliyorsan kendin yap.Yapabiliyorsan da dürüst insanlar ile yapmalısın. En ufak bir şeyde kalbine bir şey geldiğinde bitirmelisin".

A.S(Yaş57)

"Akraba ortaklığım vardı.Ama şimdi yok.Akraba ile ortak olmak iyi değil.Amcamın oğlu ve halamın oğlu ile birlikte fırıncılık yaptık; ama iyi bir şey değil".

V.B(Yaş 49)

"Akrabalarım ile iş ortaklığım var. Kardeşim ve amca çocuklarımla beraber çalışıyorum. Ama akraba ile iş ortaklığına karşıyım. İnegöl'e gedikten sonra beraber başladık öyle devam ediyor işte. Mesele bir tatsızlık olunca akrabayı atamazsın, çıkaramazsın veya sen çıkmazsın. Huzursuzluk olur. Yabancı ile olsan çıkar gidersin, bir sorun da olmaz".

S.B(Yaş 33)

"Akraba iş ortaklığına iyi bakmıyorum. Akraba bağlarını kötü etkilediğini düşünüyorum".

H.Ba(Yaş 35)

"Akrabalar ile iş ortaklığım yok. Dürüst olduğu sürece yapılır. Ama bu dönemde kazanma hırsı ilişkileri bozdu".

E.S(Yaş 29)

"Akraba ortaklığım var. Babam ve kardeşim ile çalışıyorum. Ama bir yerde bitiyor. Ne kadar yakında olsa bitiyor".

Erzurumlu ailelerin kentte tutunabilmek için bir akrabanın yanını tercih etmişler ve iş ortaklığı ile yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Genel itibariyle katılımcıların cevapları doğrultusunda, akraba ile iş ortaklıkları olmakla birlikte sıcak da bakılmamaktadır. Kuşaklar arası akraba ortaklığının iyi olamadığı hususunda genel itibariyle ortak görüş hakim

4.8. Karar Alma

Aile içinde olan ilişkiler bize ailenin yapısı hakkında bilgi sağlamaktadır. Aile kavramını oluşturan üyeler, kadın, erkek ve çocuk; ailedeki konumları bize o toplumdaki aile hakkında bilgi sağlar. Geleneksel toplumlarda kadın ve çocuk aile içinde daha ikinci planda var olmaktadır. Aile yapısındaki değişimler kadın ve çocuğun ailenin bir üyesi, varlığı daha görünür hale gelmiştir. Katılımcıların bu konuya yaklaşımları aile içinde değişimin olduğu anlaşılmaktadır.

✓ *Ailede önemli kararlar verilirken son sözü kim söylemeli?*

C.B(Yaş 80)

"Erkek söyler tabi".

A.S(Yaş 77)

"Erkek söyler. Biz kalktık ele gördük. Erkeğin sözüne karşı gelinmez".

F.A(Yaş 54)

"Erkek söyler".

V.B (Yaş 49)

"Erkek söyler".

Eski kuşakta erkeğin ev içinde hakimiyeti devam etmektedir. Katılımcılar, erkek ve kadın aynı görüşe sahipler ve ataerkil yapının devamlılığını sürdürmektedirler.

E.S(Yaş 29)

"O an ki problem ne ise onu üstlenebilecek kim ise o söylemeli".

İ.B(Yaş 24)

"O an hangimizin ki mantıklı ise o söylemeli. Erkek söyleyecek hep onun ki mantıklıdır diye bir şey yok."

Kuşaklar arasında aile içinde kadın ve erkek arasında söz söyleme hakkı geleneksel bir algının yerini modern algının aldığı, aile içinde eşitlikçi bir yapının varlığı söz konusudur.

✓ Aile ile ilgili konularda çocukların görüşleri alınmalı mıdır?

S.B(Yaş 84)

"Yok. Çocuk ne bilecek büyüğün işini, almazdım".

M.B(Yaş 70)

"Çocuk küçük bilmez büyüklerin işini. Aklı ermez".

E.Ç(Yaş 27)

"Tabi ki, kesinlikle. Çünkü her insan bir birey, herkesin bir düşüncesi vardır. Kendi evladım daha da önem veririm".

E.S(Yaş 29)

"Çocuklarımla görüşlerini alırım.O sorumlulukla büyütmek istiyorum.Küçükken de fikrini almaya özen göstereceğim".

Geleneksel toplumda çocuk, bir araçtı ve o gözde bir değer görmekteydi. Artık çocuk bir özne olarak görülmedir. Çocuğa karşı tutum ve algılar değişmiştir. Kuşaklar arasında katılımcıların cevaplarıyla bunu daha iyi anlayabilmekteyiz. Çocuk, bir birey olarak değer görmekte ve o şekilde yetiştirilmeye çalışılmaktadır.

✓ ***Aile içi kararlarınızda aile büyüklerinin de karar alma ya da verme sürecinde dahil olmalı mıdır?***

F.Y(Yaş 72)

"Büyüklerinde görüşünü almalıyız.Bizde büyükler evin içine karıştırdı. Yapmyacaksa yapmaaycaktı, olmayacaksa olmayacaktı. Bir evde büyük varsa onun dediği olur. Hem büyük ister mi kötülük olsun o eyliğine söylerse söyler".

V.B(Yaş 49)

"Karı-koca arasında bir problem varsa karışsa da iyi olur. Çünkü onlar senin iyiliğini ister. Büyükler her zaman evlatlarının iyiliğini ister".

Z.Ba(Yaş 40)

"Tabi ki karışmalı. Büyüklerimizin de fikirlerini almalıyız.

S.B(Yaş 33)

"Bir konuda fikirlerini verebilirler; ama ben karışmamaları taraftarıyım.

E.S(Yaş 29)

"Konu büyüktür, onları da ilgilendirirse sıkıntı yok . Ben, eşim ve çocuğumla ilgiliyse aile büyüklerinin karışmasına gerek yoktur.

İ.B(Yaş 24)

"Kesinlikle alınmamalı. Bu meshep genişlemesi olarak geçiyor. İkimizin evi adına bir karar alınacaksa anneye, babaya, dedeye sorulmasına gerek yoktur. Kendimizle ilgili bir karar veriyorsak eşimin ve benim karar vermem lazım. İkinci, üçüncü kişiye gerek yoktur".

Geleneksel kültürde aile de önemli kararlar verilirken aile büyüklerinin etkisi fazlaydı. Günümüze baktığımızda eski kuşak aile büyükleriyle ilgili değerleri devam ederken, zamanla daha bireysel kararların verildiği bir kuşağa doğru ilerlediği algısı ortaya çıkmaktadır. Tabi ki bu büyükleri yok saydığı anlamına gelmiyor. Sadece büyüklerin aile içine gerekli zamanlarda müdahil olması gerektiği sonucu çıkarmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma; Sanayileşmenin gelişmesiyle birlikte kır toplumunda yaşayan Erzurum ailelerinin Bursa'nın İnegöl ilçesine göç etme nedenleri ve ailedeki değişim, kuşaklar arası analiz edilmiştir. Erzurumlu ailelerin kent yaşamındaki süreçlerinde, ilk kuşaktan sonraki kuşaklara doğru, aileleri arasında farklılaşmanın boyutları ortaya çıkarılması öngörülmüştür. Ayrıca, bu çalışma ile kentleşmenin Erzurumlu ailelerin kuşaklar arasında, kültürel değerlerinde farklılıklar karşılaştırılmalı bir perspektifte incelenmiştir.

Alan araştırmasında; Kentleşme ile aileler arasında kuşaklar arası farklılıkların yaşandığı hipotezini desteklemektedir. Aileler arasında değişim, evlilik yapısında, geleneklerinde, aile içi ilişkilerde, akrabalık ilişkilerinde vs. farklılıklar yaşanmaktadır.

Kente göç etme sürecinde öneme sahip olan akraba ilişkileri, bu ilişkileri kentte sürdürme çabası, kuşaklar arasında eski kuşağın daha değer verdiği tespit edilmektedir. Erzurumlu ailelerin kentte yerleşkesinin bir arada bulunması akraba ilişkilerin sürdürülmesine etkilidir. Yeni kuşağın sosyal çevresinde genişlemesi ile birincil ilişkilerin eski kuşağa göre daha zayıf olduğu ortaya çıkmaktadır. Genelde Erzurum aileleri akrabaları ile bir arada bulunması geleneksel kültürü sürdürmede kolaylık yaşarken yeni nesilde bir arada bulunma tercih edilmemekte, bu durum Erzurum geleneklerinden uzaklaştıkları ve kültürel değişim ile yeni sosyalleşme ortamı sağladığı hipotezini doğrulamaktadır.

Kent yaşamı geleneksel aile yapılarının daha modern bir yapıya geçmesinde etkili olmuştur. Aile kurumunun yapısında meydana gelen dönüşümler geleneksel yapıdan modern yapıya doğru; evlilik, ebeveyn ilişkileri, aile üyeleri olarak kadın-erkek ilişkilerinde, statü ve rollerinde farklılıkların yaşanmasına neden olmuştur. Geleneksel kültürde evlilik tercihinin belirleyicisi olan aile büyükleri yerine bireysel tercihlerin aldığı ve kuşaklar arası evlilik öncesi duygusal ilişkilerin yaşanması, kuşaklar arası görüş ayrılıkları yaşanmaktadır. Ayrıca kent hayatında Erzurum ailelerinin geniş aile yapısı, kentleşme sürecinde çekirdek aile yapısı artmıştır.

Kuşaklar arası, ailenin yapısal değişimiyle ilgili olarak kaydedilmesi gereken değişim, aile üyeleri arasındaki ilişki biçiminin hiyerarşik ve asimetric bir ilişkiden

eşitlikçi bir ilişkiye doğru yol aldığı hipotezi doğrulanmaktadır. Kuşaklar arasında ataerkil yapının etkisinin azaldığı ortaya çıkmaktadır. Kadın ve erkeğin rol ve statülerinde değişim olmuştur. Geleneksel Erzurum ailelerinin devam ettirdiği, erkeğin ailedeki baskın gücü ve karar verici özelliği zamanla değiştiği ve yerini kadının da karar vermede etkisinin arttığı, eşitlikçi yapıya bürünmüştür.

Kent hayatında yaşam sürürken uyum sağlama zamanla gelenek ve göreneklerde dönüşümlerin yaşanmasını sağlamıştır. Erzurum kültürüne sahip ailelerde eski kuşak geleneksel değerleri sürdürme çabası görülürken sonraki kuşaklar için değerlerde azalma görülmektedir. Yeni nesil değişime ve yeniliklere daha açık bir görüşe sahip olmakta ve sosyal çevresinin geniş yapısı, fikirlerinde farklı olmasına da bu da yaşam şekline yansımada etkili olmuştur. İlk kuşaktan sonraki kuşağa doğru gidildikçe temel değerlere verilen önem azalmış ve değişime daha açık olmaktadır. İlk kuşak katılımcılar, kendilerinden sonraki nesil için kendileri gibi olamayacaklarını da kabul ederek algısal değişim olduğu ön görülmektedir.

Toplumlar içinde bulunduğu kültürel yapı tarafından biçimlenmekle birlikte o kültür ile varlığını sürdürmede destek olmaktadır. Toplumsal yaşamda çeşitli sebepler ile kültürel yapıda değişim gerçekleşmektedir. Bu değişim ile birlikte bireyler toplumsal yaşamlarını sürdürebilmek adına geleneksel değerler de değişim gözlenmektedir. Eski yapısını koruyamamakta ve yeni değerlerde eklenince değeri yavaş yavaş azalmaktadır. Farklılığın olmasında toplumsal yaşamın ve örgütlenmedeki değişim, kitle iletişim araçları aileler üzerinde etkili olmaktadır.

Son olarak, ilk kuşak katılımcıları kentte de değerleri, gelenekleri sürdürmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. İlk kuşaktan öğrendiğimiz veriler ile sonraki kuşak katılımcıların aile yapıları arasında değişimin olup olmadığı öğrenilmiştir. Aile kavramının önemi, değeri, akraba bağı, kültürel gelenekler zamanla değerlerinde azalmalar olduğu bir gerçektir. Ama sosyal araştırmacıların ortaya koyduğu aile ve akrabalık kavramlarının yok olduğu görüşü geçerli değildir. Sadece eskiye nazaran ilişkilerde daha bireysel ihtiyaçlara verilen önem artmıştır.

KAYNAKÇA

AÇAR G., Saliha (2015). Erzurum'da Kadınla İlgili Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

ADIGÜZEL, Emel (2014). Sosyal Antropolojiye Göre Akrabalık Sistemleri ve Türkiye Türkçesindeki Akrabalık Adları, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

AHMED, S. Ekber (1995). İslam ve Antropoloji, (Çev; Bedri Gencer), İstanbul: İnsan Yayınları

AKIN, Ayşe (2008). "Kadının Statüsü ve Sağlığı İle İlgili Gerçekler, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

AKKAYA, Cihan (2016). "Eş Seçimi Ve Evlilik", Değişen Toplumda Değişen Aile, (ed: Nurşen Adak), 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitapevi

AKSAN, Gamze (2013). "Evlilik ve Ayrılma: Ailenin Kurulması ve Sona Ermesi", (Ed. Mustafa Aydın), Sistemik Aile Sosyoloji, Konya: Çizgi Kitapevi

AKTAY, Yasin (2009). "Modern Dünyada Ailenin Toplumsal Dönüşümü ve Muhtemel Geleceği Üzerine Mülâhazalar", Küreselleşen Dünyada Aile Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri, 1. Baskı, Ankara, ss.177-188.

AKTAY, Yasin (2013). Türk Sosyoloji Tarihine Eleştirel Bir Katkı, 2.baskı, İstanbul: Küre Yayınları.

ARSLAN V., Tülin vd. (2015). Kentlilik Bilinci Çalışmaları İçin Bir Model Önerisi: Bursa'da Kentlilik Bilinci Araştırması, (Ed. Sema AY), Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Ocak, Cilt: 11, Sayı: 1, ss: 21-43.

ASLAN, Kadir (2002). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar, Ege Eğitim Dergisi (1), 2: 25-33.

AVCI, M. (2010). İslam Öncesi Türk Devletlerinin Sosyal Hayatında Kadının Rolü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul

AYATA, G. Ayşe (1994). “Gecekondu Aile Yapısı ve Demografik Özellikleri”, Dünyada ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler, Sosyal Bilimler Derneği Yay., Ankara,ss. 251-341

AYDEMİR, M. Ali, TECİM, Erhan (2014). "Türk Toplumunda Aile ve Dinin Sosyal Sermaye Potansiyeli", Aile Sosyolojisi Yazıları (Ed. Mustafa Aydın), İstanbul: Açılım Kitapevi.

AYDIN, Mustafa (1997), Kurumlar Sosyolojisi, İstanbul: Vadi yayınları

AYDIN, Mustafa (2014). "Tarihsel Dönüşüm İçinde Aile ve Kent İlişkisi", Aile Sosyolojisi Yazıları, (ed: Mustafa Aydın), İstanbul: Açılım Kitapevi.

AYDIN, Mustafa (2014). Moderniyete Dışarıdan Bakmak, 2. Baskı ,İstanbul: Açılım Kitapevi.

AYTAÇ, A. Murat (2007). Ailenin Serencamı "Türkiye'de Modern Aile Fikrinin Oluşması, Ankara: Dipnot Yayınları.

AYTEKİN, İhsan, SAKAL, Önder (2014). Bireycilik-Toplulukçuluk Değerlerinin Başarı Amaç Yönelimlerine Etkisi Üzerine Karşılaştırılmalı Bir Araştırma, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 8, ss. 45-61.

AZİZ, Aysel (1982). Toplumsallaşma ve Kitle İletişim, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu, Yayın No. 2, Ankara

BACANLI, Hasan (2002). Psikolojik Kavram Analizi, Ankara: Nobel Yayınları.

BACANLI, Hasan, (2001). Eş seçimi Tercihleri, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt2, Sayı15, 7-16

BALTACI, Ali (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, Haziran, ss. 231-274.

BAŞIBÜYÜK, Adem (2005). “Doğu Anadolu Bölgesinde Ortalama Hane Halkı Büyüklüklerinin Dağılışı”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı:13, Konya: Çizgi Kitabevi

BAUMAN, Zygmunt (2005), *Bireyselleşmiş Toplum*, (Çev. Yavuz Alagon), İstanbul: Ayrıntı Yayınları

BAYER, Ali (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2, 4 cilt, sayı: 8, ss. 101-129.

BEŞPINAR U., Fatma (2014). "Türkiye'de Evlilik", Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye'de Aile Araştırmaları: Tespitler ve Öneriler, (ed: Mustafa Turgut, Semiha Fevzioğlu), Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmet Genel Müdürlüğü, Birinci Basım, İstanbul, ss.112-167

BİNGÖL, Orhan (2010). Değişim ve Modernleşme Sürecinde Popüler Kadın İmajı: Ajda Pekkan Örneği, Yüksek Lisans Tezi, 2010, Sivas.

BİREKUL, Mehmet (2013). "Aile-Toplum İlişkisi", Sistematik Aile Sosyolojisi, (ed. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi.

BOTTOMORE, T. (2000). *Toplumbilim: Sorunlarına ve Yazınına İlişkin Bir Kılavuz*. (Çev.O. Ünsal), İstanbul: DER Yayınları.

BUMİN, Tülin (2010). "Tartışılan Modernlik": Descartes ve Spinoza, 4.Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

BUZ, Sema (2009). Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların "Görünürlüğü", Aile ve Toplum Dergisi, Nisan-Mayıs-Haziran 2009, yıl:11, Cilt:5, sayı:17, ss. 40-50

CAN, İslam (2013). "Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü, Bugünü ve Yarını", Sistematik Aile Sosyolojisi, (Ed. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi.

CAN, İslam (2014). Moderniteden Postmoderniteye Ailenin Ontolojisi Ya Da Modern Çekirdek Aile Çerezleşiyor Mu?, Aile Sosyolojisi Yazıları, (Ed. Mustafa Aydın), İstanbul: Açılım Kitabevi.

CANATAN, Kadir (2016). "Dünyada ve Türkiye'de Çocuk Algıları ve Cinsiyet Öncelikleri", Aile Sosyolojisi, (Ed. K. Canatan, E. Yıldırım), 6. Baskı, İstanbul, Açılım Kitap.

CANATAN, Kadir (2016). "Klasik Türk Düşüncesinde Aile ve Ailevi Değerler", Aile Sosyolojisi, (Ed. K. Canatan, E. Yıldırım), 6. Baskı, İstanbul, Açılım Kitap.

CANATAN, Kadir (2016). "Türk Ailesinin Gelişimi", Aile Sosyolojisi, (Ed. K. Canatan & E. Yıldırım), Altıncı Basım, İstanbul: Açılım Kitapevi.

CANATAN, Kadir (2016). Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler, "Aile Sosyolojisi", (Ed. K. Canatan, E. Yıldırım), 6. baskı, İstanbul: Açılım Kitapevi.

CEYLAN, Tuncay (2011). Toplumsal Sistem Analizinde Toplumsal Statü ve Rol, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15 (1): 89-104.

ÇAĞAN, Kenan (2016), "Ailenin İşlevleri", Aile Sosyolojisi (ed. Kadir Canatan; Ergün Yıldırım), İstanbul, Açılım Kitapevi.

ÇELEBİ, Nilgün (1990). Kadınlarımızın Cinsiyet Rolü Tutumları, Konya: Sebat Ofset, Konya.

ÇELİK, Celaleddin (2010). Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Dini Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, Cilt: 2, sayı: 8, ss. 25-35.

ÇOŞTU, Yakup (2009). Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, IX, sayı: 3, ss. 117-140.

DEMEZ, Gönül (2016), "Toplumsal Etkileşim ve Dayanışma Biçimi Olarak Akrabalık ve Yakın İlişkiler", Değişen Toplumda Değişen Aile, (ed. Nurşen Adak), Ankara: Siyasal Kitapevi.

DEMİR, Ömer, ACAR, Mustafa (2005). Sosyal Bilimler Sözlüğü, 6. Basım, Ankara: Adres Yayınları.

DEMİRUTKU, Kürşad (2017). "Değerlerin Edinilmesinde Ailenin Rolü" ,Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmet Müdürlüğü, "Aile Eğitim Programı", Ankara

DOĞAN, M. Sait (2005), Sosyalleşme, Sosyal Değişme ve Siyasal Sosyalleşme, Sosyoloji Konferansı Dergisi (İstanbul Journal of Socioleşme Studies), Cilt 0, Sayı: 32, ss. 31-40

DONUK, Abdulkadir (1991)." Çeşitli Toplumlarda ve Eski Türklerde Aile", (Der. Beylü Dikeçligil; Ahmet Çiğdem), Aile Yazıları 1, Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı, Ankara.

DUBEN, Alan(2016). Kent Aile ve Tarih, (Çev. Leyla Şimşek), İstanbul: İletişim Yayınları.

DÜNDAR,Z.,Özge(2016). "Değişen ve Değişmeyen Yönleriyle Aile: Yapısı,Türleri,İşlevleri", Değişen Toplumda Değişen Aile, (Ed; Nurşen Adak), 2.Baskı, Ankara: Siyasal Kitapevi.

EFE, Esin (2013). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçme Eğilimleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

EKEN, Hurigül, (2006). Toplumsal Cinsiyet Olgusu Temelinde Mesleğe İlişkin Rol İle Aile İçi Rol Etkileşimi: Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Kadın Subaylar. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı15, Konya, 247-280.

EKİCİ Y., Ekici (2014). Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi, The Journal Of Academic Social Science Studies, sayı 30, ss. 209-224.

ERDENTUĞ, Aygen (1991). "Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri, (Der. Beylü Dikeçligil; Ahmet Çiğdem), Aile Yazıları 1, Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı, Ankara.

ERDENTUĞ, Nermin (1977). "*Sosyal Adet ve Gelenek*", Kültür Bakanlığı Yayınları: 254, Halk Kitapları: 4, Ankara.

ERDOĞAN, Mustafa (1997). Klasik Liberalizmde Birey , Topluluk ve Toplum, (Ed. Melih Yürüşen), Liberal düşünce Dergisi, Cilt 2, Sayı 7, Ankara, ss. 58-63.

ERDOĞAN, T. (2008). Toplumsal Sistemin Düzen Sağlayıcı Unsuru Olarak Cinsiyet Rolü Farklılaşması, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3, 4, ss. 123-145.

ERGİL, Doğu (2011). Toplum ve İnsan, İstanbul: Hayat Yayınları

FİCHTER, J. Henry (2016), Sosyoloji nedir?, (Çev. Nilgün Çelebi), 3. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık

FROM, Erich (1989). Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum, (Çev; Necla Arat), 3. Basım, İstanbul: Say Yayınları.

GEÇER, Harun, ÇELİK, Celaleddin (2017). Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim ve Din İlişkisi (Niğde Örneği), Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6, C. 6, sayı: 12.

GEZON, Lisa, KOTTAK, Conrad (2016). 'Kültür ', (Ed. Akile Gürsoy), 2. Baskı, Ekim, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

GİDDENS, Anthony (2010). Sosyoloji 'Kısa Fakat Eleştirel Bir Yaklaşım', (Çev; Ülgen Yıldız Battal), 3. Baskı, Ankara: Siyasal Kitapevi.

GİDDENS, Anthony (1994). Modernliğin Sonuçları, (Çev. Ersin Kuşdil), Birinci Basım, İstanbul: Ayrıntı, Yayınevi.

GİDDENS, Anthony (2010), Modernite ve Bireysel-Kimlik, (Çev. Ümit Tatlıcan), İstanbul: Say Yayınları

GİDDENS, Antony (1999). İleri Toplulukların Sınıf Yapısı, (Çev. Ömer Baldık), İstanbul: Birey Yayıncılık

GİDDENS, Anthony (2005). Sosyoloji, (Çev. Cemal Güzel), Ankara: Ayraç Yayınevi

GÖK A. Fulya (2013). Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması, Yüksek Lisans Tezi Ankara.

GÖKALP, Ziya (1990). Türkçülüğün Esasları, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.

GÖKÇE, Birsen (1991). Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım, Aile Yazıları 4, "Evlilik Kurumu Ve İlişkileri", (Der. Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem), Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, No:5/4, ss.383-397.

GÖLÇÜK, Müjgan (2007). Kentleşme Sürecinde Akrabalık ve Komşuluk Kültürü (Afyonkarahisar Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Haziran , Afyonkarahisar.

GÜÇLÜ, Sevinç (2016). Aileye İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar, "Değişen Toplumda Değişen Aile", (Ed. Nurşen Adak), 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitapevi

GÜLLÜPINAR, Fuat (2012). Göç Olgusunun Ekonomi Politikası ve Uluslararası Göç Kuramları. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* (4), ss.53-84.

GÜNAY, Gülay, BENER, Özgün (2011), "Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerine Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 15 S: 3, Aralık, ss. 157-171.

GÜVENÇ, Bozkurt (1996). İnsan ve Kültür, 7.Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi.

HALDUN, İbn (1996), Mukaddime, Tah. Derviş el-Cüveydi, 2.baskı, Beyrut: el-Mektebetu'l Asriyye

HALLAÇ, Saliha,ÖZ, Fatma (2014).Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry* ;6(2): 142-153.

HAVİLAND, William vd. (2008), Kültürel Antropoloji, (Çev. İ.D.Erguvan Sarıoğlu), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

HAYEK, Friedrich A. von, (2014). Kölelik Yolu, (Çev; Turhan Feyzioğlu, Yıldırım Aslan, Atilla Yayla), 5. Baskı, Ankara: Liberte Yayınları.

HAYTA, Yasemin (2016). Kent Kültürü ve Değişen Kent Kavramı, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Aralık , ss 165-184.

HÜNEFE, (2003). Nüfus ve Sağlık Araştırması, <http://www.ksgm.gov.tr/tcg/11.pdf>.

İŞİK, O. (1994). “Mekanın Politikleşmesi, Politikanın Mekansallaşması”, Toplum ve Bilim. Sayı: 64-64 Güz/Kış, ss.7-38. İstanbul: Birikim Yayıncılık, ss. 7-38

İbn Sina, 1992, "Aile Siyasetine Dair Risale", Sosyal- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, (Çev. Vecdi Akyüz), Cilt 3, Ankara: T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

İÇLİ, Gönül (1997). Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşımlar, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S.3, ss.59-67.

İLBARS, Zafer (1975).“Aile-Akrabalık İlişkileri ve Değişmeler Üzerine Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi, sayı 7, ss.201-206.

KAFESOĞLU, İbrahim (1997). Türk Milli Kültürü, 16.Basım,1997,İstanbul: Ötüken Yayınları.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (1991). İnsan Aile Kültür, 2. Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (2010). Günümüzde İnsan ve İnsanlar, 12. Basım,İstanbul: Evrim Kitapevi

KASAPOĞLU, M. Aytül (1994). Aile ve Kadın Araştırmaları İçin Yedi Temel Rol ve Statüsü, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi,Cilt 15,ss.217-233.

KASAPOĞLU, M. Aytül (2011). Sosyolojik Yaklaşımlar Temelinde Aile Kuramları, *Aile Sosyolojisi*, (Ed. A. Kasapoğlu, Nadide Karkıner), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları.

KAYA, Raşit (1985). Kitle İletişim Sistemleri, Ankara: Teori Yayınları

KAYSERİLİ, Alperen (2011). Erzurum Şehri'nin Kültürel Coğrafyası (Maddi Kültür Öğelerine Göre), Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Tezi.

KESKİN, B. Enes (2014), Kentleşme Sürecinde Ailenin Değişimi: Bursa'da Bir Alan Araştırması, Doktora Tezi .

KOÇ,İsmet (2014). "Türkiye'de Aile Yapısının Değişimi", (Ed. Mustafa Turğut, Semiha Feyzioğlu), İstanbul: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

KONGAR, Emre (1999). 21.yüzyılda Türkiye '2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı', 20.Basım, 1999, İstanbul: Remzi Kitapevi.

KONGAR, Emre (2013). Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği,17. Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi.

KOYUNCU,A.Ahmet (2013). Aile Araştırmaları Metodolojisi; Yaklaşımlar ve Yöntemleri, (Ed. M. Aydın), Sistematik Aile Sosyolojisi, Konya:Çizgi Kitapevi.

KURT, Abdurrahman (2016). "Dünden Bugüne Türk Ailesi", Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, (Ed. Mehmet Zencirkıran), 5. Baskı, İstanbul: Dora Yayıncılık.

KURT, İbrahim (2012), Toplumsallaşma Sürecinin 'Toplumsanallaşma' Bağlamındaki Yolculuğu, , Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, ss. 1-10.

LABORİT, Henri (1990). İnsan ve Kent, (çev:Bertan Onaran), 1. Basım, İstanbul: Payel Yayınevi.

LITWAK , Eugene (2012). Mesleki Hareketlilik ve Geniş Aile Birliği, (Çev. Zehni Özmen), Muhafaza Düşünde Dergisi, Yıl 8, Sayı,31, Ocak-Şubat-Mart, Ankara: Kadim Kitapevi.

MACİT, Nadim (1998). Eylem-Değişim İlişkisi 'Tarihsel Eylem Yapısı, Dini Araştırmalar, Eylül-Aralık, c.1,sayı 2, ss.53-77.

MARSHALL, Gordon (1999), Sosyoloji Sözlüğü, (çev. Osman Akınay – Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

MERİÇ, Ümiy vd. (2005). Bursa Büyükşehir Belediyesi Bursa'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Araştırması, (Haz. Ümiy Meriç vd.), Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa.

MORSÜMBÜL, Şebnem (2014). Değerlerin Kuşaklar Arası Değişimi, Doktora Tezi: Ankara.

MUTLU, Maşallah (2004). Üniversite Gençliğinin Evlilik ve Aile Kurumuna Yaklaşımı 'Fırat Üniversitesi Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi.

NAZLI, Serap (2007). Aile Danışmanlığı, Anı Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.

NİRUN, Nihat (1994), SistematiK Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

NURUAN, M. Nuri (2006) . Türkiye Aile Araştırması, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

OZANKAYA, Özer (1973). Toplumsal Değişme Üzerine Düşünceler), Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 3, Cilt 28, ss.35-55.

ÖKTEN, Şevket (2009). Aşiret, Akrabalık ve Sosyal Dayanışma: Geleneksel Hayatı Yönetme Biçimi,Aile ve Toplum Dergisi, Yıl: 11 Cilt: 5 Sayı: 18 Temmuz-Ağustos-Eylül, ss 99-110.

ÖZBUDUN, Sibel vd. (2006). 'Antropoloji' Kuramlar/Kuramcılar, 2. Baskı, Ankara: Dipnot Yayınları.

ÖZCAN, Burcu (2002). Tüketim, Risk ve Bireyselliğin Modern Dönemde Artan Önemi, Sosyoloji Konferansları Dergisi, Cilt 0, Sayı 36, ss. 83-98.

ÖZDEMİR, Şuayip, VATANDAŞ, Celalettin, TORLAK, Ömer (2009). Sosyal Problemleri Çözmede Aile Yaşam Döngüsünün (AYD) Önemi, Aile ve Toplum Dergisi, Yıl : 11 , Cilt: 4, Sayı: 16 Ocak - Şubat - Mart, ss.7-18.

ÖZEN,Sevinç (1991). Aile Kurumuna Bazı Sosyolojik Yaklaşımlar, (Der. Beylül Dikeçligil; Ahmet Çiğdem), Aile Yazıları 1, Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı, Ankara.

ÖZEN,Sevinç,(1990). "Aile Kurumuna Bazı Sosyolojik Yaklaşımlar",Aile Yazıları 1, (der.B. Dikeçligil-A.Çiğdem), Ankara: Aile Araştırmaları Yayınları, ss. 397-408.

ÖZER, İnan (2016). "Kentleşme", Düünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, (Ed. Mehmet Zencirkıran), 5. Baskı, İstanbul: Dora Yayıncılık.

ÖZTÜRK ,Mustafa, ALTUNTEPE, Nihat (2008). Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları : Bir Alan Araştırması , Journal of Yasar University, 3(11), 1587-1625.

ÖZYURT, Cevat (2016). "Çocuk Sosyolojisi: Bir Giriş Denemesi", Aile Sosyolojisi, (Ed. Kadir Canatan, Ergun Yıldırım), Altıncı Basım, İstanbul: Açılım Kitapevi.

POOLE, Ross (1993). Ahlak ve Modernlik, (Çev. Mehmet Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

SAHLİNS, Marshall (2015). Akrabalık Nedir? Ne Değildir?, (Çev. Asena Pala), Ankara: Dipnot Yayınları

SALMAN, Fikri, ATMACA, Zeynep (2009). Erzurum'da Geleneksel Kadın Giysilerinin Özellikleri, Sanat Dergisi, Cilt 0, Sayı 15, ss.11-17.

SARI, Özgür (2013). "Aile Kurumu ve Tanımı", Sistematik Aile Sosyolojisi(ed. Mustafa Aydın),Konya:Çizgi Kitapevi

SAVCI, İlkay (1999). "Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, cilt 54, sayı 1, ss. 123-142.

SAYIN, Önal (1995). Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Aile Kurultayı "Değişim Sürecinde Aile; Toplumsal Katılım Toplumsal Değerler, Birinci Kitap, Ankara.

SAYIN,Önal (1990). Aile sosyolojisi, Ailenin Toplumdaki Yeri, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

SEZEN, Lütfi (1998). Erzurum'da Sosyal ve Kültürel Değişmeler, Atatürk Üniversitesi Türkiye Araştırmalar Dergisi, sayı 9, ss.23-30

SIMMEL, Georg (2015). Bireysellik ve Kültür, (çev. Tuncay Birkan),2. Basım, İstanbul: Metis Yayınevi

ŞANLI, Nedime (2011). "Çalışan Kadınların İş Yaşamına Aile içi Etkileşimi, Uyumu ve Karşılaştıkları Sorunlar", 1. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 9-11 Mayıs,Ankara.

TACOĞLU P.,Tuğçe (2011). Türkiye'de Gerçekleştirilen Geleneksel Evlilik Çeşitlerinin Nedenleri ve Evlilikler Üzerine Törenin Etkisi, ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2 Sayı: 4 Aralık, Ankara, ss. 114-143.

TANYOL, Cahit (1962-1963). "Elifoğlu Köyü", *Sosyoloji Dergisi*, Sayı:17-18, İstanbul.

TEKİN, Ferhat (2013), "Ailede Akrabalık ve Soy", Sistematik Aile Sosyolojisi, (Ed. Mustafa Aydın), Konya, Çizgi Kitapevi.

TERZİ ,Elvan, KOÇAK, Yüksel (2014). Hemşehri Dernekleri, Hemşerilik Bilinci ve Kent İlişkisi Üzerine Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 32, Konya, ss. 137-150.

TERZİOĞLU F. ve TAŞKIN, L. (2008). Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolünün Liderlik Davranışlarına ve Hemşirelik Mesleğine Yansımaları. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 12,2,62-67.

TEZCAN, Mahmut (1987). "Erzurum Kültürü ve Kişiliği", Tarih İçinde Erzurum Sempozyumu, Erzurum, ss.275-286.

TON, İ.A. (2008), “Bireycilik–Toplulukçuluk ve Güvenin İşyerinde Güçlendirmeye Olan Etkileri”, Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Beta Yayıncılık, İstanbul.

TOPÇUOĞLU, Abdullah (1994-1995). Modernleşme Sürecinde 'Bireyin' Dönüşümü ve Yaşantısının Meşruluğu Sorunu, Fen-Edebiyat Dergisi, sayı 10 , ss.127-137.

TOPÇUOĞLU, Abdullah (2010), Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

TOURAİNE, Alain. (2000), Modernliğin Eleştirisi. (Çev. Hülya Tufan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

TURAN, Feryal (2011). "Aile ve Değişme", Aile Sosyolojisi, (Ed. Aytül Kasapoğlu, Nadide Karkıner), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayını No: 1303, Aile, 3. Baskı, Ağustos,Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayını No:1303, ss. 237-253.

TURAN, Feryal, "Aile ve Değişme", *Aile Sosyolojisi*, 2011, (Ed. A. Kasapoğlu, Nadide Karkıner), Eskişehir,: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları, s.242-243).

TURAN, Osman, (2006).Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, 15.Baskı, İstanbul: Ötüken Yayınları

TURĞUT, Mustafa (2015). Türkiye'de Evlilik Tercihleri, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

TUTAR, Hüseyin (2007). Kırgızlarda Akrabalık Terminolojisi ve Akrabalık İlişkileri , Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD), Bahar, Sayı 6, Ankara, ss. 155-169.

TÜSİAD (2000). Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset, Komisyon, İstanbul: TÜ-SİAD Yayınları.

TÜTENGİL ,C. Orhan (1953).“İhsaniye Köyü İncelemesi”, *Sosyoloji Dergisi*, Sayı:8, İstanbul.

USLU, İbrahim (2011). Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

ÜNVER, Günay (2000). *Din Sosyolojisi*, İstanbul: İnsan Yayınları.

WALLACE, Ruht ve WOLF, Alison (2012). “Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin Genişletilmesi”, (Çev. Leyla Elburuz ve Rami Ayaz), 3. Baskı, Doğu Batı Yayınları.

YALÇINKAYA, Zübeyde (2013). Erzurum İl Merkez ve İlçe Köylerinin Sosyo Ekonomik Siyasi ve Kültürel, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

YAZAN, Ü. Meriç (1990). "İleri Endüstri Toplumlarında Aile Kurumu Üzerine Araştırma" Aile Yazılan 1, (Der.B. Dikeçligil- A.Çiğdem), Ankara: TC Başbakanlık Aile Kurumu Yayını.

YENER, Serdar, (2018). Sosyolojik Kuramlar Çerçevesinde Aile ve Girişimcilik İlişkisi, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan,6(6), 869-878.

YILDIRIM , Ergün (2016), "Aile ve Evlilik Türleri", *Aile Sosyolojisi*, (Ed. K. Canatan & E. Yıldırım), İstanbul: Açılım Kitap, 65-81.

YILDIRIM, Ergün (2016), Toplumsal Değişme Sürecinde Aile, Aile Sosyolojisi (Ed. Kadir Canatan; Ergün Yıldırım), İstanbul, Açılım Kitapevi.

YILDIRIM, İbrahim (2007). Üniveriste Öğrencilerinin Eş Seçme Kriterleri, (Ed. Mehmet Güven),Türk Psikolojik Dayanışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt 3, Sayı:27, ss.15-30.

YILDIRIM, Neşide (2015). Yaşam Döngüsünde Aile, Aile Bireyleri ve Akrabalıklar, Aile Yazıları 7, (Ed. Saim Sakaoğlu, Mehmet Aça, Pervin Ergun), Aralık, Ankara.

YILMAZ, Murat (2017). Erzurum İlinde Nüfusun Yapısı Ve Eğitim Durumunda Çeyrek Asırda (1990-2015) Meydana Gelen Değişim, Marmara Coğrafya Dergisi, Temmuz, Sayı 36,SS. 162-174.

YILMAZ, Musa Kazım (1994), Kur'an âilesi: Kuruluşu, Fertleri, Sorumlulukları, Bugünkü Durumu ve Geleceği, Şanlıurfa: Hilal Yayınları.

YILMAZ, Sevgi vd., (2003). Geleneksel Erzurum Evlerinde Mekan Kullanımı, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 34 (2), 173-178.

Yusuf Has HACİP (2003), Kutadgu Bilig, (Çev. Reşid Rahmeti Arat), Türk Tarih Kurumu , Ankara.

2001 Yılı Aile Raporu (2002). "Ailede Rol ve Sorumluluklar" (Ed.İrfan Çayboyu) Aile İçi İlişkiler Komisyonu, 3. Ailede Rol ve Sorumluluklar. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Yayın No:120. Ankara.

EK- 1 GÖRÜŞME FORMU

1. Kentleşme ve Aile

- Ailenizin ve sizin Erzurum'dan İnegöl ilçesine göç etme sebebiniz nelerdir? Göç ettiğiniz yeri seçerken neyi öncelemiştiniz, taşınacağınız yerin hangi özelliğini göz önünde bulundurdunuz?

- Kente yaşamak aile yaşam biçimini ve aile içi ilişkileri değiştirdi mi?
- Erzurum ailelerine baktığımızda genelde aynı apartman veya aynı mahalle tercih ettikleri gözlenmekte bu konu hakkında görüşleriniz nelerdir?

2. Evliliğe Bakış ve Evlilik Tutumları

- Kaç yaşında evlendiniz ve nasıl evlendiniz?
- İlk evlendiğinizde aile büyükleriyle mi oturdunuz yoksa ayrı eve mi çıktınız?
- Dini nikah mı daha önemli resmi nikah mı?
- Eşinizde aradığınız özellikler nelerdir?
- Evlilik öncesi eşlerin birbirini tanımaları için zaman geçirmeleri konusuna nasıl bakıyorsunuz?

- Karı-koca arasında sevgi bağı koptuğunda evlilik biter mi? Peki karı-koca arasında duygusal bağ kopmuş olsa da sizce evlilik sürdürebilir mi?

3. Akraba İlişkileri

- Akrabalarınız ile görüşüyor musunuz, görüşüyorsanız görüşme sıklığınız nasıl?

- Eşinizle akrabalık ilişkiniz var mı? Akraba evliliklerine karşı düşünceleriniz nelerdir?

- Erzurum ailelerine baktığımızda genelde aynı apartman veya aynı mahalle tercih ettikleri gözlenmekte bu konu hakkında görüşleriniz nelerdir?

- Komşunuz akrabanız mı?

4. Çocuğa Bakış

- Çocuğunuzu kaç yaşında kucağına aldınız? Kaç çocuğunuz var ve çocuk sizin için ne ifade etmektedir?

- Çocuğunuzun ismini kim koydu?

- Toplumda erkek çocuğunun kız çocuğuna göre daha önem verildiği bilinmektedir, bu tutum hakkında düşünceleriniz nelerdir?

- Çocuğun yetişmesinde kim daha etkilidir veya etkili olmalıdır? Anne mi yoksa baba mı?

- Çocuğunuzun ileriki yönelik beklentileriniz nelerdir?

- Çocuğunuzu yetiştirirken kültürel değerler mi yoksa bulunduğunuz dönemin etkileri mi daha ağır basmaktadır?

5. Geleneksel Değerler

- Sizin ailenizi göz önüne aldığımızda hangi konularda (düğün, bayram, yemek, giyim-kuşam, komşuluk, akraba ilişkileri, yardımlaşma vs.) geleneklerinizi devam ettiriyorsunuz ve hangi konularda değişim olduğunu söyler misiniz?

6. Kadın- Erkek Rolü

- Kadının ve erkeğin ailedeki rolleri nelerdir?

- Kadın kocasından izinsiz dışarı çıkabilir mi? Mesela siz izinsiz dışarı çıkabiliyor musunuz?

- Kadının çalışmasına yaklaşımınız nasıl? Toplumda kadınların çalışma hayatına başladıktan sonra eşine ve çocuklarına karşı görevlerini tam olarak yerine getirebildiğini düşünüyor musunuz?

- Eşiniz ev işlerinde size yardımcı oluyor mu?

7. Ekonomi

- Ailenin bütçesini kim yönetmeli ve ailenin geçiminde sizce en fazla kim sorumluluk sahibi olmalıdır?

- Akrabalarınız ile iş ortaklığınız var mı? Aile de iş ortaklığını hakkında düşünceleriniz nelerdir?

8. Karar Alma

- Ailede önemli kararlar verilirken son sözü kim söylemeli?

- Aile ile ilgili konularda çocukların görüşleri alınmalı mıdır?

- Aile içi kararlarınızda aile büyüklerinin de karar alma ya da verme sürecinde dahil olmalı mıdır?

EK-2 DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Sa.B.

- Cinsiyet : Kadın
- Yaş : 39
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul
- Çocuk Sayısı : 3
- En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

2.V.B.

- Cinsiyet : Erkek
- Yaş : 49
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul terk
- Çocuk Sayısı : 3
- En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

3. H.Ba.

- Cinsiyet : Erkek
- Yaş : 35
- Öğrenim Düzeyi : Ön Lisans
- Çocuk Sayısı : 2
- En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

4. Z.Ba.

- Cinsiyet : Kadın
- Yaş : 40
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul
- Çocuk Sayısı : 3
- En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

5. Ne.B.

- Cinsiyet : Kadın
- Yaş : 72
- Öğrenim Düzeyi : Okuma- yazma yok
- Çocuk Sayısı : 5
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

6. Ser.B.

- Cinsiyet : Erkek
- Yaş : 84
- Öğrenim Düzeyi : Okuma- yazma yok
- Çocuk Sayısı : 5
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

7. F.A.

- Cinsiyet : Kadın

- Yaş : 54
- Öğrenim Düzeyi : Okuma- yazma yok
- Çocuk Sayısı : 4
- En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

8. S.Be.

- Cinsiyet : Kadın
- Yaş : 39
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul
- Çocuk Sayısı : 3
- En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

9. F.C.

- Cinsiyet : Kadın
- Yaş : 72
- Öğrenim Düzeyi : Okuma-yazma var
- Çocuk Sayısı : 3
- En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

10. A.K.

- Cinsiyet : Erkek
- Yaş : 55
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul
- Çocuk Sayısı : 3
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

11.E.Ç.

- Cinsiyet : Kadın
- Yaş : 27
- Öğrenim Düzeyi : Lisans
- Çocuk Sayısı : -
- En uzun süre yaşadığı yer : İstanbul

12.Se.B.

- Cinsiyet : Kadın
- Yaş : 75
- Öğrenim Düzeyi : Okuma-yazma yok
- Çocuk Sayısı : 5
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

13.C.B.

- Cinsiyet : Erkek
- Yaş : 80
- Öğrenim Düzeyi : Okuma- yama yok
- Çocuk Sayısı : 5

- En uzun süre yaşadığı yer :Erzurum

14. Su.B.

- Cinsiyet : Kadın
 - Yaş : 40
 - Öğrenim Düzeyi : Ön Lisans
 - Çocuk Sayısı : -
 - En uzun süre yaşadığı yer : Gebze

15. Ze.B.

- Cinsiyet : Kadın
 - Yaş : 39
 - Öğrenim Düzeyi : Ortaokul terk
 - Çocuk Sayısı : 2
 - En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

16. A.B

- Cinsiyet : Erkek
 - Yaş : 49
 - Öğrenim Düzeyi : İlkokul terk
 - Çocuk Sayısı : 3
 - En uzun süre yaşadığı yer : Gebze

17. A.S

- Cinsiyet : Erkek
 - Yaş : 74
 - Öğrenim Düzeyi : Okuma-yazma yok
 - Çocuk Sayısı : 6
 - En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

18. E.U

- Cinsiyet : Erkek
 - Yaş : 56
 - Öğrenim Düzeyi : İlokul
 - Çocuk Sayısı : 4
 - En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

19. E.S

- Cinsiyet : Erkek
 - Yaş : 29
 - Öğrenim Düzeyi : Lise Mezunu
 - Çocuk Sayısı : 1
 - En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

20. B.A

- Cinsiyet : Kadın
 - Yaş : 21
 - Öğrenim Düzeyi : Lise

- Çocuk Sayısı : 1
- En uzun süre yaşadığı yer :İnegöl

21. F.Y

- Cinsiyet : Kadın
- Yaş : 72
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul
- Çocuk Sayısı : 3
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

22. S.Be.

- Cinsiyet : Kadın
- Yaş : 33
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul
- Çocuk Sayısı : 2
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

23. L.B

- Cinsiyet : Erkek
- Yaş : 81
- Öğrenim Düzeyi : Okuma-yazma yok
- Çocuk Sayısı : 6
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

24. M.Ö

- Cinsiyet : Erkek
- Yaş : 57
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul
- Çocuk Sayısı : 3
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

25. Za.B.

- Cinsiyet : Erkek
- Yaş : 40
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul
- Çocuk Sayısı : 2
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

26. U.B.

- Cinsiyet : Erkek
- Yaş : 28
- Öğrenim Düzeyi : Lise
- Çocuk Sayısı : 1
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

27. S.D.

- Cinsiyet : Erkek
- Yaş : 50

- Öğrenim Düzeyi : İlkokul
- Çocuk Sayısı : 2
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

28. M.D.

- Cinsiyet : Erkek
- Yaş : 23
- Öğrenim Düzeyi : Lise
- Çocuk Sayısı : 1
- En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

29. A.S

- Cinsiyet : Erkek
- Yaş : 57
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul
- Çocuk Sayısı : 2
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

30. H.B.

- Cinsiyet : Kadın
- Yaş : 65
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul Terk
- Çocuk Sayısı : 3
- En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

31. M.B.

- Cinsiyet : Kadın
- Yaş : 40
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul
- Çocuk Sayısı : 3
- En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

32. M.Ö

- Cinsiyet : Erkek
- Yaş : 57
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul
- Çocuk Sayısı : 3
- En uzun süre yaşadığı yer : İnegöl

33. İ.B.

- Cinsiyet : Kadın
- Yaş : 24
- Öğrenim Düzeyi : Lise
- Çocuk Sayısı : 1
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

34. M.B.

- Cinsiyet : Kadın

- Yaş : 70
- Öğrenim Düzeyi : İlkokul
- Çocuk Sayısı : 6
- En uzun süre yaşadığı yer : Erzurum

